

Can Dündar

Uzaklar

Can Dündar Uzaklar

Ah! yollara çıkmak lazım şimdi...

Geride tükenmez krizler, nafile rutinler, virane ilişkiler bırakarak
yelkenleri şişirmek lazım...

Doldurup bavula ertelenmiş coşkulan, rüzgârları sırtlamak, martıların
peşine düşüp asfalt bilmez topraklara koşmak lazım...

Serseri bir şişede imzasız bir mektup olup
meçhul kıyılara vurmak lazım...

Kış bastırdıkça baharın izini sürmek lazım...

Unutulmuş paslı bir hançer gibi çekilmek kınından ve yollara
sürtündükçe yeniden bilenip ısınmak lazım...

Ah! gökten yıldız yağıyordur oralarda;
dallar hazdan kırılıyordur.
Şimdi uzaklarda olmak lazım...

Can Dündar, 1961'de Ankara'da doğdu. AÜ SBF Basın Yayın Yüksek Okulu'nu bitirdi. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans yaptı. Aynı bölümde 1996'da doktorasını verdi. 1979-1988 yılları arasında çeşitli gazete ve dergilerde çalıştı. 1988'de TRT'de başlayan televizyonculuğunu "32. Gün" bünyesinde yaptığı program ve belgesellerle sürdürdü. Şu sıralar bağımsız olarak yürüttüğü belgesel çalışmalarının yanı sıra Milliyet gazetesinde köşe yazıları yazıyor.

Dündar'ın Eserleri:

- *Demürkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu* (Mehmet Ali Birand ve Bülent Çaplı ile birlikte, Milliyet Yayınları, 1991)
- *Sarı Zeybek* (Milliyet Yayınları, 1994)
- *12 Mart İhtilalin Pençesinde Demokrasi* (Mehmet Ali Birand ve Bülent Çaplı ile birlikte, İmge Kitabevi Yayınları, 1994-2 baskı, 1995, 1997, 2000, 2002, 2004)
- *Gölgedekiler* (İmge Kitabevi Yayınları, 1995, 1996-2 baskı, 1997-2 baskı, 1998, 1999, 2001, 2002, 2003, 2005)
- *Hayata ve Siyasete Dair* (İmge Kitabevi Yayınları, 1995-2 baskı, 1996-2 baskı, 1997-2 baskı, 1998, 1999, 2001, 2002, 2003, 2005)
- *Yağmurdan Sonra* (İmge Kitabevi Yayınları, 1996-4 baskı, 1997-4 baskı, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005)
- *Ergenekon* (Celal Kazdağlı ile birlikte, İmge Kitabevi Yayınları, 1997-5 baskı, 1998-2 baskı, 1999, 2001, 2002, 2003, 2005)
- *Yarım Haziran* (İmge Kitabevi Yayınları, 1998-4 baskı, 1999, 2000-2 baskı, 2001, 2002-2 baskı, 2003, 2004, 2005)
- *Benim Gençliğim* (İmge Kitabevi Yayınları, 1999, 2000-3 baskı, 2001-2 baskı, 2002, 2003, 2004, 2005)
- *Köy Enstitüleri* (İmge Kitabevi Yayınları, 2000, 2001, 2002, 2004)
- *Nereye?* (İmge Kitabevi Yayınları, 2001-2 baskı, 2002-4 baskı, 2003, 2004, 2005)
- *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor, Salih Bozok* (Doğan Kitap, 2001-2004 5 baskı)
- *Uzaklar* (İmge Kitabevi Yayınları, 2002-8 baskı, 2003-2 baskı, 2004, 2005)
- *Yükselen Bir Deniz* (İmge Kitabevi Yayınları, 2002, 2003, 2004, 2005)
- *Savaşta Ne Yapın Baba?* (İmge Kitabevi Yayınları, 2003-7 baskı)
- *Bir Yaşam İksiri: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003)
- *Mustafa Kemal Aramızda* (Ülkem Özge Sevgiler ile birlikte, Doğan Kitap, 2003)
- *Büyülü Fener* (İmge Kitabevi Yayınları, 2003-4 baskı, 2004-2 baskı)
- *Yıldızlar* (İmge Kitabevi Yayınları, 2004-8 Baskı)
- *Sedat Alp: İlk Türk Hititologun Yaşam Öyküsü* (Fatma Sevinç ile birlikte, TÜBA, 2004)
- *Kırmızı Bisiklet* (İmge Kitabevi Yayınları, 2005-11 baskı)

İmge Dağıtım

Ankara

Konur Sokak No: 43/A Kızılay
Tel: (312) 417 50 95-96 / 418 28 65
Faks: (312) 425 65 32
E-Posta: dagitim@imge.com.tr

İstanbul

Mühürdar Cad. No: 80 Kadıköy
Tel: (216) 348 60 58
Faks: (216) 418 26 10
E-Posta: kadikoy@imge.com.tr

Can Dündar

Uzaklar

12. Baskı

İmge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 975-533-335-5

© İmge Kitabevi Yayınları, Can Dündar, 2002

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Eylül 2002 • 2. Baskı: Eylül 2002
3. Baskı: Eylül 2002 • 4. Baskı: Eylül 2002
5. Baskı: Eylül 2002 • 6. Baskı: Ekim 2002
7. Baskı: Ekim 2002 • 8. Baskı: Kasım 2002
9. Baskı: Şubat 2003 • 10. Baskı: Ekim 2003
11. Baskı: Temmuz 2004 • 12. Baskı: Haziran 2005

Kapak
Murat Özkoyuncu

Düzeltili
Alaattin Topçu

Sayfa Düzeni
Yalçın Ateş

Basıldığı Yer
Doğan Ofset Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş.
Hoşdere Yolu C Blok Esenyurt-İstanbul
Tel: (212) 622 19 00

Dağıtım
Doğan Gazetecilik A.Ş.
Doğan Medya Center Bağcılar-İstanbul
Tel: (212) 505 61 11

İ m g e K i t a b e v i
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10-11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: www.imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr

İki yol arkadaşına
Tunç ve Neptün Soyer'e
gecikmiş bir ithaf

İçindekiler

Önsöz	9
Yaz.....	11
Tembellik Hakkı.....	15
Yaşasın... Tatil Bitti!	19
Mavi Bir Düş.....	23
Yılın Son Günüydü.....	27
Bunlar mı Benim Kentlerim?	31
Kaf Dağına Yolculuk.....	35
Yeşil Karıncaların Düş Gördüğü Yer	39
Kasetten Çıkan Ülke (<i>Sidney</i>).....	41
"Sorry!..."	45
Kuşunun Ölümü (<i>Moskova</i>).....	49
Pembe Geceler I (<i>Moskova</i>).....	53
Pembe Geceler II (<i>Moskova</i>).....	57
Beyaz Geceler (<i>Leningrad</i>).....	61
Sümüklü Et (<i>Bakü</i>).....	65

Dört Nesilde Dört Alfabe (<i>Bakü</i>).....	69
Harflerden Bir İpekyolu (<i>Baku</i>).....	73
Yüzyıllık Takip (<i>Sofya</i>).....	77
<i>Adios Comandante!</i>	81
Fidel'in Zor Kararı: Ya Sosyalizm Ya Turizm! (<i>Havana</i>)..	87
Global Kent (<i>Pekin</i>).....	91
Dragon'un Üç Yüzü (<i>Çin</i>).....	95
Üç Bin Kadınla Gömülen İmparator (<i>Şian</i>).....	97
Son Duvar da Yıkılırken (<i>Pekin</i>).....	105
Çin Uyanırsa (<i>Şanghay</i>).....	113
Gümüş Sokağın Sefilleri (<i>Yeni Delhi</i>).....	119
Kızıldeniz'de Yangın (<i>Akabe</i>).....	123
Yeli Tutmaya Çalışmak (<i>Masada</i>).....	127
Tanrının Posta Kutusu (<i>Kudüs</i>).....	131
Sıradan Bir Cuma (<i>Ramallah</i>).....	135
İşgal En Büyük Terördür! (<i>Ramallah</i>).....	139
Dirhemle Yılbaşı (<i>Marakeş</i>).....	143
Fillerle Kahvaltı (<i>Nayrobi</i>).....	147
Fareli Şehrin Kampanyacısı (<i>Venedik</i>).....	151
Eski Kentler Eski Aşklar (<i>Londra</i>).....	157
Yob Kuşağı (<i>Londra</i>).....	161
Saçları Gri Bulutlu Şehir (<i>Londra</i>).....	165
New York Yalnızlığı (<i>New York</i>).....	169
Güneş Adasına Yolculuk (<i>Rodos</i>).....	173
Adrasan'da Adalet (<i>Adrasan</i>).....	177
Güneydoğu Turizmi.....	181
İki Diyar (<i>Diyarbakır</i>).....	187
Adıyla Yaşayan Şehir (<i>Diyarbakır</i>).....	191
"Ez Gelek Heşte Dıkım" (<i>Hakkâri</i>).....	195
İki Hakkâri (<i>Hakkâri</i>).....	199
Şehir ve İnsan.....	203

Önsöz

Çok uzaklara gittim son zamanlarda...

Fin körfezine doğru akan Leningrad trenine bindim, oradan Çin seddine indim.

Adına hayran olduğum ve bu kitaba koyduğum bir teknenin peşine düşüp Avustralya'ya yelken açtım, Havana'ya kaçtım.

Varoşlarında dolaştım yoksul Kalküta'nın...

Marakeş'in sefil çarşılarında gezdim.

Kenya'da fillerle kahvaltı edip, gün batımında Necef çölünden Zeytin dağına uçtum.

Takvimler bin yılın sayfasını çevirirken, ağır ağır eriyen demirperdenin ötesine geçtim.

Kudüs'te ağlayan bir şehri, Londra'da tanıdık bir nehri, Petersburg'da geceyarısı güneşi gördüm.

Moskova'da kuğunun ölümünü bir balede, New York'ta yalnızlığın hüznünü bir asansörde izledim.

Güneş adalarından, savaş diyarlarına, mavi yollardan,
beyaz gecelere, yeşil karıncaların düş gördüğü yerlerden,
Kaf dağının ardına sürdüm kısırağımı...

Hiçbirinde durup dinlenemedim doyasıya; kalıp öğre-
nemedim.

Ama bilenlere sordum, insanlar gördüm, dostluklar
kurdum.

O atlastan kesip yapıştırdıklarımı bu kitapta sizlere
sundum.

Gün olur da yolunuz düşerse, benden selam söyleyin
uzaklara...

Temmuz - 2002

Yaz

Kavurucu temmuz güneşinin yalazı çıplak bedenleri tutuşturuyor sahil boylarında...

Tanrılar, etten bir kumsalı, bronzla yıkamış sanki...

Kumlara sırtım, güneşe yüzünü vermiş yanık tenler, bu ışık sağanağından nasiplenebilmek için göklere yakarırcasına kollarını uzatmış yatıyor.

Ne rütbe var bizi birbirimizden ayıran ne kimlik ne de unvan... Yaz, omzumuzdan apoletleri, cebimizden hüviyetleri, pazumuzdan rütbeleri söküp alıvermiş adeta... Güneş imparatorluğunda tutsak düşmüş eşit köleler gibiyiz.

Kentte bizi kayıran, bizi dışlayan bütün zırhlar, o giysiler, o aksesuarlar, o takılar, o jestler, o mimikler kavrulup gidiyor ışıktan bir ateşin harında...

Bir cehennem provasındaymışcasına çıplak, şeffaf ve bimekânız.

Ömrümüzün, kendimizle randevulaştığımız bu küçük vahasında ruhumuz ve bedenimizle görüşteyiz.

Şöhretli bedenler, utanılası bir yara gibi gizledikleri fazla kiloları, selülitleri, sarkmış memeleri ve taşmış göbekleri ile seresperpe, paparazzi dergilerinde...

Yaz, şan, şöhret, imaj, makyaj tanımayan çocuksu bir haylazlıkla vuruyor aydınlığını bütün gizlenen gölgelerine hayatın... Soyuyor insanları kente özgü zırhlarından... Oyunun kurallarını yeniden yazıp kendi hiyerarşisini dayatıyor kumsalda, limanda, sandalda... Kışın nerede, ne olursanız olun, yaz, ancak teknede uyumlu yolcu, sandalda iyi balıkçı, denizde usta yüzücü olanı kutsuyor.

Ortaya saçılan, sadece kentte urbalarla sarmalayıp gizlediğimiz fiziki kusurlarımız değil... Yaz, kişisel zaaflarımızı da ışık tutuyor alevden saçlarıyla... Hiç vakit ayırmadıklarımızla buluşturuyor bizi, hiç konuşmadığımız konularda sohbetler açıyor. Rütbesiz de var olup olamayacağımızı test ediyor. Nasıl bedenimizi kan ter içinde soymasına gönüllü boyun eğiyorsak, benliğimizin el değmemiş dip köşesini havalandırmasını da şaşkın bir keyifle izliyoruz. Kış sezonu boyunca oynadığımız rollerden sıyrılıp, kostümlerimizden arınarak sosyal statülerimizin, kimlik kartlarımızın, medeni hallerimizin ötesindeki kendimizle hesaplaşıyoruz:

“Eşimiz dostumuzla iş dışında konuşacak konumuz var mı, yoksa hayatı rutin bir koşuşturmacanın beylik sınırlarına hapsederek mi tüketiyoruz?”

“Köhne bir sandalda yalnız kalsak, onca koşuşturmadan biriktirdiklerimiz bir işe yarar mı? Kimsesiz bir adada her şeye sıfırdan başlamayı göze alabilir miyiz?”

“Acaba sığ suların mutedil dalgalarında sörf yapar gibi mi ilişkiler yaşıyoruz; derin denizlerde nefessiz inci arar gibi mi?”

Ruhumuzun çocuk bahçesi yaz, bizi kucaklayıp kente bütün ağırlığımızla asıldığıımız tahterevallinin karşı kefesine oturtuyor; giysilerimizden soyundukça hafifliyor, yükseliyor ve hayatı da, karşı kefedeki oturan ağırbaşlı adamı da, O'nun pek önem verdiği işlerini, birbirinden ciddi konularını da küçük görmeye başlıyoruz.

Güneş, kendimize çevrilmiş bir fenere dönüşüyor; aydınlatıyor bizi...

Sonra, saçlarından alevler saçan o beyaz atlı prens, pelerini savurarak karşı dağın ardında kayboluyor. Biz ise, her daim yüzü güneşe dönük yaşayan ve güneş kaybolunca boynunu büküp ay çiçekleri gibi içimize kapanıyoruz yeniden... Kendimize verdiğimiz randevu saatini doldurur doldurmaz kentlere, eski kimliklerimize kaçıyoruz dolu dizgin... Zırhlarımızı kuşanıyoruz, güneş kaçtığıında yapraklarının altına gizlenen kır çiçeklerine özenircesine... Sıkı taytlara, bol kazaklara saklıyoruz vücut defolarımızı... Politikadan, işten, gündelik koşturmacadan söz ediyoruz unutmak için çıplak kendimizin...

Örtükçe tenimizi, yüreğimizi, tahterevalli ağırlaştırıyor yeniden... Maskelerimizi takıp sahte ciddiyetine gömülüyor hayatın...

Çalışırken ara sıra gözümüz, sahilden toplayıp masamızın üzerindeki su dolu kavanoza yerleştirdiğimiz renkli küçük taşlara takılıyor. Yaşadığımızın dışında bambaşka bir hayatın da olabileceğinin belgeleri gibi göz önünde tutuyoruz güneş ülkesinden arta kalan bu renkli anıları... ve hayatımızın bir yazını daha, hem deli gibi özgürleştirmek isteyip hem çaresizce tutsaklaştırdığımız bir güvercin gibi hapsederek beynimize, kalbimize; o uzun kışa hazırlanıyoruz.

Tembellik Hakkı

Onları görür görmez tanıdım.

Benim eski hastalığıma tutulmuşlardı.

Bir tüberkülozlu diğerini nasıl öksürüğünden tanırsa, ben de onları cep telefonlarının sesinden teşhis ettim. Bacaklarında uzun şort, başlarında hasır şapka, ayaklarında şıpidik terlik, ellerinde cep telefonu ile geldikleri kumsalın her köşesinde cırcır böcekleri gibi arsız ötüp duruyorlardı. “Cırrr” sesini duyar duymaz telaşla fırlayıp avuçlarındaki kumları silkeliyor, sonra da yüzlerini denize verip koca göbeklerini ovuştura ovuştura uzun uzun konuşuyorlardı. Ardından telefonu eşler devralıyor, arada çocuklarını çağırıp “Gel yavrum anneannen bayramını kutlayacak” davetiyle emaneti ailenin en küçüğüne devrediyorlardı.

Büroyu tatil etmemiş, sırtlayıp getirmişlerdi adeta...

Evlerinde internet bağlantılı dizüstü bilgisayarları, bütün kanalları çeken uydu antenleri, “ne olur ne olmaz” diye yanlarına aldıkları takım elbiseleri de olduğundan eminim.

Emindim; çünkü bir süre öncesine kadar ben de onlardan biriydim.

En güzel tatil sabahlarına, günün gazetelerini alabileceğim bir bayi aramakla başlar, bulamazsam konu komşuya sırnaşırdım.

İşkoliktim. Çalışmadığım her dakika kendimi kötü hissediyordum. Denize dalsam yazı konusu çıkarıyor, bir müze gezsem belgesel kokusu alıyor, kumsalda güzel bir kadın görsem tv kadrajına oturtmaya çalışıyordum. Kulagım her daim telefondaydı. Dizüstü bilgisayarım şımarık bir çocuk gibi dizimden inmezdi.

Geceleri insanlar sahilleri gezerdi, ben tv kanallarını...

Sonra tedavi oldum.

"Tembel hakları evrensel beyannamesini" okudum. Yan gelip yatmanın en temel insan haklarından olduğunu, hiç kimsenin isteği dışında çalışmaya zorlanamayacağını öğrendim.

Ütopyalar insanlara daha az çalışma, daha çok boş zaman vaat ediyorlardı.

O halde hedef buydu: Tembellikten arta kalan boş zamanları çalışmaya ayırmak, "Niye hiç çalışmıyorsun" sorularını da "Hiç boş vaktim olmuyor ki" diye yanıtlamak...

Doğrusu bahar, bu tedavi sürecinde en etkili ilacım oldu.

Orhan Veli'yi evkaftaki memuriyetinden eden havalarla iyileştirdim.

Bir nisan melteminde, "Ne olacak bu memleketin hali" sorularıyla memleketi ve çevreyi bunaltmak yerine, kuytuda bir hamağa kurulup güneşle halvet olmanın, kulağı uyanan toprağın sesine, burnumu rüzgârın nefesine verip baharla kadeh tokuşturmanın tadını keşfettim. Her

bahar yenileniyordu insanoğlu; bir başka deyişle, “bir nisan bir insan”dı.

İşte bunu öğrendiğim için tatilde eski hastalığımın pençesinde can çekişenleri görünce yanlarına gitmek, cep telefonlarını anteninden tuttuğum gibi denize atmak ve sonra onları şaşkın bakan gözlerinden öperek, “Üzülme yavrucuğum” demek istedim, “iyileşeceksin. Gör bak, onlarsız kendini daha iyi hissedeceksin.”

Yazıya, tembellerce “düzeltilmiş” bir La Fontaine masahyla son verelim:

Karınca yine deli gibi çalışmış o yaz; dere tepe gezip kış için yiyecek depolamış. Ağustos böceği ise yine dalgasını geçip şarkılar söyleyerek çiçek çiçek gezip eğlenceye vurmuş kendini... Sonra kış gelmiş. Karınca tam biriktirdiklerini yemeye koyulmuş ki kapı çalmış: İki dirhem bir çekirdek Ağustos böceği... başında şapka, elinde bavul... “Hayrola” diye sormuş karınca... “Paris’e tatile gidiyorum, bir isteğin var mı” diye sormuş bizimki... Karınca ölkeyle, “Tek bir ricam var” demiş, “Söyle o La Fontaine denen madrabaza, bir daha öyle poposundan masal uydurmasın...”

Yaşasın... Tatil Bitti!

İtiraf edeyim ki, ben bir tatil kaçkınıyım. Koca bavullu uzun seyahatlerden, kızgın güneş altında terli güneş banyolarından, elde güneş yağı ve plaj havlusu ile kan ter içinde kuytu bir gölgelik aramaktan, gelip geçenlerin savurduğu kumlar altında kitap okumaya çalışmaktan, miskin gövdelerini sereserpe yaymış insanların arasına karışıp denizde deve güreşi yapanları seyretmekten nefret ederim.

Hele jet-ski ve paraşüt terörü başladığından bu yana tatil ya da maktul olmamak için kumsala bile çıkamaz olmuştum. Ancak son yıllarda Akdeniz sahillerindeki turizm patlamasıyla tatil nefretim tamamen dizginlenemez bir hal aldı.

Bu yaz ise hepten sömürgede, sürgünde hissettim kendimi... Daha havaalanında taksiye binince anladım durumu... Taksi şoförü gideceğim yolun bana 80 marka patlayacağını söyledi. Kur hesabıyla TL karşılığını bulmaya çalıştık, anlaştık.

Sonra gittiğim kasabalarda esnaf, birtakım Almanca sözlerle içeri buyur etmeye başladı. Onlara sadece "Nein... nein..." diyebildim.

Otelin bütün duvarları Almanca uyarılarla doluydu ve ben yanımda Almanca-Türkçe sözlük olmadan tatile çıktığım için kendime küfrediyordum.

Ve sonra o korkunç "animatör meزالimi" başladı.

Önce havuz başında, bana bir Nazi izci kampında yavrukurt olduğumu düşündüren yarışmalar, sonra geceleri 2. Umumi Harp'te Alman cephesinde eğleniyormuşum hissi veren gösteriler... Bitmek bilmez "Applaus... applaus..." çağrıları...

Tabii bir yandan da sürekli "Ne diyor bunlar baba" diyen oğluma bilmediğim bir dilden tercüme yapma zorunluluğu...

Animatörlerin haykırışlarını duymamak için kapıyı pencereyi örtüp odama kapandıkça, Akdeniz sıcaklığının da bunalımıyla iyiden iyiye Almanlarca fırına atılmış bir asker kaçağı gibi hissetmeye başladım kendimi...

Son darbeyi ise sabah gazete almak için gittiğim bakkalda yedim:

"Kusura bakma abi, burada Türkçe gazete satmıyoruz" diye pişkin pişkin sırtı bakkalın çırağı...

Elimde bir Bunte Dergisi'yle bakkalı terk ederken Almanya'daki Türklerin bile bizden şanslı olduklarını düşündüm.

Turizm Bakanlığı bu yıl Alman turist sayısında bir patlama yaşandığını, gelecek yıl bu akının daha da artmasının beklendiğini açıkladı.

Sanırım Almanlar 1960'lardaki Türk göçünün intikamını böyle alıyorlar.

İnsanın kendi ülkesinde yabancı durumuna düşmesinin ne demek olduğunu yaşatarak öğretiyorlar bize...

Şimdi berabereyiz.

İçimden “Verin Türkler’i, alın Almanlar’ı” demek geliyor, ama artık çok geç...

Gece, kumsala kocaman harflerle “Deutsche raus” yazıp kaçıyorum oralardan... Dilimde son günlerin gözde şarkısı:

“Bi daha... bi daha... tövbe... tövbe...”

Kararlıyım: Seneye tatilimi Köln’de yapacağım... Hiç olmazsa Türkçe gazete bulabilirim...

Mavi Bir Düş

“Kitlesele turizm”in başlangıç tarihi olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasını gösteriyor kaynaklar... Cihan harbinde sağanak gibi yağın bombalar, insanlara hayatın kısalığını öğretmiş. Ve ertelenen düşler, yollara dökülmüş ondan sonra...

Türkiye’de “güneyin keşfi” de, aşağı yukarı aynı dönemde, yine benzer bir bela ile başlamıştır. Tarihçi-yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı, 1925’te Resimli Hafta’da çıkan bir öyküsünden dolayı İstiklal Mahkemesi’nce Bodrum’da kelebentliğe mahkûm edilince Halikarnas’ı keşfetmiş, daha sonra “Halikarnas Balıkçısı” takma adıyla yazdığı yazılarla da bu keşfini kitlelerle paylaşmıştır.

Bu yıl benim tatilim de, tatilin evrensel ve yerel tarihine yaraşır bir seyir izledi. Marmara depreminin şoku ardından çoğumuz gibi ben de bir yandan devrilen binalar altında ezilip giden hayatlara çaresizce tanık olmanın dehşet verici burukluğunu hissetmiş, bir yandan da depremi izleyen günlerde, yediğim içtiğim her şeyden utanıp, gör-

düğüm her beceriksizliğe öfkelenerek, tatsız bir suskunluğa bürünmüştüm.

Sonunda kendimi "Halikarnas Balıkçısı"nın güzergâhında mavi bir sürgüne çıkardım.

Sabah gazetelerle başlayıp, gece televizyonların kapanış haberleri ile biten günlerle örülü bir yıl boyu bunca felaketi soluduktan sonra sakın bir yolculuk, yaraların sarıldığı bir tedavi seansı gibi geliyor insana...

... Telaşlı kör dövüşlerinde kısa bir devre arası...

Ne "çılgın geceler", ne tüyler ürperten haber bültenleri, ne sinir bozucu yorumlar, ne gereksiz telefonlar, ne cıstak müzikler, ne sıkıcı animatörler...

... Hayatın, neredeyse tamamen unuttuğumuz bambaşka renklerini, tatlarını, kokularını hatırlatan bir küçük mola...

O molada Akdeniz'i gezdim biraz... Balıkçı'nın dediği gibi, "Sanki gezmedim mavi bir düş gördüm".

Meğer ne çok olmuş gökyüzüne doyasıya bakmayalı... Geceyarısı ansızın kayan yıldızlardan dilek tutmayalı... Oltaya takılan tombul palamudu paylaşmayalı...

Usta bir nakkaşın elinden çıkmışçasına harikulade işlenmiş koylar boyunca, topu topu üç-beş gün süren mas-mavi bir yolculuk sardı yaralarımı...

Bütün öfkesini kusa kusa giden bir yüzyılın finalinde, hiç beklenmedik, sessiz bir güverte köşesindeydi özlediğimiz "huzur"...

Kozalaklarını sulara sarkıtarak denize bakan binlerce çamdaydı.

Güzelim burunların ardına saklanmış, yüzlerce sürpriz koydaydı.

Gece, saman yolunun kucağında, ahşap bir teknenin iniltilerini dinleyerek dalınan uykudaydı. Sabah alacasında dağların sınır boyları pembeleşirken uğurlanan yıldızdaydı.

Deniz gözlüğüyle bakınca o gizemli derinliğin ıssızlığında buldum huzuru... süngerlerin sarısında, yosunların arasındaydı...

... Çivit mavisinden cam göbeğine, oradan laciverde kadar mavinin bütün hünerlerini göstererek fener alayları gibi dalgalanan denizdeydi.

Denizin yüzyılların içinden taşıyıp kulağımıza fısıldadığı efsanedeydi.

İçimizdeydi...

Sonra bitti!

Her güzel şey gibi çabuk geçti.

İssızlığın ülkesini geride bırakıp "medeniyet"in "kara" sularına girdik. Akdeniz'in tuzunu genzimizde, tenimizde saklayarak karaya yaklaştık.

Teknenin ardında ak köpüklerin raksı başladı.

Bir klakson cazırdadı uzaktan... Bir taverna homurdandı. Bir telefon çaldı. Radyo son havadisleri verdi. Kara manşetler, çatık kaşlarla karşılamaya çıktılar sahilden...

Rüzgâr dindi. Deniz sindi. Ak köpükler söndü.

"Kara görüldü" diye haber ettim kendime... "Kapkara görüldü..."

Merhaba medeniyet!..

Yılın Son Günüydü

Dört nala fasılasız koşturup durduğum ve alabildiğine yorulduğum nahoş bir yılın sonunda, تنها bir ormanda zamanın dinginlerine asılıp yavaşladım, yaşlı bir ağacın gölgesinde konakladım.

Orman, fısıldaşan yapraklardan dev bir koroyla uğultulu şarkılar söyledi kulağıma, burnuma kekik kokuları taşıdı.

Kâh kan kırmızı dağ çileklerinden tadarak, kâh fırtınada devrilmiş ağaç gövdeleri arasına dalarak dostlarla kolkola yürüdük uçsuz bucaksız bir çam ormanının çamurlu patikalarında...

Sağanak yağmur altında tepelere tırmanan rampalar arşınladık, zirveyi sucuk ekmekle kutladık.

Yolumuza çıkan köy kahvelerinde adaçayı içip evlatlarınca ölüme terk edilmiş yapayalnız ihtiyarlarla söyledik; tütün, torunlar ve dünyanın halleri üzerine...

Dostlarla tavla oynadık, mars ettikçe neşeyle dalga geçerek...

Bir kamyonet sırtında seyahat ettik, saçlarımızı yele vererek...

Peşimizde tüyleri safrana çalan, çakı gibi bir köpek vardı.

Yanımızda güzel gözlü, eksik dişli çocuklar...

Güler yüzlü, temiz kalpli, riyasız arkadaşlar...

Sadece seyircisi olduğumuz "çılgın televizyon eğlenceleri" yoktu; "Yılbaşına eğlenerek girmeliyim" ıkınması da...

Gece, dingin ve mutedildi.

Ellerimizde tutuşmuş çırılar taşıyarak ormanın derinliklerine daldık, neşeli bir ateşböceği ordusu gibi...

Hem seyrine doyulmaz, hem yanına yanaşılmaz bir dilber hararetiyle gürüldedi kamp ateşi; alevden saçlarını dolunaya savurdukça, ışık damlaları halinde mehtaba koştu kıvılcımlar; anılar gibi uzaklaştılar...

Biz, eski şarkılar söyledik, yeni senenin heyecanıyla...

Alevin sıcaklığı, şarabınkine karıştı; yılboyu somurtup duran hayat, o gece bizimle barıştı.

Bin bir diyar dolaştıktan sonra, arayıp durduğu mutluluğu evinin bahçesinde bulan gezgin öyküsündeki gibi, peşine düştüğümüz huzurun hiç de o kadar uzak, o kadar pahalı olmadığını keşfettik.

Kaf dağlarının ardında sandığımız şeyi, Kaz dağlarının eteklerinde bulduk.

Kamp ateşinin karşısında, yanı başımızda uyuklayan bir kopeğin safrana çalan tüylerindeydi huzur...

Güzel gözlü, eksik dişli çocukların kahkahasında...

Bahtiyar bir kadının gözbebeklerinde...

Neşesinde, bir orman buluşmasının...
Yalansız bir dost meclisinde...

Öylesine bir yılbaşıydı işte...

Gösterişsiz, yalın ve sade...

Tatsız geçmiş bir senenin son günü, omzumuzdaki keder, yağmura karışıp gitti.

Yorgun bir Aralık'tan bakınca, eskisinden çok daha iyi bir yeni yıl gördük; hepimiz için...

Gemlenen zaman, soluklandı ormanda bir ağaç gölgesinde...

Güzel köpek yuvasına döndü.

Son kadehler de kalktı dolunaya doğru...

Kampın ateşi söndü.

Gece, eksik dişli bir oğlan, yüzünde çıraların isisi, sesinde mahmur bir huzurla yanağıma yaslanırken;

"İşte baba" dedi, "... ben mutluluk diye buna derim".

Hayatta daha ne isterim?

"Ben de..." dedim yüzümde tomurcuk güllerle:

"Ben de bebeğim!..."

Bunlar mı Benim Kentlerim?

Son haftalarda üniversite söyleşileri için Anadolu'da birkaç kente gittim ve Anadolu'nun yerel renklerini hızla yitirmekte olduğunu dehşetle gördüm.

Adana'nın İstanbul'dan, Bursa'nın Ankara'dan farkı kalmamış gibiydi: Aynı şehir yapıları, aynı alışveriş kültürü, aynı damak zevkleri... Sanki usta bir el, sıradan bir üniformayı, uzak kentlerin cıvılcıvılcı elbiselerinin üzerine geçirmiş gibiydi. Nerede olduğunuzu bilmeseniz, kent dokusundan ya da mutfak kokusundan bulunduğunuz bölgeyi tahmin etmeniz imkânsızlaşmıştı adeta...

Eskiden o kentlerde yerel tatlarla, özgün kokularla, yöreye özgü giysiler ve türkülerle karşılaşmak mümkündü.

Bugünse daha kent girişinde, arabada tanıştığınız yerel radyolardan, Ankara'da, İstanbul'da, hatta Londra'da ya da New York'ta dinleyebileceğiniz melodiler yükseliyor.

Değişik giyinmek isteyen gençleri Antalya'da da, İzmir'de de aynı çılgın İtalyan giydiriyor. Dolayısıyla hiçbir

“değişik” giyinmemiş oluyorlar. Yerel halı atölyeleri ise, Dalmaçyalı desenli kilim dokuyor. Diyarbakır’ın arka mahallelerinde bebelerin tişörtlerinin üzerinde “AC/DC” yazıyor. Heavy-metal nedir bilmeyenler, hiç tanımadıkları hard-rock gruplarının, ayaklı reklam panoları gibi dolaşıyor ortalıkta...

Sinemaseverler Kayseri’de de, Sinop’ta da aynı filmlere gidiyorlar. Kızlar Brad Pitt’le, oğlanlar Cindy Crawford’la heyecanlanıyor, bir araya geldiklerinde birbirlerine dokunurken onları hayal ediyor.

Bu kadar da değil...

Adana’da dul avrat çorbası içmek ya da Antep’te kurutulmuş sebze dolması yiyecek bir yer bulmak artık neredeyse imkânsız... Oysa (çünkü mü demeli) Amerikan hamburgercileri bu kentlerin en müstesna köşelerinde hizmetinizde... Pizzacıların tabelaları yol boyu salkım saçak...

Tektipleşen sadece yiyecekler de değil. Gazetelerin promosyon kampanyaları sayesinde, ülkenin neresinde bir eve girseniz aynı gazetenin verdiği masa örtüleri seriliyor ve aynı kampanyadan alınan Fransız yemek takımında, aynı marka çatal bıçaklarla yiyorsunuz yemeğinizi...

Yerel televizyonların haber öncelikleri ve klip tercihleri ulusal kanallarınkine tıpatıp uyuyor. Bursa’nın en iyi yerel gazeteleri, sayfa düzenine kadar ulusal gazetelere benziyor. Ve Bursa Olay gazetesi 26 kupona üç tişört birden veriyor.

Diyarbakır’da Japon Pazarı, Adana’da Mısır Çarşısı ölüm döşeginde... Çünkü büyük süpermarket zincirleri birer ikişer yerleşiyor Anadolu kentlerinin göbeğine... Ve yeni bir alışveriş kültürü yayılıyor Amerika’dan küçük Asya’ya kadar... Sevdiğiniz, gittiğiniz kentten oraya özgü bir hediye götürmeyi deneyin bakalım, özgün bir şey bulabilecek misiniz?

Ve tabii sevinçler, dertler, sohbetler, şikâyetler de aynı...

Aynı zevksiz lunaparklarda aynı yapay gülümsemeler... Ülkenin dört bir yanında aynı Sûrahî Hamm esprileri, aynı Mükremin kabadayılığı...

Habitat münasebetiyle kimsesiz kedi köpeklerini ve tinerci çocuklarını gizleyen pembe taşlı İstanbul ne kadar sahici ise, Anadolu da bu tektip kıyafet içinde o kadar sahici...

O yüzden, ne kadar hayran kalsam da, Habitat'ın muhteşem açılış konseri "hoş bir temenni" gibi geliyor bana...

Çünkü o civil civil kültür mozayığının renkleri solup kayboluyor birer birer...

Bugulu bir dolunaya bakar gibi, hayran hayran seyre ediyoruz kendi kültürümüzden arta kalan kırık dökük parçaları... ve gün be gün, dolunay kadar uzağa düşüyoruz onlardan... Kentlerimiz bizim imzamızı taşımıyor. Çok kültürlülük sandığımız "global kültür"ün tektip bir elbise olduğunu keşfediyoruz yavaş yavaş... Aynı giysiler içinde, aynı tür yemekler yiyip, aynı tip sinemalarda aynı idollere âşık oluyoruz. Yabancı kliplerden ödünç alınmış sözcüklerle ilan ediyoruz aşkımızı... Cindy Crawford'u karşı mahallenin kızına tercih ettiğimiz için, zamanla derin bir hayalkırıklığı çalıyor kapımızı...

Kentlerimizle birlikte, biz de kimliğimizi yitiriyoruz.

Kaf Dağına Yolculuk

“Felsefe Taşı”nın peşindeki Harry Potter’a benzeyen 16 yaşındaki Umut’un, Avustralya yerlileriyle tanışmak ve onlarla özgürlüğü yaşamak üzere evinden kaçtığını okuyunca “İnşallah gidip hayal kırıklığına uğramaz” demiştim.

Bazılarına cennet görünen yer, başkalarının cehennemi olabiliyor.

Tanırsak, Umut’a Avustralya’ya gittiğimde gördüğüm Aborjinler’den dinlediğim yürek yakan öyküleri anlatmak isterdim.

“Beyaz Adam”ın, yerlilerin çocuklarını nasıl evlerinden kaçırıp, manastırlarda dilinden, kültüründen koparak hizmetçi olarak yetiştirdiğini...

... yüz binlerce öksüz Aborjin’in bugün hâlâ ana babalarını tanımadığını, tanısa da onlarla kendi dilinde konuşemediğini, bu yüzden de yerli dilin neredeyse tamamen yok olduğunu...

İki yüz yıllık bu asimilasyondan arta kalanlara bugün “kayıp kuşak” denildiğini...

Umut'un cennet umudunu kırmadan izaha çalışırdım.
Sonra, başka bir öykü anlatmak isterdim ona...
Iran mitolojisinin ünlü "Simurg efsanesi"ni...

Simurg, bir masal kuşudur.

Uzun boynunda beyaz bir halka bulunan, safran tüylü, güzel sesli, insana benzer kocaman bir kuş...

Kuşların sultanıdır.

Kaf dağının ardında yaşar.

Efsaneye göre, kuşlar, sultanlarını bulmak üzere toplanıp yola çıkarlar bir gün...

Yol uzun, yolculuk zordur.

"Aşk denizi"nden geçerler önce...

"Ayrılık vadisi"nden uçarlar...

"Hırs ovası"nı aşır, "Kıskançlık gölü"ne saparlar...

Kuşların kimi aşk denizine dalar, kimi ayrılık vadi-sinde kopar sürüden...

Kimi hırslanıp düşer ovaya, kimi kıskamp batar gole...

Yolculuk bittiğinde, Kaf dağının ardına sadece 30 kuş varabilmiştir.

Sultanları Simurg'u bulamazlar orada...

Sonunda sırrı sözcükler çözer:

Farsça "si", "otuz" demektir.

... "murg" ise "kuş"...

"30 kuş", anlar ki, aradıkları sultan, kendileridir.

Ve gerçek yolculuk, kendine yapılan yolculuktur.

Çoğu mitolojik destan gibi, "Simyacı" da bu "kendinin efendisi olma" bilincini anlatır aslında...

Mısır piramitlerinin eteklerinde hazine arayan Endüslü çobana Simyacı'nın dediği gibi,

"Yolculuk bir öğrenme yöntemidir. Bilmemiz gerekenleri bize o öğretir".

Saklı hazineyi, vurulduğu sevgiliyi, kaybettiği ülkeyi arayan gezgin, büyük sınavlardan geçip yaman engeller aşarak kendi benliğine ulaşır, şuuruna kavuşur bu destanların Kaf dağlarında....

Ve sonunda "kendi hazinesi"ni bulur...

Anlar ki, keşfedilecek ülke insanın kendisidir.

Umut'u tamsam ona, "Özgürlük, aradığın yerde olmayabilir, ama kalkıştığın yolculuk seni özgürleştirebilir" demek isterdim.

Umut, bu sırdadır.

Sır da Umut'ta...

Yeşil Karıncaların Düş Gördüğü Yer

“Sen bu satırları okuduğun sıralarda ben çok uzaklarda olacağım” sahneleri vardır Türk filmlerinde... Seven kadın, sevdiği erkekten arta kalan satırları elleri titreyerek, gözleri buğulanarak okur. Dış erkek sesi, ayrılığın tüm hicranını yansıtan satırları seslendirmektedir ve mektubun son satırı, genellikle bir “elveda” sesidir.

Siz bu satırları okuduğunuz sıralarda, ben çok uzaklarda, Avustralya’da olacağım. “Uzaklarda bir ada” hayalim ilk kez ete kemiğe bürünüyor ve Avustralya bana “kaçılabilecek en uzak kıta” gibi görünüyor.

Dostum Bülent Özkam Avustralya’yı duyunca, “yeşil karıncaların düş gördüğü yere gidiyorsun” dedi ve bana uzun yıllar önce izlediğim o muhteşem Herzog filmini anımsattı.

Yola çıkmadan, o filmin öyküsünü sizlerle paylaşmak istedim.

Avustralya'nın ünlü yeşil karıncaları, belli bir obada çok kalabalıklaştıklarında yaşadıkları yeri terk edip uzak bir diyara, ölüme giderlermiş. Yerliler onların ölüme yürüyüşlerini "düş görmeye gidiyorlar" diye yorumlarmış.

Herzog'un filmi, ata topraklarından koparılmış, asimile edilmiş Avustralya yerlilerini anlatır. Artık hepsi tarihlerini unutmuş, dillerinden kopmuş, düzene uymuşlardır. Eski dillerini, sadece kableden yaşlı bir yerli bilir, ama kimse O'nunla iletişim kuramaz.

Derken bir şirket, yerlilerin yaşadıkları topraklarda uranyum bulur. İşletmek ister. Toprağın asıl sahiplerinin yerliler olduğunu bir tek o yaşlı adam bilmektedir. Lakin artık O'nun dilinden anlayan kimse kalmamıştır. Yerliler mahkemeye gider ve kaybederler.

Son topraklarını da terk etme zamanı gelmiştir.

Şirket, yerlilerin nakli için yeşil bir C-130 uçağı tahsis eder. Mahkemeyi kaybeden yerliler şirkete, "Bütün bu terk ettiğimiz topraklar karşılığında sizden bir tek şey istiyoruz" derler, "...bu yeşil uçağı..."

Şirket bu talebi kabul eder.

Yerliler, yeşil uçağa doluşup çok uzak bir yere doğru yola çıkarlar... rahatça düş görebilecekleri kadar uzak bir yere...

Hoşgörüsüzlük ve bağnazlık bayraklarının bıçak bıçak dalgalandığı bu kalabalık obada artık kimse kimsenin dilinden anlayacak durumda değil...

Hayatımızı parselleyenlere sözümüz geçmiyor. Hayata satılmaya gücümüz yetmiyor.

Böyle durumlarda en iyisi bir uçağa doluşup uzaklara kanat açmaktır çare ..."elveda" imzalı son satırlar bırakarak geride...

Kasetten Çıkan Ülke

Sidney - 1998

30 saatlik bir uçuşun ardından yorgun argın Sidney havaalanına indiğimde artık Türkiye'yi çok uzakta bıraktığımı sanıyordum. Yanıldığımı anlamam birkaç dakika aldı. Sıra bekleyen yüzlerce taksiden birine bindim ve şoför yüzüme bakıp, "Hayırdır, sen ne arıyorsun burada" diye sordu. Doğrusu önce bunun "Taksi" programının kıtalararası bir şakası olduğunu sandım. Değilmiş. Taksi şoförü Konyalı Tahsin Bey televizyondaki bizim son programdan söz etmeye başlayınca şaşkınlığım hepten arttı. Meğer bu tanışıklığı Sidney'deki iki uyanık video şirketine borçluymuşuz. Bu şirketler her hafta Türkiye'den kaydedilen tv programlarını Sidney'de çoğaltıp, birer dolardan Türkiyeli göçmenlere kiralyor. Haber programlar, haber bültenleri, filmler ve yerli diziler peynir ekmek gibi kapışılıyor. Bu sayede sıra, kaset kaset gurbete taşınıyor ve göçmenlere memleketin sesini ulaştırıyor.

Thomas Cook'tan 230, ilk Türk kafilesinden de 30 yıl sonra Avustralya'ya ayak basan birinden muhtemelen da-

ha ilginç izlenimler beklenir, ancak ben yine de önceliği "Avustralya'daki Türkiye"ye vermek istiyorum.

1968'de başlayan göç, bu yıl 30. yıldönümünü kutluyor. 1915'te gönüllü olarak gemilere atlayıp, yerini bile bilmedikleri bir ülkede hiç tanımadıkları insanlarla savaşa gelen Avustralyalılardan intikam ahırcasına 1968'de ilk Türk kafilesi gönüllü olarak bir uçağa doluşup hiç bilmediği bu topraklara inmiş. Gerisi bildik hikâye: iletişim sorunu, ağır işler, Türkiye'deki yakınları yanına aldırmalar, gurbetlik ve tutunma çabaları...

Bugün Avustralya'daki Türkiyelilerin sayısının 120 bine ulaştığı tahmin ediliyor. Ancak yaşadıkları kıta değiştiyse de, alışkanlıkları değişmemiş: 120 bin Türk, 120 ayrı derneğe dağılmış durumda... Diğer göçmen gruplarına göre son derece dağınıklar. İşsizlik yardımı sayesinde çalışmayanlar da hemen hemen çalışanlar kadar para kazandıktan, Türkiyeli göçmenlerin çoğu işsizlik yardımından yararlanarak evde oturmayı tercih ediyor. O yüzden Avustralya'daki 150'yi aşkın göçmen grubu içinde en az etkinliği olan grup durumundalar. Dönmek isteyen yok gibi... İkinci kuşak yavaş yavaş kendi işini kurmaya başlamış. Üçüncü kuşak ise hükümetin mali desteğiyle açılan Türkçe kurslarına rağmen ana dilini unutmak üzere...

Büyükelçi Umut Arık, acil yardım çağrısı yapıyor: Türk gazetelerinin Avrupa gibi Avustralya'da da baskı yapmalarını, TRT'nin uydu kiralayıp görüntüsünü bu kıtaya da ulaştırmasını ve Türkçe yayın yapan SBS radyosuna program desteği verilmesini istiyor. Avustralya'daki Türklerin en büyük örgütü Dayanışma Derneği'nin Başkanı Muzaffer Örel ise üçüncü kuşağın ortak sorununu dilelendiriyor: "Ne olur şu askerlik sorununu çözsünler. Gençlerimiz üç hafta askerlik için burada işlerini gözden çıkarmaktansa Türk vatandaşlığını gözden çıkarmaya başladılar."

Avustralya'da Türk deyince akla gelen bir tek iş kolu var: Dönercilik...

Kıtada döner, diğer *fast-food* (ayaküstü atışırma) ürünlerine karşı inanılmaz bir üstünlük sağlamış durumda... Sidney'de 200 McDonalds' dükkânına karşılık 1200 Türk dönercisi var. Kısır, acılı sos, humus ve sebzeyle zenginleştirilmiş bu "okyanus işi döner" rakiplerini ezip geçmiş. Ancak geçen Ekim ayında yayımlanan bir tüketici raporunda bazı döner numunelerinin sağlıksız olduğu saptanıp, bu, basına "dört dönerden biri öldürüyor" diye yansınca döner sektörü bir günde çökmüş. İki yıl önce kurulan Ticaret Odası işte bu aşamada devreye girip dönercileri eğitmeye başlamış ve bir standart oluşturmuş. Odanın zarif başkanı Meral Bensch, "döner krizi"ni iki haftada nasıl aştıklarını gururla anlatıyor.

Bu türden başarı öykülerine rağmen iki ülke arasındaki ticaret hacmi hiç de parlak sayılmaz: 70 milyonluk Türkiye ile 20 milyonluk Avustralya'nın toplam ticaret hacmi yarım milyar dolar civarında... Bu yekünde en büyük kalemlerden birini İstanbul Belediyesinin İstanbul-Yalova arasında kullanmak üzere satın aldığı iki feribot oluşturuyor. Marmara denizinde boy gösteren bu feribotları üreten şirketin genel müdürü, feribotlardan birine adı verilen "Adnan Menderes" in kim olduğunu bilmese de bu satışı, iki ülkenin yakınlaşması için iyi bir fırsat olarak niteliyor.

Burada çoğu işadama ve diplomat bu tür bir yakınlaşmanın çok verimli olabileceği, Türkiye'nin Avustralya'ya Kafkasya kapısını açarken, Avustralya'nın da Türkiye'ye Asya Pasifik kapısını aralayabileceği görüşünde...

Feribot satışıyla başlayan bu ilişki gelişirse iki ülke arasında daha önce sırasıyla askerleri ve göçmenleri taşı-

yan gemiler, bundan böyle turist ve ticari ürün taşıyacaklar.

... tabii bir de sıra kasetleri...

“Sorry!...”

Betty Smith, Avustralya'nın yerli halkından, ama aynı zamanda “Kayıp Kuşak”tan bir Aborjin...

Akhnın ermeye başladığı günden itibaren “Aman pikaplı beyaz adama yaklaşma” tembihiyle büyümüş.

7 yaşındayken bahçede oynadığı bir gün, çıkagelmiş korkulan pikabı içinde beyaz adam... Betty kaçmış, ancak ablasını kurtarmak için geri dönünce o da yakalanmış. Ab-la kardeşi kaçırın pikap yolda annelerinin çalıştığı fabrikanın önünden geçmiş. Anne, içgüdüyle sezmiş olanları... kendini dışarı atmış, pikabın ardından koşmaya başlamış.

Betty'nin hafızasında annesinin son görüntüsü, bir toz bulutu ardında haykırarak koşarken yere düşen perişan bir kadın olarak kalmış.

Bir beyaz evine hizmetçi olarak verilmiş Betty...

Orada büyümüş, evlenmiş, bir kız evlat sahibi olmuş.

Kızı 15 yaşma gelince "Benim anneannem kim?" diye sormuş Betty'ye...

Betty, o zaman anlatmış yaşananları...

Ve torunu, o toz bulutu ardındaki perişan kadını aramaya koyulmuş.

Yıllar sonra bulmuş izini... Betty'yi de kapıp, ona koşmuş.

30 yıl sonra yeniden kavuştuklarında annesi, tanıyamamış kızım... Bir süre bakışmışlar... sonra birbirlerine sarılmışlar... İşte o an inanılmaz bir şey olmuş... Annesi heyecanla konuşmaya başlamış ve o konuştuğu Betty dehşete kapılmış.

Söylediklerinden hiçbir şey anlamıyormuş.

Çünkü pikaplı beyaz adam, Betty'nin dilini unutturmuş kızına...

Ana-kız birbirlerini anlamaz olmuşlar.

Betty'nin öyküsünü "Kayıp Kuşak" çocuklarını araştıran sevgili Özen Özuner'den dinledim.

Kesin rakam tahmin edilemese de, "beyaz adam"ın yüz binlerce çocuğu benzer bir şekilde kaçırarak ailelerinden kopardığı ve manastırlarda, kilise okullarında beyaz gibi yetiştirilerek hizmetçi yaptığı biliniyor.

Betty Smith, halen Avustralya'da bu ayıbın hesabını soran Aborjin hareketinin öncülerinden biri...

Geçenlerde Avustralyalılar başkentte çok büyük bir yürüyüş düzenleyip "pikaplı beyaz adam"ın yapıklarından dolayı kıtanın yerli halkından özür dilediler. 100 bin kişinin katıldığı bu yürüyüş sırasında bir gösteri uçağı, göğe "Sorry" (Özür dileriz) diye yazdı.

Nâzım Hikmet'in ölüm yıldönümünde, anma törenleri için Moskova'da gezerken mezarı başında Türkiye'nin Rusya Büyükelçisini, Kültür Bakanlığı temsilcisini ve Rusya'yla ticaret yapan işadamlarını görünce Betty'yi anımsadım.

Bugün nihayet resmî odakların da bir iftihar anıtı haline gelen koca şair için de bir "özür" vaktinin geldiğini düşündüm.

Sağlığında ona hayatı zindan eden, takip eden, tehdit eden, "vatan haini" diye iftira eden, mahkûm eden, hapseden, "pikapsız" beyaz adamlar adına devletin bir özür dilemesi gerekmiyor mu?

AGİT zirvesinde onun kardeşlik mesajını dünyaya yayan Demirel'in veya Türkiye'nin şair Başbakanının, -geçtik törenlere katılmalarını- bir "Sorry" demeleri uygun olmaz mıydı?

Sadece Nâzım mı?..

Fikrinden, inancından, renginden, ırkından, farklılığından, uyruğundan dolayı hapsedilmiş, işkence görmüş, yerinden yurdundan koparılmış, malına mülküne el konmuş, evi barkı yakılmış, çocuğu öldürülmüş kim varsa hepsine bir özür borcumuz yok mu?

Özür, dileyeni küçültmez büyütür.

Türkiye 2000'li yıllara geçmişiyle barışık bir toplum olarak girmek istiyorsa barış uçaklarıyla semalarına "Sorry" diye yazmasının tam zamanıdır.

Kuğunun Ölümü

Moskova - 2001

Bolşoy tiyatrosunun kapanış gününde “Kuğu Gölü” bale-sini izledim.

Biletler karaborsada 100 dolara fırlamıştı. Girişte sade şıklıklarıyla Ruslar ve umursamaz rahatlıklarıyla Amerikalılar hemen ayrışıyorlardı. İlk katta şampanya ve havyar servisi vardı.

Salonda, dev avizenin kristal saçaklarının ışığıyla gözkamaştıran localar, ağır kırmızı kadife perdeleri ve altın işlemeli süslemeleriyle 19. yüzyıla henüz vedalaşmamış gibiydi.

Salon kararıp da ağır perde ağır ağır iki yana ayrıldığında bir Alman kalesi içindeki doğum günü kutlamaları belirdi sahnede...

Annesi, o gün kılıç kuşanan Prensi, çevresini saran kızlardan biriyle başgöz etmek istiyordu. Lakin Prens ideal aşkın peşindeydi.

Şenlik bîrp de gelin adayları dağıldığında Prens arkasında bir karalı hissetti. Kara giysiler içindeki bu yaratık şeytandı.

Şeytan, etkisi altına aldığı Prens'i esrarengiz bir göl kenarına sürükledi. Dolunay ışığının kurşunî maviliğinde sessizce uyuyan göl, Prens'in gelmesiyle aniden hareketlendi ve sahnenin ortasında bekleyen iki düzine kuğu, parmak uçlarının yeri incitmesinden çekinircesine narin adımlarla kaçıştılar.

İşte o andan itibaren insan vücudunun müzikle büyüleyici rakısı başladı. Kuğular, mucizevi bir ahenk ve ipeksi bir yumuşaklıkla dans ettiler. Ve Prens içlerinden en güzeline kaptırdı kalbini...

Sonunda aradığı saf aşkı, kuğu gölünde bulmuştu.

Ona ölünceye dek sadık kalacağına yemin etti.

Seyirciler ikinci perde için döndüklerinde Prens'i yeni bir baloda buldular. Hayallerinin aşkı, az sonra şeytanın kolunda çıkageldi. Lakin sevdiğine upatıp benzeyen bu kuğu simsiyahı.

Şeytanın oyununa geldiğini fark etmeyen Prens, siyah kuğuyu müstakbel eşi olarak ilan etti. O anda tören salonu karardı ve Prens'in gerçek kuğusu bembeyaz bir ışık demeti halinde sahneye aktı.

Prens o zaman anladı şeytanın, daha doğrusu kaderinin eline düştüğünü...

Sadakat yeminini çiğnemişti bir kere... Alelacele kuğusunun peşinden göle koştu; af diledi. Aşkı onu affetmeye hazırdı aslında, ama şeytan yeniden buluşmalarını engelledi. Kaderini yenme savaşında yorgun düşen Prens, kendini düşler gölünün kıyısındaki boş banklardan birine bıraktı.

Kuğu Gölü'nün -tıpkı hayat gibi- biri iyi, biri kötü iki finali olduğunu bilen seyirciler, o gece hangisinin oynayacağına merakıyla koltuklarında kımıldandılar.

Son sahnede narin gövdesiyle cansız yere serildi beyaz kuğu...

Gece, şeytanın olmuştu.

Bolşoy, seyircilerini kulaklarında Çaykovski nağmeleriyle uğurlayıp Moskova'nın kollarına bıraktı ve çıkanlar beyaz gecelerin ılık aydınlığına aktı.

Tarihi salonun dört bir yanı, "şeytani" Hollywood afişleri ile kola ve aşk satan Slav güzelleriyle kuşatılmıştı.

Yolun karşısında yüzünü Bolşoy'a dönmüş Karl Marx, kurulduğu kaidenin üzerinden olup biteni öfkeli gözlerle izliyor, heykelin önünde bir avuç ihtiyar komünist, elde kırmızı bayrak, başta orak çekiçli kalpakla gösteri yapıyordu.

Eski bir hayale sadakat yemini etmiş ve o hayal için bir hayat vermişlerdi.

Bir süre Rusça sloganlar atıktan sonra durdular, yanlarında getirdikleri kır çiçeklerini af dilercesine Marx'ın sakalları dibine koydular ve yorgun vücutlarıyla kenardaki banklara oturdular.

Yaşlı bir kuğuyu toprağa verir gibiydiler.

Pembe Geceler I

Moskova - 2001

Saat gecenin ikisi... Moskova'nın gözde caddesi Tverskaya üzerindeki Intourist otelde odanın kapısı vuruldu.

Açum, karşımda biri ince, diğeri dolgun iki sarışın, çapkın bakışlar ve kırık bir İngilizceyle "geceme eşlik etme" niyetlerini bildiriyor, "masaj isteyip istemediğimi" soruyorlar.

İki masör birden mi?..

Evet, böylesi daha iyiymiş, hatta yetmezse üçüncüsü aşağıda bekliyormuş.

Dolgunca olanı, ben sormadan masaj tarifesini açıklıyor:

"Benim için 80 dolar. Arkadaşımı da istersen 50 dolar da ona..."

Anlaşılan otel istihbaratı, akşamları girişe barikat kuran Slav dilberlerine, kimin kaç numarada yalnız uyumakta olduğunu bildiriyor; onlar da teklifsiz damlıyorlar.

Rusça teşekkür edince üsteliyorlar. Kapı önünde, fiyat kırmalar, üçüncü masörü çağırımlar başlıyor. Giderek eşik

sohbeti koyulaşıyor; ince olan, mavi gözlerini kırpıştırarak, aldıkları paranın yarısını "otele" verdiklerini söylüyor; diğeri bereketli göğüslerine ilişkin ipuçları vermenin işe yaramadığını görünce çocuğuna para götürmek zorunda olduğunu anlatmaya başlıyor.

Geceyarısı, en azgın çapkının bile ateşini söndürecek bu öyküyle kapı önü sohbeti son buluyor.

Moskova'dan Bolşoy balesini, Nâzım törenini filan yazdıkça, çoğunluğun bunlara burun kıvrıp imalı dokundurmalarla lafı gece hayatına getirdiğini fark ettim; ben de "umumi istek üzerine" konuyu gündeme aldım.

Aslında eli kalem tutan erkekler, gönül hikâyelerine göre ikiye ayrılırlar:

Birinci türdekiler "yaşar, yazmaz"; ki onlara "usta çapkın" denir.

İkinciler, "yaşamaz yazar"; ki onlar da "palavracı" diye yerilir.

Ben izninizle kendimi "gazeteci" olarak "yaşadığını yazar" kategorisine sokacağım ve size bir hafta içinde gözleyebildiğim kadanyla Kızıl Meydan'ın beyaz gecelerinde pembeleşen gece hayatından ayrıntılar aktaracağım.

İnanmayan, bundan sonrasını okumasın...

İtiraf etmeliyim ki, Haziran'da Moskova müthiş baştan çıkarıcı... Incecik, tırıl tırıl bir güzellik, geniş caddelerde olanca zarafetiyle volta atıyor ve görmeyen gözlere gerekirse kaptıya dayanıp kendini hatırlatıyor.

Rus erkekleri için pek sıradan bir durum... Buralarda kadın-erkek ilişkileri zorla, parayla, evlilik vaadiyle filan

yürümediğinden şehri sarmalayan bu güzellik ne tecavüz vakalarına yol açıyor ne de “giyiminde beni tahrik ettin” bahanelerine... İsteyen istediğiyle, istediği gibi yaşıyor ilişkisini...

Konuştuğum Rus erkekler sadece yeni “yamyam” hemcinslerinin paralı rekabetinden şikâyetçiydi. Bir de dal gibi kızların evlenir evlenmez şekil değiştirip tombul bir teyze görünümüne bürünmelerinden...

Ama bu derdin devası, maço kokulu bir Rus atasözünde gizliydi:

“Çirkin kadın yoktur, az votka vardır.”

Türlere gelince, onlara göre Rusya’da bu atasözünün sadece ilk bölümü geçerli...

Daha İstanbul-Moskova uçağına gidecek servis otobüsüne biner binmez buna inanıyorsunuz. İnsan kendini, Ali Özgentürk’ün Balalayka filmindeki “Nataşa” otobüsüne düşmüş gibi hissediyor... (Bu “Nataşa” meselesi hassas: Moskova’daki sevgili tercümanımız Nataşa, adını söyleyince bıyık burmaya başlayan bir Türk konuğına “Bu benim adım, mesleğim değil” deme gereğı duymuş.) Süslü püslü, bir sürü güzelim Rus kızı, Türkiye-Rusya arasında yeni açılmış aşk köprüsünün paralı yolcuları gibi sürekli gidip geliyorlar. Henüz çocuk yaşta. Çoğunun elinde sevimli, tüylü oyuncaklar... İhtimal, Türk hovardaları memnun edip yolladıktan sonra oyuncaklarına sarılıp yatıyorlar.

Rusya’ya çalışmaya gelmiş evli erkekler için, Moskova bir mayınlı tarla... Burada dilden dile gezen bir öykü var: Dini bütün bir işadamı, Beyaz Rusya’da kurduğu mobilya fabri-

kasına aldığı bütün işçilerin, Rus kızları görüp dağıttığını fark edince onları gönderip daha mutahassıp yenilerini getirtmiş. Sonuç yine değişmemiş. Bunun üzerine yaşlı başlı mazbut bir emektarı, hanımıyla çağırmış fabrikaya... Bir hafta geçmeden bizim emektarın eşi "kocam elden gidiyor" diye feryada başlamış.

Rusya kapısı açıldığından beri böyle kaç evlilik çöktü, kaç Türk erkeği bir Slav güzeline kapılıp evini terk etti, bilinmiyor, ama "Rusya sonrası boşanma"ların, Rus kızla evlenmelerin ve bu evlilikten doğan melez bebeklerin son yıllarda ciddi bir patlama yaptığı biliniyor. En azından halen Rusya'da çalışanlar dönmek istemiyor.

Pembe Geceler II

Moskova - 2001

Moskova'nın ünlü gece kulübü Dolls'te menü isteyince söyle bir liste geliyor önünüze:

Lezbiyen trio: 3000 Ruble

Masa üstünde lezbiyen düer: 2000 Ruble

Dizler arasında ateşli bir striptiz: 1500 Ruble

Muzla erotik fanteziler: 1000 Ruble

Dansozu kremle kaplayıp üzerinden yalamak: 1000 Ruble...

Şaka değil, birbirinden güzel genç kızların sahnede topless dans ettiği kulupte, menüden ikram seçenler para peşin olmak kaydıyla vaat edilen servisi anında önlerinde buluyorlar.

"Trio", yani üç güzel kızın yemek masasında çınlıçılak halvet oluşunu 5-10 dakika izleyen bir turist, 3 bin ruble ödüyor.

Hızını alamayıp şehrin Lenin müzesinden daha çok ziyaret edilen "turistik merkezi" Night Flight'a uğrayanlarsa, onlarca davetkâr bakıştan birine göz kırpıp içki ısmarlamaya kalkarsa, sohbet derhal pazarlığa dönüşüyor ve yaş ortalaması 20'in altında olan kızlar bir saatlik birlikte-lik karşılığı iki yüz dolar istediklerini fısıldıyor.

Daha mütevazı bütçeli konuklar için, şehrin işlek caddelerinin kenarlarında, boynunda "oda+yemek" yazılı Ruslar bekliyor. Çoğu, pansiyonlarını birkaç saatlik fu-huş için kiraya veriyorlar.

"Hizmet" sadece erkeklere yönelik de değil.

Şehrin en görünür ilan panolarındaki çıplak erkek fotoğraflarıyla davetiye çıkaran "Kırmızı Şapka" türünden gece kulüplerinde kadınlar için de sınırsız seçenekler var.

Meraklı bayanlar, bellerinde birer numarayla sahne alan erkeklerden istediğini anadan üryan soyabiliyorlar. Daha da meraklılar için ötesi de mümkün:

Sahnenin iki yanında yer alan soyunma kabinlerinde çıplak erkek güzeliyle birlikte duş yapmak ihtimal dahilinde... Üstelik kabinin camları ardındaki bu ıslak buluş-mayı, seyirciler de buharlar içinden izliyorlar.

Kumar meraklılarına Yeni Arbad sokağında birbirinden şık kumarhaneler hizmet veriyor. Kapısında son model limuzinlerin beklediği bu lüks kumarhanelerin giriş katında yeni zengin Ruslar su gibi ruble akıtırken, kaybe-denler üst katta dansla rahatlatılıyorlar.

Moskova, gece hayatına meraklı konuklarına, genç kızların çırılçıplak saç traşı yaptığı berber salonlarından, hararetti saunalara kadar bin bir çeşit fanteziyi gerçekleştirmek imkânı sunuyor.

Rusya'da bir profesör ayda 3 bin ruble (yaklaşık 100 dolar) kazanıyor... Yani üç güzel kızın bir masa üstünde beş dakikada kazandığı para için bir akademisyen bir ay çalışıyor.

Bu hesap bile, Rus başkentinde fuhuşun neden bu kadar hızla yaygınlaştığını açıklamaya yardımcı olabilir.

Güzelliğinden başka serveti olmayan bir genç kızın, bu kadar çok parayı, bu kadar çabuk kazanmasının başka yolu yok. Kaldı ki, bu işten hem kulüp hem taksi şoförü hem otel kazanıyor.

O yüzden Sovyetlerin dağılmasına paralel bir dağılma yaşıyor genç kuşakta...

Bir profesör aylığının iki katım "yattığı yerden" bir saatte kazanmak, gençlerin çoğuna cazip geliyor.

Melih Gökçek'in tükrük bezlerini kurutacak kadar çok heykelin olduğu bu güzelim kentin metro girişlerinde hâlâ korunan devrimci işçi kadınların görkemli büstlerinin önünden şimdi genç fahişeler, sefil dilenciler ve en pahalı markaları giyen yeni zenginler geçiyor.

Moskova, uzun sürmüş bir hayalkırıklığının acısını çıkarmak istercesine güle oynaya, yeni bir dönemin meçhulüne koşuyor.

Beyaz Geceler

Leningrad - 2001

Geceyarısı Moskova'yı Leningrad'a bağlayan yataklı trenin penceresinden ufka bakınca, güneşin giderken unuttuğu bir tutam ışık, semaya asıldığı yerden gülümsüyor insana...

Tren, Fin körfezine doğru alacakaranlık ormanının içinden patırtıyla geçiyor, göllere yansıyan parıltıyı çelikten patenleriyle yalayarak...

Yol boyu, ışıktan dokunmuş saten bir pike gibi geceyi örtüyor aydınlık...

Karanlığa direniyor.

Kuzeyin ünlü "Beyaz geceler"i başlıyor.

Leningrad treninin bir kompartımanında, beyaz gecelerin gün doğumu taklidi yapan alacasının ışığında Vera'nın "Nâzım'la Son Söyleşi"sini okuyorum.

Son sayfalara doğru verdiği bir ayrıntı büyülüyor beni...

Şairi yitirdikten nice sonra bir gün evde eski şapkaların olduğu kutuyu açtığında sevdiği bir esans şişesiyle, küçük bir pusula buluyor Vera... Pusulada şöyle yazıyor:

"Veracığım... sana 34 yaş hediyesi bu!.. Kocan..."

Yıllar sonra evin en izbe köşelerinde başka notlar da buluyor:

"37 yaş hediyesi"... "40 yaş hediyesi..."

Bunlar Nâzım'ın, öldükten sonra bulunsun diye eşine bıraktığı yaşgünü hediyeleri ile küçük sevda notları...

..."geleceğe mektuplar"ı...

Aynı zamanda da bir yazarın unutulma korkusunun, ölümsüzlük tutkusunun belgeleri...

"Belki de hepsini bulmuş değilim daha..." diyor Vera, "Kendi evimdeyim nasıl olsa, aceleye gerek yok... Henüz tüm dolap çekmeceleri açılmadı; tüm kitap sayfalarının arasına bakılmadı. Biliyorum beni bekleyen başka sürprizler var daha..."

Küçücük bir evin içinde, her açtığın çekmecede, maziden bir mektup bulacağın umuduyla (kuşkusuyla?) yaşamak, her kitabın arasında sevdiğinin izini sürmek, ondan gecikmiş hediyeler almak ne muhteşem, ne kahredici bir duygudur kim bilir...

O küçücük evle ve o evde 37 yıldır bu duyguyla yaşayan kadınla tanıştım geçen gün...

Nâzım'ın ahşap çalışma masasına oturdum. Başucundaki battal radyoya, 3 Haziran tarihinde durmuş Rusça takvime, duvarını süsleyen Picasso tablolarına, Vera fotoğrafına, Tolstoy portresine göz attım, pencereden görünen kestane ağaçlarında ilham aradım; evden üç saat bile ayrılsa yanına aldığı "ç" klavye Olivetti marka daktilosunun tuşlarına dokundum.

Daktilonun kenarında hâlâ asılı duran Pablo Neruda'nın adresini okumaya çalışırken, "O son notu..." dedi Vera... "Şili'ye gitmek için Neruda'ya ulaşmaya çalışıyordu. Adresini bulmuştuk. Olmadı..."

Bu notu yazdığının ertesi günü, sabah 7.20'de memleketten haber getiren sabah postasını almak için açmaya çalışırken önüne yığılıp kalıverdiği kapıda Vera'yla vedalaşım.

Yolda, yeniden "mavi kirpikli kadın"ın kitabını açtım...

İki gün "Kuzeyin Venedik'i", Çarlık Rusyası'nın 200 yıllık başkenti St. Petersburg'da kalıp geri döneceğiz.

Dönüşte yine pencereme Moskova treninin yalayıp geçtiği göllerden, geceyi laciverdi bir beyaza boyayan ışığın sureti yansıyacak.

Ve ben karanlığa direnen bu kuzey ışığını beyaz saten bir pike gibi üzerime çekerken, yine geleceğe bıraktığı notlarla ölüme direnen şairi ve her devrimde değiştirdiği ismiyle tarihe direnen bir eski başkenti düşüneceğim.

Bir de yaşamının ne güzel, ne ışıklı bir şey olduğunu...

Sümüklü Et

Bakü - 2001

Azerbaycan Havayollarına ait uçak, Bakü için alçalmaya başladığında yanımda oturan Azeri kadın kulağıma eğilip, “Düşüyoruz” diye fısıldadı.

Normal koşullarda panik halinde Kelime-i Şahadet getirmem gerekiyordu. Ama bu sürprize hazırlıklıydım.

Gülümseyerek kemerimi bağladım ve “Evet, düşüyoruz” dedim.

Azeri Türkçesinde “Düşme”nin “inmek” anlamına geldiğini İstanbul’a gelen bir Azeri dostumdan öğrenmiştim.

Dostum takside “Sakla da düşem” (“Dur da ineyim”) deyince taksicinin niye tuhaf tuhaf baktığını anlayamamıştım.

Azeri Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki farklar Bakü’ye giden Türkler için en eğlenceli konu... Yola çıkmadan tavsiyeler başlıyor:

“Maşın” a yani “arabaya” binerken “Sen konaksın. Kabakta otur” denildiğinde etrafta konak veya kabağa dönü-şen araba aramayın. Çünkü “konak” (konuk) sizsiniz... “kabak” ise arabanın “ön”ü...

Yemekte biri tabağa bakıp garsona “Bu çok sümüklü, geri götür” derse kusmayın. Getirilen et çok “kemikli” demektir.

Arabadakilerden biri “Kıçım ağrıyor” diye sızlanırsa utanacağınıza “bacağı” nı bir doktora gösterin.

Doktor “Size ahırda bakacağım” dediyse “Bana hayvan demek istedi” diye celallenmeyin, “sonra” bakacak demektir; sıranızı bekleyin.

Dört günlük Bakü seferimiz sırasında biz de benzerlerine tamk olduk:

Mağcup kızlar bizimle gelen Tarık Akan’a yanaşıp “Sizi Tarık Akan’a okşattık” deyince, kimin kime okşatıldığını çözmeye çalıştık; oysa sadece “benzettik” diyorlardı.

Galatasaray’ın Sofya’daki maçını sorduğumuzda “Henüz heç-heç” (“sıfır sıfır”) dediler.

Fener?

“Fener 2-1 üttü ve etabı aştı.”

Otel çıkışında kat görevlisi “Kravatını düzeltiyim mi?” diye sorunca kravatımıza davrandık, oysa “kravat”tan kasıt, “yatak”tı.

Azeri televizyonunun karşısına oturup fonda İngilizce, önde Azerice dublajla Amerikan filmi izlemek de ayrı alem...

Askerlerine “OK guys” (“Tamam çocuklar”) diye bağırarak bir komutanın ağzından “Yahşidir uşaklar” sözcüklerini duymak ya da “You’re right” (“Haklısın”) karşılığı “Düz söylüyorsun”u işitmek gerçekten şaşırtıcı...

Ama en güzeli şu: Bir yıl aradan sonra geçenlerde İstanbul'a gelen Azeri işadamı dostumuz fiyatlardaki sıçramayı sorunca "Zam geldi" yanıtını almış. Kızmış dostumuz:

"Söyleyin o zamma, bir daha gelmesin buralara" demiş.

Meğer Azerbaycan'da "muavin"e "zam" denirmiş.

Bütün bu dil muzırılıklarına rağmen Azerbaycan'da "Türk konak" olmak mucizevi bir şey.

Azerilerin Türkiye aşkını görmek için bir milli günde Azatlık Meydanı'nda olup gösteriye gelen Türk jetlerinin gösterisini izlemeliydiniz. Herhalde pek az Türk veya Azeri politikacı o meydana böyle müthiş bir kalabalık toplayabilirdi.

On yıl öncesine kadar Rus MiG'lerinin gösteri yaptığı meydanda 10. Yıl marşı çalıyor, Türk bayrakları dalgalanıyor, "Türk yıldızları"nın her geçişinde meydana dolduran yarım milyonu aşkın Azeri, heyecanla "el çalıyor"du (alkışlıyordu). Kucığında "uşağıyla" gelen bir Azeri kadın "Bu dünyada tek değiliz. Kardeşimiz yanımızda" dedi. Bir işadamı, "Rus'u Fars'ı görsün ki, sahipsiz değiliz" diye gururlandı. Meydana nazır otelimizin komisi İrfan, jetlere bakıp, "Sizinkiler bizi İran'a karşı kolluyor" yorumunu yaptı.

Ertesi günkü *Ekspress* gazetesinde "yüzminlerle bakılının türk ulduzlarının maharetine uşaq kimi sevindi"ğini (yüzbinlerce Bakülünün Türk yıldızlarının ustahına çocuk gibi sevindiğini) ve İran'ın bu gövde gösterisini "pilediği"ni okuduk. "Eleştirmek" burada -bizdeki anlamına yakın olarak- "b.k atmak" karşılığı kullanılıyordu.

UZAKLAR

Yine de Azeri Türkçesinde beni en çok çarpan, “para”ya “pul”, “rüşvet”e de “hörmət” denmesi oldu.

Sizce bizde de öyle demenin zamanı gelmedi mi?

Dört Nesilde Dört Alfabe

Bakü - 2001

1957 yılıydı. Nâzım Hikmet Bakü'ye gitti. Kaldığı Intourist otelin resepsiyonunu aradı. Azeri kız Rusça cevap verdi.

Kendi dilini duymaya hasret Nâzım, "Azeri değil misin?" diye sordu.

"Evet" dedi kız.

"O halde niye Türkçe konuşmuyorsun?"

"İnsan dilinde konuşun ki cevap vereyim."

Nâzım, yine Rusça verilen bu karşılık üzerine öfkeyle Azerbaycan Sovyet Başkanı Mirza İbrahim'i aradı. Devlet dairelerinde, çarşıda, pazarda herkesin Rusça konuşup yazdığından yakındı:

"Oysa ben buraya Türkçemi işitmeye, okumaya geldim" dedi.

Mirza bu konuşmadan etkilendi. Bir genelgeyle o günden sonra tüm resmi işlemlerin Türkçe yapılmasını istedi.

Tabii kıyamet koptu. Moskova, Mirza İbrahim'i milliyetçilikle suçlayıp görevden aldı. Türkçe genelgesi geri çekildi, işler eskiye döndü.

Bu olaydan 44 yıl sonra, önceki gün Bakü'ye inip Nâzım'ın kaldığı Inourist oteline doğru giderken tarihi bir değişime tanıklık ettik.

En son iki yıl önce geldiğimiz Azeri başkenti, baştan aşağı yeni bir dil kuşanmıştı adeta... Kente bir Rus diyarı havası veren Kiril harfleriyle yazılmış yazılar kazınmış. Rus dili tamamen ortalıktan silinmişti.

"Dilin tekmlleştirilmesi" ve Kiril alfabesinin kademe-li olarak terk edilmesi kararı 10 yıl önce Azerbaycan bağımsızlığını ilan ettiğinde alınmıştı aslında... O günden beri okullarda Latin harfleriyle eğitim veriliyordu. Nihayet 1 Ağustos'ta kademeli geçiş dönemi sona erdi ve Azerbaycan'da 200 yıllık Rus egemenliğinin son kalıntısı da temizlendi.

Şimdi Bakü'de 1929 Türkiyesinin havası var.

Sokaklardaki trafik levhaları, ilan tabelaları yenileniyor, Kiril harfli gazeteler Latin harflerine geçiyor, ekranda Rusça dublajdan vazgeçiliyor, Rusça dışında dil bilmeyenler için kurslar açılıyor.

Kimi Azeri aydınları Rusya'dan ve Rusçadan hepten kopuş sayılan bu kararı eleştiriyorlar. Rusça kültürel birliğin yok olacağından endişe ediyorlar.

Yazarlar Birliği Başkanı Anar Rızaev ise aynı görüşte değil. Azeri yazar Resul Rıza'nın oğlu olan Rızaev, görüşmemizde "Geciktik bile" diyor.

Rızaevlerin aile tarihi, Azerilerin son 100 yıllık dil kargaşasının özeti gibi...

Anar'ın babası 20. yüzyıl başında Arap harfleriyle yetişmiş.

1929'da Türkiye'yle birlikte Azerbaycan da alfabe değiştirince Anar, Latin harfleriyle okumuş.

1940'ta Moskova, Kiril'i Azerilerin resmi alfabesi haline getirmiş; Anar'ın çocukları Rus harfleriyle eğitilmişler.

Üç nesilde üç ayrı alfabe...

Şimdi Anar'ın torunları yeniden Latin harflerine dönüyor.

Kargaşayı çözmek için bir Devlet Dil Komisyonu kurulmuş. Anar Rızaev'in komisyondaki görevi, klasik ve çağdaş Azeri-Türk edebiyatından 100 eser seçip Latin harfleriyle yeniden bastırmak... Mesela Nâzım'ın kitapları ilk kez Latin harfleriyle basılacak.

10 yıldır Latin harfleriyle eğitim gören çocukların da mezun olmasıyla, beş sene içinde yeni alfabenin hepten kök salacağına inanılıyor.

Azerbaycan, alfabe değişikliğiyle Moskova'nın çekim alanından uzaklaşıp Türkiye'ye biraz daha yaklaşıyor. "Büyük ağabey"in buralarda etkisini katlayabilmek için yapabileceği öyle çok şey var ki:

"Mesela burada bir kültür merkezi açmak, kitap basmak, film mübadelesi, ortak yapımlar" diye sıralıyor Anar Rızaev.

Tabii Ankara'dan Bakü'ye tek yönlü bir "kültür aşılması" değil arzulanan; karşılıklı bir kültür alışverişi... "Bizim büyük yazarlarımız da Türkiye'de hiç tanınmaz" diye yakınıyor Anar: "Bir tek türkülerimizi bilirsiniz. Onların da yazarını söylemezsiniz."

Bu vesileyle "Ela gözlüm, senden ayrı düşeli" türküsünün sözlerinin Anar'ın annesi Nigar Rızaev'e ait olduğunu öğreniyoruz.

Azerbaycan, dilinin yönünü de Türkiye'ye ve Batı'ya çevirerek Nâzım'm 44 yıl önce önerdiği yola giriyor.

Bakü, yazısıyla da büsbütün bir Türk şehri artık...

Harflerden Bir İpekyolu

Bakü - 2001

Rusların çekilmesinden sonra Avrasya'da inanılmaz bir nüfuz savaşı başlamıştı. Bu savaşın en önemli silahlarından biri "dil"di.

Suudi Arabistan, İran ve Libya, Türki cumhuriyetlere "Kiril'i bırakın, Arap harflerine dönün" çağrısı yapıyordu.

Azerbaycan Latin alfabesini seçerek önemli bir adım attı. Onların ardından önce Türkmenler, sonra da Tatarlar Latin alfabesine geçme kararı aldı.

Tüm Türki cumhuriyetler aynı tercihte buluşabilseler, ortaya 10 bin kilometrekarelik bir coğrafyada aynı dilde konuşup yazan 200 milyonluk bir topluluk çıkıyor.

Bu, bir zamanların ırkçı "Pantürkizm" hayallerini çağrıştırırsa da tablo oldukça farklı... Çünkü "Adriyatik denizinden Çin seddine kadar tüm esir Türkleri komünizm cenderesinden kurtarma" düşünün yerini, bugün "Avrasya'da demokrasiyi kurma" ideali aldı.

Hafta sonu Bakü'de görüştüğüm Azeri şair Neriman Hasanzade, "200 milyonluk Türk dünyasını birbirinden üç harf ayırıyor" dedi: Biri "x", biri "q" ve bir de (klavyemde olmadığından yazamadığım) ters çevrilmiş bir "e" harfi...

Hasanzade, "Türkiye biraz gayret sarf etse bütün Türklerin kullanabileceği ortak bir alfabe oluşturabilir" görüşünde...

1992'de Türki cumhuriyetleri gezen Demirel de, Bişkek'te Kırgızistan cumhurbaşkanı ile tercümansız konuşmuş ve "iki ay dinlesek, birbirimizi rahat anlarız" demişti.

Kırgızlar "Doğru" yerine "Tori" diyorlar. Azerilerse "Düz" diyor.

Ancak 100 yıldır birbirinden kopuk yaşayan Türki cumhuriyetleri "harflerden örülmüş bir demirperde" ayırıyor. Özbekler Tatarların, Tatarlar Azerilerin yazdığını okuyamıyor, onun yerine aralarında Rusça anlaşıyorlar.

Oysa düğünlerinden yaprak sarmalarına, şarkılarından aşk destanlarına, Nevruz kutlamalarından ibadet biçimlerine kadar ıpıtıp benzeşiyorlar. Çoğu dünyayla bütünleşmek için yarı hayranlık, yarı umutla Türkiye'ye bakıyor.

Orta Asya steplerinde Latin rüzgârları estirecek bir ortak alfabe, ortak dilin ilk adımı olabilir. Ortak dil ise, yakınlaşmanın çimentosudur. Böylece "harflerden örülmüş demirperde", "harflerden döşenmiş bir ipekyolu"na dönüşürülebilir.

Türkiye'de 1992'de Türki cumhuriyetlerden yılda 10 bin gence eğitim verme programı başlatıldı. Bölgede Türkçe kursları açıldı. Ardından Türkiyeli işadamları koşturdu bölgeye... Bazı televizyon kanalları gitti. Müthiş bir değişim dönemi yaşandı.

Ancak Rusya'daki 1998 krizi, bu tohumları filizlenmeden kuruttu. Azerbaycan'da yayın yapan Türk televizyonları dayanamayıp kapandı.

Türki cumhuriyetler ile Türkiye'nin benzerliği "destan ve dolma"yla sınırlı değil:

Siyasi ve ekonomik istikrarsızlık da benzeşiyor; rüşvet düzeni de; "yerel çarlar"ın aile yakınları aracılığıyla çalıp çırpma huyu da; demokrasi ve insan hakları fukaralığı da...

Bu konularda "kendi muhtaç" Türkiye'nin 200 milyonluk bir "Birleşik Avrasya"nın liderliğine soyunması beklenbilir mi?

Kendisi dilini koruyamayıp nesiller arası bir dil bariyeri yaratmış Türkiye, Türk dünyasında ortak bir dil kurulmasına öncülük edebilir mi?

Bu da şimdilik Pantürkizm gibi bir hayal...

Ancak altan alta bir oluşumun başladığını da görmemek imkânsız.

Yıllardır Azerbaycan'a tarım araçları satan bir Türk işadamı, "Adeta 1940'larda ABD'nin Marshall yardımıyla Türkiye'ye yaptığını şimdi biz Azerilere yapıyoruz" diyor.

Kızılai, 1 milyon Karadağlı mülteciye yardım taşıyor.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Azeri ordusunu eğitiyor.

Tarihin coğrafyayı değiştirdiği bu önemli dönemde, Avrasya havzası büyük ittifaklar vaat ediyor.

Ancak bu tarihi fırsatı değerlendirebilmek için, her şeyden önce Türkiye'nin kendisine çeki düzen vermesi gerekiyor.

Yüzyıllık Takip

Sofya - 2001

20. Yüzyıla “Bu adamların ulaştığı düzeye ulaşmamız lazım” diye başladık.

21. Yüzyıl başında hâlâ aynı cümleyi kuruyoruz:

“Bu adamların ulaştığı düzeye ulaşmamız lazım.”

Mustafa Kemal, 1914’te askeri ataşe olarak Sofya’ya geldiğinde burada ülkesinin geleceğini görmüştü.

Osmanlı’dan bağımsızlığını yeni kazanan Bulgaristan, kendi ayakları üzerinde durmaya ve Batı’ya ayak uydurmaya çalışan modern bir ülkeydi.

33 yaşındaki Ataşe, Sofya’nın renkli şehir hayatını, Türk azınlığın yüksek yaşam standardını, kız-erkek okula giden çocukları, başı açık kadınları görünce bir opera çıkışında yanındaki arkadaşı Şakir Zühre’ye, “Bu adamların ulaştığı düzeye ulaşmamız şart” demişti.

Bulgaristan, Türkiye’den en az 20 yıl ilerideydi.

Aradan neredeyse bir asır geçti, ancak o asır bile, aradaki farkı kapatmaya yetmedi.

Üstelik Bulgaristan, geçtiğimiz yüzyılda kendini önce ekonomik krizle gelen bir totalitarizmin, ardından da büyük savaşta Sovyet birliklerinin kucağında buldu. Asrın neredeyse yarısını bir uydu devlet olarak geçirdi.

Sonra kendi duvarını yıkıp yarım kalan yürüyüşüne, kaldığı yerden devam etmeye başladı.

Bugün, Mustafa Kemal'den bir asır sonra Sofya'ya gidenleri, kendi ayakları üzerinde durmaya ve genişleyen Avrupa'ya ayak uydurmaya çalışan bir başkent bekliyor.

Geçen asrın büyük çoğunluğunu yerinde saymakla geçiren Türkiye'den gelenler ise, özellikle demokratikleşme atılımlarına bakıp tanıdık bir cümleyi fısıldıyorlar birbirlerine:

"Bu adamların ulaştığı düzeye ulaşmamız lazım."

O Bulgaristan ki, çok değil 20 yıl önce Türkiye'de adı sadece sigara, içki ve silah kaçakçılığıyla ya da Türk asıllılara yaptığı faşizan Slavlaştırma politikasıyla gündeme gelen bir Doğu Bloku ülkesiydi.

Üstelik o blokta da Çekoslovakya'dan, Macaristan'dan, Polonya'dan gerideydi.

Türklerin akın akın kaçtıkları bir cehennemdi adeta...

Bir de bugüne bakın:

Bulgaristan AB'ye aday 12 ülkenin içinde... Dolayısıyla Türkiye'nin çok önünde...

Ülkeye Bau sermayesi oluk oluk akıyor.

1995'te 162 milyon dolar olan yabancı yatırımlar, geçen yıl 755 milyon dolar olmuş. 4 yılda 5 kat artış...

Sıkı para politikasıyla ekonomi hantallıktan kurtarılıp özelleştirilmiş, 1 dolar 2 levaya eşitlenmiş.

Büyümenin Türkiye'de eksi seyrettiği yıllarda yüzde 3'ler düzeyinde bir büyüme yakalanmış.

Bulgarlar AB ile 2000 başında başladıkları müzakereleri, 2007'de tam üye olarak noktalayacaklarına inanıyorlar.

Asıl başarı ise Kopenhag kriterlerine uyumda...

Slavlaştırma politikasından hiçbir komplekse kapılmadan vazgeçip, yeniden Türklere kendi isimlerini alma, örgütlenme, kendi dilinde yayın, eğitim hakları verdiler.

Tarih kitaplarından Osmanlı dönemini "Müslümanların elindeki esaret dönemi" olarak tanımlayan ifadeler çıkarıldı.

Sonuç; korkulduğu gibi bölünme değil, geri göç oldu.

On yıl önce kaçan Türkler, akın akın geri döndü.

Sizce bu öyküye bakıp artık nerede hata yaptığımızı düşünmenin zamanı gelmedi mi?

Yoksa siz 2014'te Sofya'ya gidip, "Bu adamların düzeyine erişmemiz lazım" demeyi mi tercih edersiniz?

Adios Comandante!

Havana - 1997

Hey, dinle Comandante!

Ölümünün 30. yıldönümünde adanı gördüm.

25 Kasım 1956 gecesi, henüz 27 yaşındayken yanında 82 barbudo ile ayak basıp, iki yıl içinde Batista'nın kanlı iktidarından devrıldığı adada izini sürdüm.

Raul ve Fidel'le nasıl tesadüfen tanıştığını, konuşurken lafa sürekli "Che" ("Hey dinle" anlamında) diye başladığın için adının nasıl Che kaldığını, hekimlikle devrimcilik arasında nasıl bocaladığını, Bolivya ormanlarında savaşırken nasıl susuzluktan sidigini içip sevgilin Tania'nın ihanetiyle nasıl tuzaklara düşürüldüğünü dinledim Kübalılardan...

Siyah berenin üzerine iliştirdiğin parlak metalden ufacık yıldızını, üzerine dövüştüğün yerlerin adlarını kazıdığın piponu, sık bastıran astım krizleri yüzünden silahın gibi hiç yanından ayırmadığın solunum aletini, Kübalıların bir

İsa tablosuna benzettikleri son fotoğrafını ve kanlar içindeki gömleğini gördüm. Yakalandığında üzerinde bulunan Troçki'nin kitabının, ekmek torbasının, haritanın, günlüğünün, yazdığı şiirlerin ve başladığı romanın peşine düştüm.

Efsaneyi tanıdım.

Sonra Obispo sokağında, Allende ve Hemingway'nin kadeh tokuşturdukları Del Mondo barında buzlu bir moquito söyleyip kendimi bu görmüş geçirmiş Latin şehrinin kollarına bıraktım.

Yol kenarındaki Kübalı grup "Comandante Che Guevara"yı söylemeye başladı birden: "Ebediyen beraberiz Comandante... Ebediyen peşindeyiz..."

Yumduğum gözlerimin önünden kızıl bayraklarla geçenken senin çocuklar; yorgun bir el dürtüp omuzumu, rengi kızıla çalan bir para uzattı. 3 pesoluk bir banknotu bu Ernesto; üzerinde resmin vardı.

"Altı dolar" dedi Kübalı kadın...

Üç pesoluk banknotu hatıra diye 6 dolara satın aldım.

Ve güldüm, "yankee"lerin parasının seninkinden kıymetsiz görünmesine... Yoksul Kübalılara ölümünün 30. yılında yapabildiğin katkı buydu:

Sadece üzerinde senin resmin olan 3 kuruşluk paralar para ediyordu çünkü... Diğer pesoların üç kuruşluk değeri yoktu.

Ve 3 pesoluk banknot satın kazandıkları dolarlarla yaşıyordu geride bıraktığın Kübalıların bir kısmı...

Sahi, böyle olmasın diye mi, devrimden sonra koltuğu terk edip yeniden dağlara çıkmıştın sen *Comandante*?

Gitmesen, belki sen de 70'lik bir ihtiyar olarak Sanayi Bakanlığında karşılayacaktın bizi.... Bu yılın şeker pancarı

rekoltesi üzerine rakamlar verecektin; hafızalarda bıraktığın imgeyi yalanlarcasına...

Yapmadın...

Fidel'e yazdığın 1 Nisan 1965 tarihli veda mektubunda, "Burada en parlak umutlarımı ve beni oğlu gibi benimsemiş bir halkı bırakıyorum" diyordun.

"Dünyanın başka halklarına yardıma" gidiyordun.

Çocuklarına bıraktığın mektup, "Siz beni hayal meyal hatırlayacaksınız. Küçükler hiç hatırlamayacak" diye başlıyor ve adeta tüm insanlığa bir vasiyet bırakıyordu:

"Her zaman, dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir kişiye yapılan haksızlığı iliklerinize değin hissedecek kadar duyarlı olun. Elveda çocuklarım; sizi yine görmeyi umuyorum."

Sahi neydi devrimin 6. yılında seni aniden, Sanayi Bakanlığı koltuğundan ve Küba'dan koparan şey *Comandante*?

Yeni heyecanlar ve maceralar arayışı mı?

Dağlara alışmış bir devrimcinin (ve tabii onunla birlikte devrimin de) "bir yığın kâğıda sarılı bir dev gibi yayılan bürokrasi belası"nın içinde kaybolup gideceği endişesi mi?

Hep iktidara karşı savaştıktan sonra kendini aniden tam da iktidarın en tepesinde, yeni bir iktidar halinde bulmanın ezikliği mi?

Yoksa Fidel'le o hiç açıklanmayan, ama yıllar yılı kulaaktan kulağa gezen şiddetli tartışmalarınız mı?

Sahi Ruslar niye hiç sevmemişti seni *Comandante*?

Onları "tersyüz edilmiş Amerikahlar" olarak gördüğün için mi?

Küba'nın Sovyet desteğinde bir tarım ülkesi olarak kalmasına rıza göstermediğin için mi? Küba'nın kendi ayakları üzerinde durmayı beceremezse Sovyetler'e bağımlılıktan asla kurtulamayacağım çok erken gördüğün için mi?

"Devrimi bunun için yapmadık" dediğin ve Küba'nın askeri bir bloka dahil olmadan özgür uluslar arasında yerini almasını savunduğun için mi?

Sahi, Domuzlar Körfezi denemesinden sonra Amerikalılar ile Kübalıların anlaştıkları doğru muydu Ernesto? Yankee'lerin "Siz devrimi Latin Amerika'ya yaymayın, biz de üstünüze varmayalım" dedikleri doğru muydu?

Buna mıydı isyanın?

"Tek ülkede devrim"ın tek başına hiçbir şey ifade etmeyeceğini, tersine, başka devrimlerle desteklenmezse, yalıtılıp teslim alınacağını mı kanıtlamaya çalışıyordun?

Bundan mıydı, "Küba'nın ikinci adamı" postunu bırakıp Bolivya dağlarına çıkman? Bu yüzden miydi, Amerika'yı Vietnam türü bir müdahaleye zorlayıp, "Bir, iki, üç, daha fazla Vietnam"lar yaratma ve Latin Amerika'yı ayağa kaldırma çaban?

Karayipler'de, Amerika'nın hemen burnunun dibindeki küçücük bir adanın, kıtaların ardındaki bir Sovyetlerin desteğiye ömür boyu yaşayamayacağını, bu yüzden Latin devrimini arkasına alıp kendi bağımsız gücüyle ayakta durması gerektiğini mi savunuyordun?

Eğer öyleyse, şunu bil ki haklıydın *Comandante!*

Tarih seni haklı çıkardı...

Gerçi yine de çıplak değil ayakları Kübah çocukların... Yüzü gülüyor insanların... Eğitimli, onurlu ve tertemizler... Yine çılgınca samba yapıyorlar mitinglerde...

Lakin açlar *Comandante!*

Sovyetler çöktüğünden beridir karnı doymuyor yoldaşlarının...

Üzerine resminin basıldığı paralar satın alamıyor hiçbir şeyi ve açık pazarda cebi dolar yüklü kart horozlara pazarlanıyorlar körpecik Kübalı kızlar...

Sırf bu yazgıyı değiştirmek için değil miydi, Batista'yı devirme savaşı? Havana barlarında peşkeş çekilen on bin Kübalı kadının isyanı yok muydu devrimin ardında?

Batisya'yı çökerten, gerillaların askeri zaferinden çok, Havana'nın fuhuş ve kumarla beslenen çürümüşlüğü değil miydi?

Artık Küba'nın Devrim Meydanı'nda bir milyonluk mitingler yok *Comandante*... Sokaklarda afişlerin, duvarlarda devrim sloganları yok... Resimlerin turistik mağazalarda satılan ucuz tişörtleri süslüyor daha çok...

"Billboard"larda devrim posterlerinin yerini rom, cep telefonu ve tatil köyü reklamları almış. Kübalıların girmeyi hayal bile edemedikleri turistik tesisler adaya yayılırken, "Devrim" adı en çok müze duvarlarında çınlıyor bugünlerde...

Eski Amerikan elçiliğine bakan panodaki "Emperyalist Beyler! Sizden hiç mi hiç korkmuyoruz" yazısı önünde fotoğraf çeküyor turistler...

Sovyetler çöktüğünden beridir ayda 180 gram et ve üç yumurta yazıyor karnesinde Kübalıların... Devlet yardımı gelemiyor. Havana, sabun ve bir pizza parası için dilenenlerle tanışıyor belki de ilk kez...

Amerika, küçücük çaresiz bir adayı tehdit sayıp, her geçen gün ambargonun zincirini biraz daha sıkıştırarak çirkin yüzünü sergiliyor utanmadan... Fidel'in kellesini istiyor, çocukların ilacına karşılık... Ve dün Sovyetler'den sonra ne olacağımı kimse göremediği gibi, bugün de Fidel'den sonrasını hiç kimse öngöremiyor. Batista'ya, Washington'a kafa tutan Havana, para karşısında geriliyor.

Küba değişiyor *Comandante*!

Devrim sustu. Efsaneler çağı kapanıyor...

Bir nisan sabahı ansızın bırakıp gittiğin o devrim adasını zor günler bekliyor.

“Seni hayal meyal hatırlayan çocuklar” şimdilerde resimlerini sokak duvarlarında görmeseler de, “seni oğlu gibi benimsemiş” Kübalılar, sana her geçen gün biraz daha hak veriyorlar.

Ve her turist kafilesine, unutulmuş bir vaadi aynı buruk şarkıda yineliyorlar: “Ebediyen beraberiz kumandan Che Guevara! / Ebediyen peşindeyiz.”

Adios Comandante!

Fidel'in Zor Kararı: Ya Sosyalizm Ya Turizm!

Havana - 1997

Yıllar yılı dünyanın ıssız bir köşesinde tek başına yaşayan sır küpü Küba turizme açılıyor. Devrimin 40. yılı yaklaşırken boyveren bu ani açılış, büyük ölçüde mecburiyetten... Doğu Avrupa'daki duvarların çökmesinden sonra en büyük destekçisini yitiren Küba, birden kendini ıssız bir okyanusun ortasında yapayalnız buluvermişti. Yardım kesilince 10 milyonluk bu küçük adada büyük bir kriz baş gösterdi. 90'ların başında ithalat üçte bir oranında azaldı. Ekonomi tam bir çöküşe geçti. Gübre ve akaryakıt kesilince adanın neredeyse yegâne geçim kaynağı olan şeker kamışı üretimi yüzde 70 oranında düştü. Aynı dönemde Amerikan ambargosu da ağırlaşınca ülke tam yoksulluk sınırına dayandı.

Castro'nun tek çaresi, bugüne kadar kimselerin ayak basmadığı Küba'yı turizme açmaktı. O da bunu yaptı. O

devrim yeminini bozup yabancı sermayeye kapı araladı. Yatırımcılara kolaylıklar sağladı. Turizmi teşvik etti ve büyük bir hızla sonuç aldı. Yıllar yılı adaya gelen turist sayısı 200 bini geçmezken 1996'da bu rakam birden 1 milyona fırladı. Turizm geliri, 1.3 milyar dolara ulaşarak şeker kamışını solladı ve Küba, en zorlu dönemi böylece atlattı.

Şimdi bu uzak Karayip adası, bekaretini özenle saklamış orta yaşlı bir dilber gibi, yıllarca kapalı tuttuğu evinin kapısını hafifçe aralıyor ve sosyalizmin son kalesi, sizleri devrimin sularında tatile çağınıyor.

İşte sorun da burada başlıyor.

Çünkü 40'ına merdiven dayamış bu Latin dilberinin araladığı kapıdan, yıllar yılı O'nun bekaretine göz dikmiş nice uğursuz içeri dalmış bile...

"Kuzeydeki düşman", CIA ile, füze ile, komplo ile yıkamadığı duvarı dolarla yıkmış. Amerika'nın en büyük şeytan sayıldığı ülkede bütün ekonomi Amerikan parası üzerinden dönüyor artık... Kablolu televizyonda Amerikan haberleri izleniyor; sinemalarda filmleri oynuyor; diskolarda Amerikan müziği çalınıyor. Bugüne dek kapalı kapıların ardında mütevazı bir hayat sürdüren alımlı Küba kızları, disko kapılarında bir akşam yemeği parasına kendileriyle beraber olabilecek turistleri bekliyorlar.

Daha 3-5 yıl öncesine kadar Havana'nın her köşesini süsleyen görkemli Che Guevara afişleri ile devrim sloganlarını silip, yerlerine rengârenk turizm posterleri asan Castro rejimi, şimdi biraz da endişeyle bu altın yumurtlayan tavuğun ülkenin başına ne işler açacağını kestirmeye çalışıyor.

Küba, sosyalizm ile turizm arasında sıkışıp kalmışa benziyor.

Yine de ortada inkâr edilemez bir gerçek var:

Küba, bu acı ilacı içerek 1996'da büyüme hızını yüzde 8 düzeyine çıkarmış ve Sovyetlerin çöküş sorununu bu sayede atlatmış.

Ancak bunun ağır bir bedeli de var: Bunca zaman ülkelerinin efendisi olmuş Kübalılar, artık öbür boyu çalış-salar da kapısından girmeyi hayal bile edemeyecekleri son derece lüks tatil köylerine uzaktan bakıyorlar. Turizm bolca dolarla birlikte, kumsalda kola kutularını, pazarda karaborsayı, özenilen bir dış dünyanın ipuçlarını ve eşitlikçi düzeni altüst eden bir gelir dengesizliğini de yanında getirmiş. Yıllar yılı nükleer enerji tahsili yapmış genç Kübalılar, şimdi lüks bir otel resepsiyonunda çalışıp dolardan bahşişlerle karın doyurmayı tercih ediyorlar. Üzerinde "devrim şehidi" Che Guevara'nın resmi bulunan ve neredeyse kullanımdan kalkan pesoya mahkûm olanlar ise, gösterişli lokanta kapılarında ülkenin yeni konuklarının ağız şapırdatışlarını hayretle izliyorlar.

Artık yaşı 70'e dayanan ve iktidarda bulunduğu 37 yıl boyunca her güçlüğü üstesinden gelmeyi başaran Fidel Castro, bu son krizi de aşar mı, yoksa Küba turizm uğruna, sosyalizmden şaşar mı; bunu zaman gösterecek. Ama sosyalizmin bu son kalesini görmek isteyenlere biz yine de ellerini çabuk tutmalarını tavsiye edelim. Çünkü 40 sene tank ve topla yıkılmayan bu kale, şimdi zıpkın ve deniz simidi ile oltaya gelmek üzere...

Havana turist kaynıyor ve devrim dolar karşısında hızla değer kaybediyor.

Global Kent

Pekin - 2002

Pekin'in ünlü Tienenman meydanında tankların üniversiteli gençlerin üstüne yürüdüğü o dehşet gününü hatırlıyor musunuz?

O ayaklanmanın 13. yıldönümünde Pekin'de, dünyanın adını bile bilmediği bir Çinli gencin, tankların önüne dikildiği o muazzam meydandaydım.

Pekin, mazide yaşayıp hafızasında gezdirdiği bir tatsızlığı unutmaya çalışanlara özgü bir kayıtsızlıkla geçiştirdi 4 Haziran'ı...

Ne gazetede haber oldu ne televizyonda duyuru; ne bir gösteri yapıldı ne de orada öldürülenler için bir anma töreni...

Sanki ani bir hafıza kaybı bu olayı halkın belleğinden söküp atmış; ölenler öldüğüyle, direnenler asıldığıyla kalmış; özgürlük simgesi haline gelen o üniversiteli genç unutulup gitmişti.

Adı "güvenlik" manasına gelen meydanda olağanüstü bir güvenlik önlemi yoktu. Birkaç resmi aracın arkasında polisler bağdaş kurmuş sohbetteydi.

Mao'nun, eskiden önünden kuyruk eksik olmayan anıt kabrini süsleyen sosyalist gerçekçi heykellerin altında turistler fotoğraf çektiriyor, iki genç de kola satıyordu.

Meydandaki dükkânların Çince tabelaları arasında iki tanıdık marka göze çarpıyordu:

McDonalds' ve Kentucky Fried Chicken...

Mao, kızıl bayrakların gönülsüz dalgalandığı meydanın öbür ucundaki "Yasak Şehir" in girişine asılı resminden müstehzi bir gülümsemeyle bakıyordu.

Herhalde Pekin'deki yegâne Mao tasviri olan bu resmin yanında "Yaşasın dünya halklarının birliği" yazıyordu.

Çin denilen muammanın kapısını aralamadan önce, yıldönümü vesilesiyle Tienenman'ı yad etmek ve bugününü tasvir etmek istedim.

"Dünya halklarının birliği" idealinin şimdilerde en şiddetli destekçileri, ulusal sınır duvarlarını yıkmaya çalışan dev markalar galiba...

Son birkaç yıldır Küba'dan Bakü'ye, oradan Moskova'ya hangi paslı demir kapıyı açsam, ardında onların imzasını görüyorum.

Globalleşme -siyasi ve iktisadi boyutu bir yana-, kültürel bazda, galiba en çok sıradan bir Amerikalının dünyanın her yerinde kendini evinde hissetmesine yaradı.

"Yankee", gittiği ülkenin dilini hiç konuşmadan, yemeğini yiyip biriyle bile el sıkışmadan, cebine dolar veya American Express koyup İngilizce konuşarak, otelinde CNN, lobisinde *New York Times*, öğle yemeğinde McDo-

nalds', sinemasında Hollywood bularak gezebilme imkânına kavuştu.

On yıl önce farklı coğrafyalarda bu tür bir standart hayattan kaçmak mümkündü.

Artık değil.

Dünya "global bir kent"e dönüştü ve taşrasını yitirdi.

Şimdi yeryüzünün her köşesinde aynı damak tatları, aynı hitap tarzları, aynı şehir planları, benzer otel lobileri, moda müzikler ve tek tip gözlükler var.

Batı'dan esen şiddetli tufan, kıtalar atlasının kılcal damarlarına kadar sindi ve üzerindeki bütün detayları sildi.

Gezegenimiz eskisi kadar ilginç bir yer değil artık...

En azından dünün özgün arka bahçelerini özleyenler için...

Dragon'un Üç Yüzü

Çin - 2002

“Kendi gözünle gördüğün bir şey, sorduğun yuz sorudan değerlidir” diyor bir Çin atasözü...

Döndüğümünden beri yüzlerce soru işittim Çin’e ilişkin.

Ve her soruyu bu atasözüyle yanıtladım:

“Gidin görün!”

Ne biliyorsunuz Çin hakkında?

Çin milli takımı... kalabalık nüfus... “Bütün Çinli çocuklar aynı anda zıplasa, yeryüzünde deprem olur” efsanesi... Ping pong... Kung-Fu... Pekin ördeği... Çin seddi... Mao.. vs.

Hepsini sıfırlayın ve gidin.

Hoş 10 günlük bir gezide bir ülke ne kadar anlaşılabilir ki?

Hele Çin gibisi?.. Hele dil engeli nedeniyle halkla iletişim de bu kadar zorken...

O yüzden burada size sadece bazı tanıklıklar aktaracağım.

Çin seferine çıkmadan Ankara'daki Çin Büyükelçisi demişti ki:

"2000 yıl önceki Çin'i görmek istiyorsanız Şian'a gidin.

200 yıl önceki Çin'i görmek istiyorsanız Pekin'e gidin. Bugünkü Çin'i görmek istiyorsanız Şanghay'a gidin."

Üçüne de gittik ve gördük "Dragon'un 3 yüzü"nü...

Tıpkı efsanevi Dragon gibiydi Çin ülkesi:

Ne aslandı ne kuş ne yılan... ne kapitalist ne sosyalist...

... aslan pençeli, yılan gövdeli, balık pullu, geyik boynuzlu, ejder dilli bir tuhaf yaratık...

Üç kent üzerinden Çin'in 3 yüzünü anlatacağım size...

Üç Bin Kadınla Gömülen İmparator

Ştan - 2002

Melekler gelip size "Öbür dünyaya giderken yanınızda bir şeyler götürebileceğinizi" müjdelese ne alırdınız?

Sevdiklerinizi?..

Televizyonunuzu?..

Cep telefonunuzu?..

Çin'e adını veren ilk imparator Çin Şhi Huang bu soruyu büyük ağgözlülükle yanıtlamış:

"Her şeyimi!.."

On üç yaşında imparator olmuş Çin...

Sene Milattan Önce 247...

Yani günümüzden 2250 yıl önce...

Tahta geçer geçmez insanlık tarihinin o en eski, en karşı konulmaz merakına teslim olmuş; "öbür dünyadaki hayat"ın hazırlığına girişmiş.

Li dağının eteklerinde, öldükten sonra yaşayacağı sarayın inşaatını başlatmış.

49 yaşında ölen İmparatorun ahretteki dergâhı için 720 bin Çinli, tam 36 yıl taş taşımış.

Çin, insan teri, emeği ve acılarından kurmuş kendisini öbür dünyaya bağlayacak sırat köprüsünü...

Yeryüzündeki Çin diyarının bir modelini inşa ettirmiş yerraltına...

56 kilometrekarelik bu arazide yeryüzündeki dağların, ovaların, nehirlerin benzerlerini yaptırmış.

Sarı nehrin sularını sırdan akıtmış.

Kütüphanesindeki kitapları bambuya yazdırmış.

Sonra kendine en uzun ömürlü metal sayılan bronzdan dökme bir atlı makam arabası yaptırmış İmparator Çin...

Bir ton ağırlığında, kışın sıcak, yazın soğuk olan, kaplumbağa şeklindeki bu araç, günümüzün zırhlı güvenlik arabaları gibi kendisinin sürücüyü görebileceği, ama sürücünün kendisini göremeyeceği şekilde tasarlanmış.

Çin, yaşlanınca diğer insanlar gibi küçüleceğini düşündüğünden, bu arabayı ve atlarını da küçük boyutlarda ısmarlamış.

Arabanın üstündeki şemsiyeye, güneşin konumuna göre şekil değiştirebilen bir düzenek yaptırmış.

İçine ipek havlulara benzeyen bronz mendiller koydurmuş.

Arabayı 34 kişilik şeref kıtasının korumasına vermiş.

Sonra kendisini ahrette koruyacak silahlı orduyu kurmuş Çin...

8 bin askerin topraktan heykelini yaptırmış.

Her biri değişik boyda, tipte, rütbede...

Hiçbirinin yüz ifadesi, saç, bıyığı birbirine benzemiyor. Rütbelerini saç biçimlerinden ve etekli üniformalarından anlıyorsunuz.

Cengâverlerin eline bronz yaylar, kargılar vermiş.

İki metrelik generallere zırhlı üniformalar...

Aırlarına üzensiz, yağz Moğol atları...

Bu toprak heykelleri odundan ateşle 1000 derecede pişirmişler.

Ve "pişmiş toprak" anlamına gelen Terra Cotta ordusu böyle kurulmuş.

Her bir heykel rengârenk boyanmış, 11 koridor boyunca 4'lü sıralar halinde hazırola dizilmiş.

Aralarında hiç kadın yok.

Çünkü kadınları canlı "rica etmiş" Çin...

Üç bin kadın da imparatorla birlikte mezarına diri diri gömülmüş; Çin'i öbür dünyada dinlendirmek, eğlendirmek için...

Gittiği yerde huzur içinde olabilmek için bu muhteşem kentin üzerini ağaç ve toprakla örttürmüş "ilk imparator"...

Sırtını kimseler bilmesin diye de döneminde yazılmış bütün kitapları yaktırmış, âlimleri öldürtmüş, isyan eden öğrencileri kılıçtan geçirmiş.

Adeta tarihi durdurmuş kendisiyle...

Lakin zulmettiklerinin "ahı tutmuş" ötede...

Mezarında rahat vermemişler Çin'e...

Sonraki hükümdar gelip kılıçtan geçirmiş Terra Cotta ordusunu...

Ve pişmiş topraktan askerler 2000 yıllık bir uykuya çekilmişler.

Kendini ebediyen koruyacak bir toprağın kucağında, paramparça...

İki bin yıl sonra...

1974 yılının 29 Mart günü bitmiş büyük uyku...

O sabah kuraklıktan kavrulan Şian'da dört yoksul köylü su bulmak için kuyu kazarken pişmiş toprak parçaları bulmuş, götürüp yetkililere sormuş. Uzmanlar bölgeye gelince, bunun 20. yüzyılın en büyük arkeolojik keşiflerinden biri olduğu anlaşılmış.

Yirmi beş yıllık kazılar boyunca, en az inşaatta çalışanlar kadar ağır bir çalışma yapmış Çinliler; kırılan parçaları birleştirmek için bu kez...

Tarihi miras kabul edilip UNESCO koruması altına alınan İmparator Çin'in binlerce minik parçaya ayrılmış paramparça ordusu yeniden ayağa kaldırılmış.

Sekiz bin askerin her birini parçalarından yeniden yaratabilmek için üç arkeolog birer yıl çalışmış.

Ve Çin'in askerleri, teker teker uyandırılıp yeryüzüne çıkarılmış.

Gün ışığına çıkan parçaların renklerini kaybettiğini fark eden arkeologlar kazılara 10 yıl ara verip, renkleri yaşatacak bir formül arayışına girişmişler. Sonunda bir teknik bulunmuş ve Çin ordusu, siyah beyaz bir resim renklenirmiş gibi bu yıl ilk kez renkleriyle sergilenmeye başlamış.

Gerçi askerlerin 1000 tanesi hâlâ toprak altında... model şehir de...

Ama 13 hanedanlığın başkenti olan Şian, şimdiden yılda 1.5 milyon turist çeken bir turizm merkezine dönüşmüş.

On yıl sonra dünyanın en muhteşem müzelerinden biri olacağı kesin.

Bu mucizeyi keşfeden o dört Çinli mi?

Her birine 5'er yuen vermiş devlet... Bu, iki günlük erzak parasına tekabül ediyor.

Şimdi hayatta kalan ikisi, müze kapısında kitap imzalıyorlar. Hâlâ yoksullar, ama ünlüler bugün...

Tıpkı Çin gibi...

Aslında bu öyküde Çin'i anlamayı kolaylaştıran çok şey var.

Zulüm...

Sabır...

Her gelen iktidarın bir öncekini yıkma adeti...

İlk imparatorlardan sonuncuya dek sürecek bir kanlı gelenek...

Napolyon'un "uyuyan dev" diye tanımladığı Çin de uyanıp renkleniyor bugün, tıpkı 2200 yıllık Terra Cotta ordusu gibi...

15 yıl öncenin tek tip elbiseleri hatıra amacıyla bile saklanmıyor artık.

Yeni hükümdar, eskinin kurduğu düzeni kılıçtan geçiriyor.

Çin ülkesi, rengârenk giysilerle yabancılara açılıyor.

ÇİN MUTFAĞI

"Bu gece olmaz sevgilim, dişlerinin arasında
karınca kalmış"

Çin mutfağına düşkünümdür.

"Ama Çin'de yiyemezsin" diyorlardı.

Gerçekten de Çin'de ilk gittiğimiz lokantalarda menüyü görünce şaşırdık; hiç Türkiye'deki Çin lokantalarına benzemiyordu:

İşkembeler, at etleri vs.

Sonradan anlaşıldı ki, Sincanlı mihmandarımız yemeğimize domuz eti karışır endişesiyle bizi normal Çin restoranı

yerine Çinli Müslümanların Türkistan mutfağına yaslanan lokantalarına götürürmüş. Nihayet gerçek bir Çin restoranıyla buluşunca tanıdığımızdan da lezzetli bir mutfakla karşılaştık.

Sofra, geleneksel Türk mutfağındaki gibi ıslak mendillerle açılıyor.

Yemeğe yeşil yasemin çayı eşlik ediyor, küçük kaplar bittikçe dolduruluyor. Alkol sevenlere de pirinç rakısı...

Ne çayda şeker var ne de sofrada ekmek ya da tuz.

Bu üç beyazın yokluğu, Çinlilerin zayıflığını da açıklıyor.

Sofranın üzerinde dönen bir platform var.

Bunun üzerine Türk mezelerini andıran boyutta 8 çeşit yemek geliyor ilkin... Herkes oradan tabağına alıyor. Bittikçe yenileri geliyor.

Tam bir "gözümüz doysun" seansı...

Bu adetin Çin'in tarihindeki ağır bir kıtlık döneminden miras olduğunu öğreniyoruz. Yiyecek şöleni, o kıtlık dönemini bir daha yaşamamak içinmiş.

Çorba en sonda geliyor.

Ona kadar her türden sebze ve et:

Ördek, balık, tavuk, kırmızı et... tümü bir arada.

Tabii meraklısı için fazlası da var:

Her hayvanın vücuda faydalı olduğuna inanan Çinliler domuz, maymun, kurbağa, yılan, akrep hatta fare eti de yiyorlar.

Kuzeyde listeye köpek ekleniyor, güneyde ise kedi...

Domuz etlerin en ucuzu... Köpek pahalı olduğundan habersiz yemeniz pek mümkün değil.

Ayrıca inek kuyruğu, sığır kıkırdağı, deve tabanı, yengeç kısıkağı, denizanası haşlaması gibi sipesyaller de var.

"Karıncı bile yeniyor" diyor mihmandarımız:

Proteinini yüksekmiş. Güney Çin'de yağda kavurup pilavın üstüne koyuyorlarmış.

Çinliler arasında "Karıncı yediysen öpme beni, dişlerinin arasında kalmıştır" diye esprisi yapılıyor.

Kahvaltıda süt ürünleri, yoğurt, peynir yok.

Akşamları ise yemeğe en geç 18.00'de oturup 20.00'de kalkıyorlar.

Çubukların bütün zaraletine rağmen biraz fazla iştahlı ve gürültülü yiyorlar; h  p  rdeterek ve arada tükürerek.

Günümüzde pirincin egemenliği kırılıp et daha sık yenir oldukça o minyon Çinliler de g  rb  zle  meye, uzamaya ve g  beklenmeye ba  lamı  lar.

Avrupa'da demirperdenin arkasından ortaya çıkan McDonalds' kuyrukları, 1991'den beri Çin seddini de a  mı   durumda...

İsyanın başkenti sayılan kırmızı bayraklı Tiananmen meydanında Mao'nun resminin kar  sısında, Amerikan atıştırma ürünlerinin bayrağı dalgalanıyor bugün... Sadece Pekin'de 81 McDonalds' hizmet veriyor.

Ekmek, peynir, tur  su, mayonez tanımayan geleneksel Çin mutfağıyla yetişmiş yeni kuşak, her nasılsa hamburgeri pek seviyor.

Kediler, köpekler ve karıncaların kurtuluş günü yakın.

Sığırlar ka  ın:

1 milyar yeni cellat geliyor.

Son Duvar da Yıkılırken

Pekin - 2002

Çin'e gittim ve anladım ki Türkiye'de daha çok Maocu var.
Çünkü Çin'de Mao'ya rastlayamadım.
Ne fotoğrafına ne sevenine...
Pekin'de Yasak Şehrin girişinde bir poster var... bir de
paraların üstünde resmi... o kadar.
Çin, Mao'yu saygıyla hafızasına gömmüşe benziyor.
Şimdi kahraman, ülkeyi dışa açan "küçük dev adam"
Deng...
Herkes ondan övgüyle söz ediyor.

Tam bir geçiş dönemi yaşıyor Çin...
Pekin'e iner inmez, küreselleşmenin bütün gezegene
biçtiği o tek tip elbisenin silüeti çarpıyor suratınıza ilkin:
Sevimsiz bir şantiye görüntüsü...
15 yıl önce tek bir yüksek binanın görünmediği kent,
şimdi pıtrak gibi yükselen kooperatif gökdelenleriyle kap-
lı...

Eski Çin mimarisi hızla yok olurken, şehrin görüntüsü üç ayda bir değişiyor. Şehirleşme hızının yüzde 39 olduğu söyleniyor.

Mao'nun biraz da aileyi yok etmek için yaptırdığı söylenen tek göz odalı, ortak mutfak ve tuvaletli yong'lar (gecekondular) yıkılıyor, ahali modern binalara naklediliyor.

Yeni yapılan lüks evler 500 bin yuen... yani 40 bin dolar...

Ortalama memur maaşı ise 2 bin 500 yuen, yani 300 dolar...

Son üç senedir devlet 1 milyar 200 milyonluk ülkenin sosyal güvenlik yükünü üzerinden atmaya çalışıyor. Bugüne kadar bedava konut verdiği yurttaşlarını konut kredisıyla ev sahibi yapıyor.

Karı koca çalışan bir aile, birinin maaşıyla krediyi geri ödeyerek ev sahibi olabiliyor. "Sosyalist piyasa ekonomisi" lafı buradan çıkıyor.

Buna "West-oxitation" deniliyor. Yani "Batı zehirlenmesi"...

Sabah akşam her yaştan yolcusuyla yol kenarında bir ırmağa dönüşen bisiklet ordusu seyretilmiş, lüks arabalar geniş caddelerin trafiğini tıkıyor.

Dev afişler diyarının panolarından Çinliye benzemeyen, ama Çinlilerin benzemek istedikleri Batılı kadınlar gülümsüyor.

Kültür Devrimi'nin üremeyi özendiren politikası terk edilmiş. Şimdi tek çocuktan fazlasını yapan aileler ceza ödüyorlar.

Mao'nun kırmızı kitabıyla, kızıl yıldızlı şapkası turistik eşya niyetine çeyrek dolara satılıyor.

Eskiden sabah sporu niyetine Kung-Fu çalışan parklar, tango yapan çiftlerle dolu...

Mihmandarımız hitaptaki değişimi de şöyle vurguluyor:

“Yoldaş’lık dönemi kapandı, artık ‘Sayın’ diyoruz.”

Buranın, 15 yıl önce herkesin aynı üniformayı giydiği, kırmızı kitaplı ülke olduğuna inanmak imkânsız.

Evinde geleneğiyle yaşayan, ama çocuklarını öyle yatastırmama kararlılığıyla gözünü dışarı dikmiş bir genç kız gibi Çin...

... inanılmaz bir hızla değişiyor.

Bu akımın Rusya’dakinden farkı şu:

Tabandan dayatılsa da değişim rüzgârı, tavanın denetimi altında...

Tienenman fırtınasını yaşayan Pekin yönetimi Rusya’nın hatasına düşmemiş.

Değişime direnmek yerine ipleri gevşetmiş. O sayede atın üzerinde kalabilmiş.

Ülkede fuhuştan karaborsaya, özelleştirmeden internete kadar değişim adına görülen her şey partinin denetimi altında...

Ekonomideki bu liberalleşme siyasete yansıyor mu?

Şimdilik hayır!..

Laf “demokratikleşme”den açılınca “O da ne?” diyen gözlerle bakıyor Çinli yetkililer...

Rejim, ekonominin vanalarını cömertçe açarken, politikada temkinli...

Yılda 2500 idam olduğu söyleniyor. Temiz toplum şiarı uğruna yolsuzluk yapan, rüşvet alan, hırsızlık yapan kurşuna diziliyor. Biz oradayken 300 bin dolar rüşvet aldığı

saptanan bir bölge valisinin idama mahkûm olduğu haberi geldi. Vali, başına bir kurşun sıkılıp öldürülecekti.

Özel radyo-tv?..

Çinli yetkililer, "Henüz hazır değiliz" diyorlar.

Bir köşe yazarı resmi çizgi dışı bir yorum yapsa?

Gülümsüyor Muhabirler Derneği Başkanı:

"Karışmayız, ama siyasetimize uymayan bölümleri düzeltiriz."

"Moskova'nın hatasına düşmeyeceğiz."

Ama internet kapıya dayanmış.

Çin'de 36 milyon internet kullanıcısı var. Artık *New York Times*'i günü gününe okuyabiliyorlar.

Pekin yönetimi Rusya'nın birden açılmakla hata ettiğine inanıyor. "Biz aynı hataya düşmeyeceğiz" lafı dillerinde...

"Burada sistem, değişimi akılınca manipüle ediyor" diyor bir diplomat... Parti, geminin dümenini fırtınaya göre ustaca çeviriyor.

Pekin, işe komşularıyla ilişkilerini düzelterek başladı.

İstikrara ağırlık verdi.

Açılmayı hızlandırdı.

Böylece toplumdaki değişim talebini göğüsleyebildi...

Rüzgârı karşısına değil, arkasına alacak kadar akıllı davrandı.

Geçenlerde Çin Komünist Partisi (ÇKP) bu değişimin en manidar işaretlerinden birini verdi:

Cumhurbaşkanı Jiang Zemin, üretime katkı sağlayan özel sektör temsilcilerinin de partiye alınmasını istedi.

Böylece burjuvazi, Marksist-Leninist örgütlenmeye dahil oldu.

Bu onlemler sayesinde muhalefeti doğmadan eritiyor Çin yönetimi... yüzde 7-8'lik kalkınma hızı ve dışa açılma ile tepkiyi yumuşatıyor.

Ya değişimin faturası?

Her yerde olduğu gibi burada da faturayı yoksullar ödüyor.

O anlamda iki Çin'den söz edilebilir:

Biri vitrin, diğeri arka bahçe.

Lüks sokakların hemen paralelinde yakıcı bir fukaralık gözleniyor.

İlk kez dilencilere ve yankesicilere rastlanıyor.

Özelleştirme ile sosyal güvenlik şemsiyesi çöküyor, gelir uçurumu artıyor, işsizlik yayılıyor.

Yine de Çinliler, şikâyetlerini yüksek sesle dillendirmiyorlar.

Hiç olmazsa ev, iş, para sahibi olma, duvarı aşma umudu var şimdi...

Hun akınlarına karşı yapıldığı söylenen Çin Seddi'ne içerden bakınca hiç aklımıza gelmeyen bir boyut çıkıyor karşımıza:

Dışarıdakilere karşı bir kalkan diye bildiğimiz büyük duvarın bir işlevi daha var:

İçeriden kaçacaklara engel olmak...

İşte şimdi o duvar da yıkılıyor.

"Dışarı" para, yatırım, marka ile hızla içeri girerken, içeridekiler de pasaport alıp dışarı çıkabiliyor.

Bundan sonra Çin'in geleceği, ÇKP yöneticilerinin esnekliğine bağlı.

Değişime ayak uydurabilirlerse Çin büyük uykusundan uyanıp bölgesinin süper güçlerinden biri olacak.

Tavsiyem şu:

Asıl Çin'i görmek istiyorsanız elinizi çabuk tutun.

Çünkü değişim bu hızla sürerse, olimpiyatların düzenleneceği 2008'de artık onu bulamayacaksınız.

Eski binaların hepsi yıkılmış olacak ve gittiğiniz ülkenin Los Angeles'tan farkı kalmayacak.

Televizyon ve Kadınlar

Çin'deki değişimin en iyi göstergesi televizyon...

Bizdeki Kara Murat filmlerine benzeyen Bruce Lee filmleri hâlâ iş yapıyor, ama medya yöneticileri en çok Amerikan tv dizilerinin izlendiğini söylüyor.

Fransızların Ten Ten'i, Çin'de Ding Dong adıyla yayımlanıyor.

Kamusal Çin televizyonu da güne tarım haberleri yerine sabah jimnastiği ile başlıyor.

Sinemalarda "Yüzüklerin Efendisi" oynuyor.

Yeryüzünün efendisi artık Hollywood...

Değişimin motoru ise Çinli kadınlar...

En çok onların değiştiği gözleniyor.

Bıyaksız erkekler, yine gömlek-pantolon eski görünümde-ler.

Oysa kadınlar, özgürce tıkırdattıkları ince topuklu pabuçları ve efil efil tayyörleri içinde şık ve rahat...

Parası olsun olmasın hepsi banyolu ev ve geniş mutfak istiyor.

Boşanmalar artmış.

Dev alışveriş merkezlerinde dünya markalarını taşıyan dükkânlar tıklım tıklım...

Hun akınlarının yıkamadığı seddi, tüketim virüsü yıkmışa benziyor.

Tuvalet Âdeti

Çin’de hacet gidermenin tarihi, ülkenin modernleşme tarihine paralel gidiyor.

Eskiden aynı avluya açılan tuvaletsiz evlerin helası ortakmış.

Kadın ve erkek tuvaletindekiler eski Romahlar gibi yan yana oturup sohbet ederek hacet giderirlermiş.

Aralarında mahremiyet sağlayan bir duvar yokmuş yani...

Kapılar açık dururmuş. Hatta Türkistan sınırında kadınlar, bir köşeye çömelip çarşafın altından hacet giderirmiş.

Bu işler ayıp sayılmazmış.

Mahremiyetin keşfiyle, tuvalette yanda hacet giderenin sadece yüzünü görebilecekleri bir duvar yükseltmişler.

Modernleşme arttıkça, bu duvarın yüksekliği de artmış.

Onca zaman doğal sayılan, giderek ayıp sayılmış. Kapılar kapanmış. Ve bu sürecin sonunda herkes müstakil helalarda tek başına kalmış.

Gerçi süper marketlerde hâlâ aile boyu lazımlıklar satılıyor, ama artık yan yana sohbet ederek hacet gideren ailelere nadiren rastlanıyor.

“Medenileşmeyen” ya da bir başka bakış açısıyla, hâlâ “doğallığını ve özgürlüğünü koruyan” ise çocuklar...

Çocuk giysileri apış arasını açık bırakacak şekilde dikiliyor Çin’de...

Çişi ya da kakası gelen çocuk, böylece bulduğu ilk duvar dibine çöküp yapabiliyor.

Ve ferah popolar bir mendil darbesiyle temizleniyor.

Set Yıkılırken

Dünya kupası, Türkiye’yi Çin’de moda haline getirmiş.

Ama ondan da önemlisi, 2001 sonunda yapılan bir turizm anlaşması ile Türkiye’nin (Almanya, Mısır ve Malta ile birlikte) turizm destinasyonu ilan edilmesi olmuş.

Daha önce yurttaşlarımız tatil için sadece Japonya’ya, Kore’ye gönderen Çin hükümeti, böylece kapılarını Batı’ya açmış.

2002 Mayıs'ında Çin'den ilk kafile Türkiye'ye geldi.

Gerçi şimdilik gelenler kalmıyor, İstanbul üzerinden Avrupa'ya sığınıyorlar, ama yarın tanıtımı artırıp bu büyük pazardan pay almak mümkün.

ÇİN İŞİ ALIŞVERİŞ

"Luka, Luka... Çipa, Çipa"

Çin'de pazarlık herkesin bildiği ve zevkle oynadığı bir oyun.

Dükkan önünde "Rolex" ya da "Mont Blanche" diye bağırarak ve taklit satan satıcıların kolunuzdan çekmesiyle ve komik tekerlemelerle başlıyor.

"Luka luka", yani "Bir göz at".

"Çipa çipa...", yani "Valla çok ucuz".

Oyun gereği satıcı, pazarlığı en yüksekten açıyor. Diyelim bir heykelcik için "800 Yuen" dedi.

Siz kocaman bir "Nooo" nidasıyla absürd bir rakam söylüyorsunuz:

Mesela "50 Yuen..."

Bu kez satıcı bir "Nooo" patlatıyor.

Ve o düşmeye başlıyor, siz de yükselmeye...

Bundan sonrası dayanma gücünüze kalmış.

Siz 70'e çıktığınızda o 700'e iniyor ve asla uzlaşmaz gibi görünen bu pazarlık "makul" bir noktada sonuçlanıyor.

Bu süreçte pek sık telaffuz edilen birkaç İngilizce cümle var ki gitmeden öğrenmenizde yarar var:

Biri yalvarma tonunda söylenen "Ay luuz mani", yani "Zarar ederim".

Diğeri, "Tel mi bestur prays" (yani "Sen kaç para vereceğini söyle").

İtiş kakış sonunda 800'lük malı 90'a alıp çıktığınızda, "Ne pazarlık yaptım ama" böbürlenmesiyle terk ediyorsunuz dükkan...

Aynı anda satıcı da içeride gülümsüyor.

Yani herkes memnun...

Taa ki siz aynı malın çiftini 50'ye almış biriyle karşılaşana kadar...

Çin Uyanırsa

Şanghay - 2002

“Uyandığında dünyayı şaşırtacak bir dev” demişti Napol-yon Çin için...

Şanghay, o devin uyanmış hali...

Pasifik kıyısındaki bu liman kenti, Çin’in dışarı açıl-dığı son 20 yılın simgesi...

“Hong Kong mu? Biz daha iyisini yaparız” hırsının eseri...

Ülkenin her yanından Çinlilerin gelip gururla gezdik-leri, bir hayli frapan, steril, modern bir Asya şehri...

Neden söz ettiğimi anlatmak için birkaç rakam yeterli sanırım.

Çin’de ortalama milli gelir 825 dolar.

Bu rakam örneğin Kaşgar’da 123 dolara kadar düşü-yor.

Şanghay’da ise 4000 dolar.

Geçmişte “Çin’e özgü bir sosyalizm” yaratanlar, Şang-hay’ı “Çin’e özgü bir kapitalizm”in laboratuvarı olarak ta-sarlamışlar ve ortaya Dubai-Manhattan karışımı bir kent çıkmış.

1990'da Hükümet, Singapur'la rekabet için Pu nehrinin ortasındaki 520 hektarlık bataklık araziye ıslah etmeye karar vermiş.

Beş yıllık bir plan yapılmış. Altyapı döşenmiş. Serbest ticaret, teknoloji bölgeleri kurulmuş. Turistik oteller yapılmış. Araziyi kente bağlayan köprüler, tüneller inşa edilmiş. Manyetik trenler sefere konmuş. Dünyanın en yüksek üçüncü binası dikilmiş ve 10 yılın sonunda Şanghay'ın içinde Çin'e hiç benzemeyen 2.5 milyon nüfuslu yepyeni bir "tekno-kent" yaratılmış.

Sekiz bin yabancı şirketin iş yaptığı, Çin'in ticaretinin dörtte birini çeviren muhteşem bir kent...

Şanghay Çin'in vitrini...

Yarınki Çin'in habercisi...

Orayı görmeyi ve "Aman Yarabbim, burayı siz mi yaptınız" demeyi istiyorlar.

Nehir kenarından ilerlerken bir yanınızda 1930'lardan kalma klasik binalarla eski Şanghay ısıldıyor, nehrin karşısında ise radyo-tv kulesini çevreleyen mağrur gökdenlenleriyle modern Şanghay...

Binalar, reklam panoları, alışveriş merkezleri, markalar tamam, ama bu değişime ayak uyduracak bürokratlar, dil bilen kadrolar, gelişimi doğru okuyup yönlendirecek aydınlar, değişimi yorumlayacak edebiyatçılar, sinema yönetmenleri yok ortada...

Onlar daha vakit alacak gibi görünüyor.

"Şanghay'daki görüntü sizi yanıltmasın" diyor bir Çinli yetkili... "Biz hâlâ gelişmekte olan bir ülkeyiz."

Ama dünyanın en büyük gelişmekte olan ülkesi...

Kalkınma hızı yüzde 7-8...

Dünya Ticaret Örgütü'ne de girdikten sonra şimdi hedefi, 20-30 yıl içinde orta gelişmiş ülkeler seviyesine çıkmak...

Asya ticaretinin merkezi haline gelmek.

Bu hedefi yakalamak için Çin'e barışçı bir dünya ortamı lazım.

O yüzden Çin, uzun süredir "istikrar"ı dış politikasının şiarı haline getirmiş.

Barış ve istikrar kavramları ideolojik bir hedef değil, acil bir ihtiyaç ve talep artık...

İşte o nedenle başta Sovyetler ve Japonya olmak üzere çevre ülkelerle ilişkileri düzeltti Çin...

Hong Kong, Makao ile ilgili sorunları çözdü.

Tayvan, Tibet, Sincan duruyor gerçi...

Yine de Çin, Deng'in deyişiyle "ağır ve uzun yük taşıyan bir katar gibi", rayından çıkmadan kendini yenileyerek Asya'nın yeni süper gücü olmaya doğru koşuyor.

Türkiye ile İlişkiler

Yıllar boyu Çin'i Türkiye'ye bağlayan atardamar, İpekyolu'ydu.

O damar koptu.

İpekyolu'nun günümüzdeki karşılığı Avrasya karayolu köprüsü...

Ancak henüz eskisi kadar işlek değil.

Asya'nın iki ucundaki iki ülke arasındaki ticarete Türkiye aleyhine dengesizlik var.

Daha çok alıp, daha az satıyoruz.

Çin zor bir pazar gerçi... iş yapmak zor... taklit çok... bürokrasi ağır.

Ama pazar çok büyük, yatırım olanakları sınırsız, işgücü ucuz, istikrar var.

Bu dev pazara zamanında yatırım yapanlar şimdi meyvelerini topluyor.

Örneğin 10 yıl önce ofis açan İsrailli işadamları, yeni yeni sonuç alıyor.

Kenan Evren'in "Her Çinliye bir portakal satsak..." diye dillere yerleşen pragmatizmi, çoğu işadamlarının ağzını sulandırırsa da şimdilik pek gelip giden yok...

Kent Şeker bir denemiş, ama gelir gelmez taklidi çıkmış piyasaya... Mahkemeye gitmiş, sonuç alamayınca vazgeçip dönmüş.

Adel'in başına da aynı iş gelmiş.

Türkiye'nin Elçilikteki tek bir ticaret müşaviriyle bunları izlemesi çok zor. Şirketlerin yerleşip takip etmesi lazım.

Şimdi ilk büyük denemeyi Enka yapıyor.

Şanghai'nın güneyindeki liman şehri Ningbo'da enerji santrallerine ara mal üretecek 5 milyon dolarlık bir yatırıma girişiyor. Bu tesis, ilk büyük Türk yatırımı olacak.

Görüştüğümüz Çinli yetkililer, "Serbest bölgelerde beraber yatırım yapıp Avrupa'ya satahım" mesajı gönderiyor.

Türkiye'den araba ve beyaz eşya alma eğilimindeler.

Turizm de büyük potansiyel...

Bu arada ticaret, diplomasi, turizm büyürken Çince bilen gençlere ihtiyaç var. Çinlilerden pek de hoşlanmayan Uygurluların tercümanlığıyla işler zor yürüyor çünkü...

Yeri gelmişken söz edelim:

Türklerin "Doğu Türkistan" diye adlandırdığı Sincan Uygur özerk bölgesinde yaşayan 10 ile 20 milyon Uygur Türkü, iki ülke arasındaki en büyük sorun olmuş şimdiye kadar...

Bölge, etnik yapısı dolayısıyla Türkiye'yi ilgilendiriyor.

Ancak Çin 1970'lerin sonlarından itibaren, Güneydoğu'da Türkiye'nin yaptığına benzer bir hesap hatası yapmış:

Etnik kimliği baltalamak için "Dağ Türkleri" saydığı Doğu Türkistanlıların dini kimliğini öne çıkarmış.

Sonucu şimdi görüyorlar:

25 yıl önce 100 cami varmış. Bugün 22 bin cami var.

Alfabe Latineden Arap harflerine dönmüş.

Ve radikalizm patlamış.

11 Eylül'den beri Sincan daha çok gündeme geliyor.

Pekin, bölgenin terörist faaliyetlere yataklık ettiğini öne sürüyor.

Bugün Uygurlar, "Türk"ten çok "Müslüman" diye tanımlıyorlar kendilerini...

Ve Afganistan'da, Çeçenistan'da savaşıyan gerillalar arasında Uygur Türklerine de rastlanıyor.

Çin de, Türkiye de bu gelişmenin farkında...

O yüzden de hem Ankara'da hem Pekin'de daha esnek yaklaşımlar beliriyor.

Çin, Türk yetkilileri bölgeye davet ediyor, Türkiye söylemini yumuşatıyor.

Konuyu en çok önemseyen MHP'yi ikna için Devlet Bahçeli Çin gezisinde, özellikle Sincan'a davet edildi ve Türkiye'nin yeni yaklaşımını en üst düzeyde ifade etti:

"Sincanlılar, toprak bütünlüğü içinde kendi varlıklarını koruyabildiği müddetçe, Uygur, Türkiye-Çin arasında köprü olur."

GECE HAYATI

Devlet Kontrolünde Fuhuş

Çin'deki kadınlar ile erkekleri tanımla deseler tek bir sözcük bulabilirim:

"Aseksüel..."

Cinsellik hayatın içinde yokmuş gibi...

Yeni kuşaktaki yoğun Batı özentisine rağmen, insan ilişkileri bir hayli mesafeli görünüyor.

Bu ilgisizliğin keyfini, son derece rahat giyinip gece yarısı tek başına sokaklarda gezen Çinli kadınların çıkardığı söylenebilir.

Kafasında "Asya fantezileri" ile gelmiş turistler için son yıllarda kimi dekorasyonlar hazırlanmış.

"Aileler" için "Kung-fu show" türü gösteriler var.

Koltukları sökülüp restoran haline getirilen eski tiyatro binalarında yemek eşliğinde turistik şovlar yapılıyor.

Yalnız işadamları için ise "devlet kontrolünde" ortamlar yaratılmış.

Pekin'de kaldığımız otelin hemen yanı başındaki "House" adlı bar bunlardan biriydi.

On dolarlık giriş ücretiyle içeride bir bira vaat eden bar, daha çok bir pavyon havasında... İçeride sahnede devrimle dalga geçen skeçler oynanırken, uzun boylu, boyalı saçlı, şuh Çinli kızlar konuklarla ilgileniyor.

Lakin biz Yasak Şehir girişinde ayağımızda lastik ayakkabılarla Çin hükümdarının kostümünü giymiş olarak fotoğraf çektirirken ne kadar tuhafsak, sarı perma saçlarıyla çekik gözlü Çinliler de o kadar tuhaf görünüyor gözümüze...

Fazlasını isteyenler için kareoke ve masaj salonları ile gece kulüpleri var.

Pekin'de adım başı "sanat okulu öğrencisi" olduğunu söyleyip "Resimlerimizi görmek istemez misiniz?" diye soran kızlarla karşılaştık.

Şanghai'nın barlar caddesi Hang Za Lu'daki Bourbon Street'te ise, dil bilmeyen bir Çinli genç kızın, çantasından kâğıt kalem çıkarıp müşteriyle pazarlığa oturduğuna tanık olduk.

Şanghai'da Tin Şian Di gibi Avrupalı mekânlar da var. Asya'da ticaret yapan işadamlarını, uzun boylu, düzgün kıyafetli yeni Çinlilerle buluşturan ışıltılı mekânlar...

Genç kızlarla seksin insanı gençleştirdiğine dair Çin inancının, yabancılar arasında da hayli kabul gördüğü anlaşılıyor.

Gümüş Sokağın Sefilleri

Yeni Delhi - 2000

Hindistan'da bir sokak...

O sokağın kaldırımlarında bir kuyruk...

Kuyrukta yırtık çulu yoksulluğunu örtmeye yetmeyen insanlar...

Ve o insanların gözlerinde açlığın korku izleri...

Bu tablo Şark'ın kaderi mi, Garp'ın eseri mi?

"Çandni Çowk" adını ben Zeynep Oral'dan öğrendim.

Beyrut ve Kuveyt üzerinden Yeni Delhi'ye uçarken, Oral'ın "Katmandu'dan Meksika'ya" (Milliyet Yayınları, 1998) kitabını okuyordum.

Hint dilinde "Gümüş Sokak" anlamına gelen Çandni Çowk'la ilgili bölüme gelince, boğazıma bir şeyler düğümlediğini hissettirdi.

"Bu sokak yeryüzünde değil demek isterdim" diye başlıyordu yazı; ve ter kokusunun hayvan kokusuna karıştığı, derisi kemiğine yapışmış insanların yerde yatan ölüleri çiğneyerek kalabalıkta sürüklendiği, gün ışığında çöp arabalarının, ölüleri toplamaya geldiği bir dehşet sokağından korkunç manzaralar aktarıyordu.

Hindistan'daki ilk sabahında soluğu Çandni Çowk'ta aldım.

Yeni Delhi'nin bir sömürge başkenti kokusu taşıyan yanıltıcı huzurunu, ferah caddelerini, içinde bin bir çiçeğin rengârenk boy verdiği bahçelerini geride bırakıp, taksiyle 15 dakika ötedeki Eski Delhi'ye, kargaşanın, sefaletin ve yoksulluğun yüzüyle tanışmaya gittim.

“Çandni Çowk”ta gün çoktan başlamıştı.

Harabe halindeki caddenin kaldırımlarında tek bir çulla sarılmış şekilde yere çömelmiş bekleyen takatsiz insan bedenlerinden oluşan sessiz bir kuyruk, tek sıra halinde uzayıp gidiyordu.

Bekledikleri şey, az sonra bir kamyonetle geldi: İyi giyimli bir Hintli, kamyonete istiflediği küçük pideleri dağıtmaya başladı. Kuyruktakiler ne telaşlandılar ne itişip kakıştılar. Sessizce pidelerini alıp arkadan gelen kazanın içindeki bulamaç görünümlü patates püresini beklediler.

Gün yeni ağarıyordu ve kaldırımlarda kuyruğa giremeyecek halde yatanların hangilerinin sağ, hangilerinin ölü olduğunu tahmin etmek zordu.

“Çandni Çowk”taki amele pazarını, Kalkūta'nın varoşlarındaki sefaleti, kaldırımlarda yuvalarından fırlamış gözlerle çevreyi süzen Hintli bebeleri görünce, nükleer güce sahip olmanın, yazılım teknolojisinde dünya devleriyle rekabet etmenin, 1 milyar nüfuslu bir bölge gücü oluşturma'nın bu kadar ağır bir bedeli olmaması gerektiğini düşünüyor insan...

Hindistan'ın neden “tanrılar doğuran bir rahim” sayıldığını, dinlerin, mistisizmin, reenkarnasyon inancının neden bu topraklarda daha derinlere kök saldığını ya da ke-

yif verici maddelerin neden bu kadar yaygın kullanıldığını da tahmin edebilmek kolaylaşıyor.

Batıdan gelenleri ilk anda hüzne boğan bu yoksulluğa biraz yakından bakabilirseniz, her Hintlide şaşırtıcı bir tevekkülle ve şarka özgü bir “iyiliğin” silinmez izleriyle karşılaşılıyorsunuz.

Daha önemlisi Hindistan, onca farklı dinden bunca etnik grubun sayısız dil ve lehçesinden o muhteşem bir arada yaşama kültürünü yaratabilmiş bir ülke...

İndra Gandhi bir söyleşisinde bu kültürü gökkuşağına benzetmişti; renklerin birbirine karışmadan, uyum içinde var olabildiği ve eksilirse kaybolacak bir gökkuşağı...

Ecevit, bu güzelliğin sırrını “tolerans” geleneğiyle açıklıyordu.

Cemil Meriç “feragat”le...

Romain Roland, Hint bilgelerinin öğrettiği en büyük dersi şöyle özetliyor: “Hayatla kaynaşmak, onun bütün tecellilerini savunup her cilvesine saygı göstermek...”

Eski Delhi’nin sidik kokulu, teneke mahallelerinden, Yeni Delhi’nin sömürge damgalı parıltısına dönünce acıdan çok öfke hissediyor insan...

Ve Asya’nın incisinden Garp’a, “çağımızın hükmeden medeniyeti”ne doğru uçarken Romain Roland’ın daha 1930’da “Ramakrişna’nın Hayatı”nda sorduğu soru çınlıyor kulaklarında:

“Dörtte üçünü köleleştirdiğin, yakıp yıktığın bir dünyaya hükmetmek marifet mi?..”

Kızıldeniz'de Yangın

Akabe - 1999

Bir denizin bittiği yerde durdum... Ve kainatın ateşle dansını izledim.

Güneş, çöl dağlarının ardından lavlar püskürterek battı ve tepelerdeki yangının közü saatlerce dağılmadı.

Önce pembeleşti dağlar, sonra çıplak doruklarından yamaçlara inen gölgeli damarlar boyunca kızıla kesti. O kızılık, dağ eteklerinin suyla buluştuğu yerde denizi tutuşturdu.

Saatlerdir çivit mavisiiyle cam göbeği arasında dalgalanıp duran deniz, kiremit rengi bir ışıkla alev aldı birden. Dağın rengi denize aktı; sanki kızıl bir dev nasırlı ellerini suya sokmuş gibi...

Gün boyu çölün harını serin yamaçlara taşıyan rûzgâr durulur gibi oldu.

Sakinleşen denize samanyolundan bir taç taktı yıldızlar...

Günbatımının, suyu, toprağı ve gökkubbeyi nasıl kavurduğunu izleyince anladım "Kızıldeniz"in anlamını...

Çölün denize kavuştuğu yerdeydik ve doğa, bu buluşmayı her akşam, alevi göğe vuran dev bir ateş yakarak kutluyordu.

Akabe Körfezi'ndeyiz.

İsrail'in en ucunda... Çölün mola verdiği bir vahada .

Karlar içindeki Ankara'ya 2 saat mesafedeki El-at kasabasında 21 derecelik yaz sıcağı ve ılık bir deniz karşılıyor bizi...

İsrail, çölü terbiye edip kumsala dönüştürmüştü ve Yahudi topraklarının Ürdün ve Mısır'la buluştuğu bu kavşakta bir turizm merkezi oluşturmuş.

Sahilden bakınca karşıda Akabe'nin ışıkları parlıyor.

1994 İsrail-Ürdün anlaşması ile Ürdün'e geçen bu küçük kasaba, 1917'de Albay Lawrence komutasındaki Arap ordularının ele geçirdiği ilk merkez olarak biliniyor. Sir Lawrence bu körfezi Mısır'dan silah sevkiyatı için kullanmıştı.

O silahlarla bir İngiliz kumandasındaki Müslüman Arap askerleri, Müslüman Osmanlı ordusuna karşı savaştılar.

Sina Cephesi'nin Şam'daki karargâhında Mareşal Falkenhayn'ın komutasındaki Mustafa Kemal ve İsmet Bey gibi kumandanlar, 30 bin yorgun asker ve 21 bin tüfekte, tam teçhizatlı 130 bin kişilik bir orduya karşı tutunmaya çalışıyorlardı.

Sonrası malum:

Osmanlı'nın Arapları, Araplara rağmen savunma çabası büyük bir hayalkırıklığı ve şu meşhur "Araplarca ardından hançerlenme" finaliyle sona erdi.

Can çekişen bir imparatorluğun uzak köşelerinde çaresizce direnen bir avuç komutan, ulusal sınırlara çekilip kendilerine yeni bir yurt kurdular. İngilizlerle el ele vere-

rek Osmanlı ordusunu gerileyen Araplar ise, aynı İngilizlerin çok geçmeden bu topraklarda İsraililere bir yurt verilmesi çağrısı ile “u dönüşü” yapışını görüp elbet çok şaşıracaklardı.

Osmanlının nice oğullar gömerek çekildiği Ortadoğu'nun o kaygan zemini üzerinde 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bir İsrail devleti kuruldu.

Arap dünyası yarım asırdır onunla baş etmeye çalışıyor ve biz El-at'tan karşı sahile baktıkça Sir Lawrence'ın peşine takılan Arapları ve Kızıldeniz üzerinden sevk edilen silahları hatırlayıp acı acı gülüyoruz.

Kısa bir İsrail gezisinin ilk durağından notları tamamlarken güneş, kızıl saçlarıyla çöl dağlarının ardından doğuyor yine...

Sular, o saçları dalga dalga sahile taşıyor.

Denizin bittiği yerdekiler, suya dokunup güneşin ıslak saçlarını okşuyorlar.

Kızıldeniz uyanıyor.

Yeli Tutmaya Çalışmak

Masada - 1999

Arabanın iki camından Necef Çölü akıp gidiyor sessiz sedasız, ucsuz bucaksız... Volkanik engebelerle bezeli dev bir ovada art arda dizilmiş kanyonlar, bin yıldan arta kalmış putlar gibi bizi süzüyor uzaktan...

Yahudilerce kutsal sayılan bir Cumartesi günü, İsrail'in en güneyinde palmiyelerle süslü tropikal iklimi geride bırakıp Mısır ile Ürdün arasında bir pergel gibi açılan sınır boyunca kuzeye tırmanıyoruz.

Beş yüz bin yıllık bir tarihin üzerinde yol alıyoruz; insanlığın en eski açık hava müzesinde gezer gibi...

Çölü geçerken kılavuzumuz, her adım başı kutsal kitaplara atıf yaparak bir başka efsane fısıldıyor kulağımıza...

Kimler geçmemiş ki bizden önce: Filistinliler, Yahudiler, Romalılar, Haçlılar, Memlükler, Osmanlılar, İngilizler...

Herkül'ün ve Kleopatra'nın toprağındayız, Saba Melikesi'nin, Büyük İskender'in, Aslan Yürekli Richard'ın, Salahaddin'in, Napolyon'un, Kanuni Sultan Süleyman'ın arşınladığı yollarda peygamberlerin izini sürüyoruz.

Kim bilir kaç kez yıkılıp yeniden kurulmuş kentlerin, dirilip yok olmuş uygarlıkların, sürülüp katledilmiş halkların çöle dağılmış kalıntıları, toprağa karışmış acıları üzerinden geçiyoruz arabayla...

Destanlar, efsaneler, hurafeler uçuşuyor peşimiz sıra; her biri bu topraklar üzerinde yeşermiş kinleri, yaşanmış katliamları, soykırımları, sürgünleri anlatan...

Onca acıdan geriye kalan ne?

Gözyaşı ve kanla sulanmış bir çölü aşarken bu soruyu Süleyman peygamber yanıtlıyor:

"Yeruşalim'de kraldım" diyor, Tevrat'ta Hazreti Davud'un oğlu:

"Büyük işler yaptım. Benden evvel Yeruşalim'de olanların hepsinden daha büyük oldum. Güneş altında yapılan bütün işleri gördüm. Sonunda ellerimin yapmış olduğu bütün işlere ve yapmak için çektiğim emeğe dönüp baktım: İşte, hepsi boştu ve yeli tutmaya çalışmaktan ibaretti."

Çöl, bir süre sonra yorulup, bir su kenarında mola veriyor.

Lut Gölü'nün sathına dağların sureti vuruyor.

Dünyanın deniz seviyesine göre en düşük noktası burası; yeryüzünün tabanı...

Gölün belinin en inceldiği noktada sarp fay bayırıları büyük bir kalyona sürüklüyor bizi... Lut gölüne bakan bu dev kalyonun ancak teleferikle tırmanılan zirvesinde karışımıza yeni bir efsane çıkıyor.

Milattan önce kurulmuş olmasına rağmen bugünkü İsrail'in sembolüne dönüşen Masada, tarihe geçmiş bir direnişin başkenti...

Çölün ortasındaki bu kalyonun tepesinde kurulan kule, Milattan Sonra 66'da Romahlar'a karşı ayaklanan Ya-

hudilerin sığınağı haline gelmiş. Romalılar dört yıl süren bu isyanı bastırdıktan sonra, Masada'ya sığınan Yahudileri teslim almak için kanyonu kuşatmışlar. Tarihçilere göre 15 bin Romalı asker dağın eteklerine kamp kurmuş ve kanyona urmanan bir rampa inşa ettirmeye başlamışlar. Rampanın yükseldiğini gören Yahudiler, sonlarının yaklaştığını anlayınca, tarihe geçecek bir karar almışlar. Saldırının başlamasına yakın kaledeki kadın, erkek ve çocuklardan olan 967 Yahudi önce evlerini ve mallarını ateşe vermişler, sonra da aralarından 10 kişiyi kalanları öldürmekle görevlendirmişler. 10 kişi, diğer 957'yi tek tek öldürmüş. Sonra 10 kişiden biri, diğer 9'u öldürmüş. Son kalan Yahudi ise intihar etmiş. Romalılar kaleye girdiklerinde bu inanılmaz manzarayla karşılaşmışlar. "Esir olmaktansa ölmeyi seçen"lerin yaşadıklarını, tarihe, bu toplu intihardan sağ kurtulmayı başaran iki kadın anlatmış.

Bugün hemen her İsrailli çocuk Masada'yı okul çağında ziyaret ediyor; her İsrailli asker, eğitimini tamamladıktan sonra yemin törenini Masada'da yapıp, oradaki direnişin anısıyla silah kuşanıyor.

Masada, İsrail'in savaşçı ruhunu simgeliyor.

Bitmeyen kinlerin diyarında efsanelerden miras kalan öfke hâlâ ayakta...

Tarihten o acıları devralan çocuklar, nesillerdir yeni savaşlar, yeni acılar miras bırakıyorlar torunlarına...

Tarih bu toprakta hep aynı kanlı kapıya açılıyor.

Oysa kapının ardındakini Tevrat'ta Hazreti Süleyman söylüyor:

"Her şey boş..." diyor Davut Peygamber'in oğlu ve soruyor: "Güneş altında döktüğü bütün terden insanın kazancı nedir? Bir nesil gidiyor, bir nesil geliyor, fakat dünya

ebediyen duruyor. Güneş doğuyor, batıyor ve yine yerine, doğduğu yere koşuyor. Yel, cenuba gidiyor, şimale dönüyor ve döne döne bunu tekrar ediyor. Bütün ırmaklar denize akıyor, fakat deniz dolmuyor.”

O halde?..

“Ne var idi ise, olacak odur ve ne yapıldı ise yapılacak odur. Güneş altında yeni bir şey yok. Hepsi boş ve yeli tutmaya çalışmaktan ibaret...”

Bir kale dolusu insanın kendi ölüm fermanını imzaladığı Masada’nın doruğundan Lut gölünü izlerken, bugün aynı topraklarda yaşanan acıları, sürüp giden savaşları, dökülen kanları düşünüyor ve çölden şimale doğru esen yeli tutmaya çalışıyoruz.

Tevrat’ın sözleri çınlıyor kulağımızda:

“Güneş altında yeni bir şey yok.”

Tanrının Posta Kutusu

Kudüs - 1999

Üst üste dizilmiş iri taşlarla göğe yükselen eski duvarın önünde, kutsal bir nöbet bekler gibi ileri geri salınarak ve fısıltıyla mırıldanarak dua ediyor Yahudiler...

Ahnlarıyla dokunup itinaıyla okşadıkları duvar, 2500 yıl önce yıkılan Musa kavminin ilk tapınağı... Daha sonra defalarca yeniden yapılıp, yeniden yıkılan tapınaktan arda kalan bu duvar adeta Kudüs'ü simgeliyor; başına gelenlerin dehşetiyle çökük, başına gelenlerin dehşetine rağmen dimdik ayakta...

Çok görüp geçirmiş bir yaşlı kadın gibi; yıpranmış, lakin vakur duruyor; eteğine kapananlara karşı her zaman müşfik, ama gövdesi yara bere içinde...

Tapmanların ellerindeki kutsal kitap neden orada olduklarını anlatıyor:

"Yaruşelim'de bir dönem Rab'dan uzak kalanlara Yehova şöyle dedi: 'Sizi başka memleketler arasına dağıttım. Lakin sonra, dağılmış olduğunuz kavimler arasından sizi yine bir araya toplayacağım ve İsrail diyarını size vereceğim'."

İşte 2000 yıl önce “vaat edilmiş bu toprağa” nihayet 50 yıl önce kavuşmuş olmanın sevinciyle “Ağlama Duvarı”nın huzurunda ibadet ediyor İsrailliler... Ağlama sırası onların işgal ettiği topraklarda yaşayan Filistinlilerde...

Ağlama Duvarı’nın taşları arasında kâğıt parçaları var. Bunlar Musevilerin “Tanrı’ya yazdığı mektuplar”... Kudüs başhahamı haftanın belli günleri bu kâğıtları duvar kovuklarından toplayıp kente tepeden bakan Zeytin Dağı’na gömüyor. Tanrı’nın, mektuplarını oradan “alıp okuduğuna” inanılıyor.

Mektupların çoğunda “barış” dilendiğini söyleyen kılavuzumuz, “Siz de bizim için barış dileyin, buna çok ihtiyacımız var” diyor.

Adı, İbranice “barış toprağı” anlamına gelen Kudüs, topraklarında barışı görmek için Tanrı’ya dilekçe yazıyor.

Lakin şehir savaş kokuyor buram buram...

Kendisini Zeytin Dağı’ndan ilk görenleri çan sesleri ve ezanlarla karşılayarak büyüleyen Kudüs, daha yakından bakıldığında, zoraki bir barışta kinini geçici olarak içine gömmüş kan davalıların kurduğu bir saatli bombayı andırıyor; öyle bir bomba ki, patlamanın saatini, bombayı kuranlar bile bilmiyorlar; öyle bir bomba ki, herkesten önce saatini durdurmaya çalışanları uçuruyor havaya...

İsrail devletinin varlığını tanımaya kalkışan Ürdün Kralı Abdullah, 1951 yazında Mescid-i Aksa kapısında bir Filistinli tarafından kurşunlanmış; upkı Filistinlilerle el sıkıştı diye, 1995’te Tel Aviv’de bir İsrailli tarafından kurşunlanan İzak Rabin gibi...

Barış için Tanrı’ya mektupların yazıldığı toprak o kadar kızgın ki, yakıyor barışa uzanan elleri...

Tanrı'nın vaat ettiği barışa ulaşmak için savaş boyaları sürünmüş kavimlerin diyarı burası... Dünyanın en eski sorun yatağı... bölünmüşlüğü'nün başkenti... Birkaç kilometre-karelik alan içinde üç büyük dinin müminleri kutsal bir fener alayı gibi geçiyorlar önünüz sıra... Lakin bu inançlar resmigeçitinde, ibadetin peşinden cinayet geliyor. Tanrı'nın dünyaya barış elçilerini yollamak için seçtiği bu peygamberler kenti, barışa en uzak düşen toprak olmuş adeta...

Tanrı, kendisi adına işlenen bunca katliama seyirci kalmış binlerce yıl...

Almamış mektupları...

Yine de dükkânlarının, çocuklarının, mahallelerinin adını barış koymuş Kudüs...

Bir yandan Ortadoğu'nun tam kalbine yerleştirilmiş o saatin tiktakları duyuluyor, öte yandan barış duaları...

Seçim kampanyasında barış güvercinli afiş asan Likud partili genç de, Kudüs'ün Arap çarşısında Arafat fotoğraflı tişörtler satan Filistinli çocuk da, Japon turistlere Saba Melikesi'nin tasviri önünde poz veren Etiyopyalı rahip de, altın kubbesiyle şehir üzerinde kutsal bir işaret gibi parıldayan Ömer Camii'nin kapısında "Yallah yallah" diye çocuk kovalayan Kefiyeli bekçi de, Sinagog'ta uzun saçları ve simsiyah giysileriyle dualar mırıldanan Hazidiler de, 700. yıldönümü kutlanan Osmanlının hediyesi Şam Kapısı'nda, ülkenin "folklorik bir özelliği" sayılan güvenlik kontrolü yapan İsrailli asker de, az ötedeki Lübnan lokantasında İbranice alı yazılı Dallas seyreden kipe takmış çarşı esnafı da, Kudüs Hard-Rock Cafe'de dans eden üniversite öğrencileri de, nikâh sonrası Ağlama Duvarı önünde ağız dolusu gülücüklerle poz veren Musevi çift de, bayrama denk ge-

len Cuma günü Hz. Muhammed'in Miraç'a çıktığı noktada secde eden on binlerce Müslüman da inandıkları, tanıdıkları, sığındıkları aynı Tanrının barış dualarını kabul etmesini bekliyorlar. Tüm dinlerin kesiştiği bu yaşlı kavşakta Tanrının dağa gömülen mektupları almasını ve Kudüs'ü adına yaraşır bir "barış toprağı" haline getirmesini diliyorlar.

Uğruna tapınaklara kapanıp bunca dualar ettikleri barış için, dua ettikleri yerin 3-4 adım ötesindeki bir başka tapınakta bir başka dilde yakarılıyor.

Ne var ki onlar birbirleriyle değil, Tanrı ile konuşmayı tercih ediyorlar.

Toprağı gömülmüş mektuplar, adresi bulmuyor.

Kudüs, çok görmüş geçirmiş bir yorgun kadın gibi, yaralarından ışıklar saçarak ve eteğinde dua edenleri alınlarından öperek barışı bekliyor.

Sıradan Bir Cuma

Ramallah - 2000

Her gün bayrağa sarılı taze ölüler taşıyarak ekranlarımızdan geçen o cehennem şehrinde “sıradan” bir Cuma geçirdim.

... tabii Kudüs için “sıradan”dı, benim için değil...

Güne bir namlunun ucunda başlamak alıştığım bir şey değildi.

Sabah, arabamız bizi Zeytin Dağı'na taşırken önümüzdeki askeri cip bir an durdu; içinden tam teçhizatlı iki İsrail askeri indi, sipere yatıp tüfekleriyle arabamıza nişan aldılar. Birkaç saniye namlunun hedefinde asılı kaldık. Sonra tüfekler indi; bunun sadece bir tatbikat olduğu söylendi ve herkes yoluna gitti.

Aşağıda tarihin gelmiş geçmiş en yaralı kenti inliyordu.

Üç dinin kesiştiği bu kanlı kavşakta, asırlarca birlikte cınlayan çanların ve ezanların sesini, gökyüzünü tarayan helikopterlerin patapataları bastırıyor artık...

Tanrı, yakaranların sesini duyamıyor.

Bir arada yaşama kültürünün başkentinde, ibadete cinayet karışıyor.

Zor girdik El-Aksa'ya...

İsrail güvenliği, 45 yaşın altındakileri sokmuyordu. Camiye giremediği için yola seccade serenleri geride bırakıp aslanlı kapıya vardık. Öğle yemeğini atıştıran gencecik İsrail askeri uzun sorgulardan sonra kimliğimize baktı, anlatıklarımızı dinledi, telsizle durumu bildirdi ve sonunda cami yolunu açtı.

El-Aksa, hiçbir Cuma'da olmadığı kadar ıssızdı.

Ariel Şaron'un provokatif ziyaretiyle başlayan gerginlikten sonraki 7 haftada tam 243 kişi öldü bu kentte... Bu küçük çaplı katliam, Amerikan seçimlerinin gargarası içinde dış haberler sayfalarına bile giremedi.

Gerçi adı kanla anılmaya öyle alışmış bir kent ki burası; kendisi bile aldırılmaz görünüyor her gün toprağına serilen genç bedenlere...

Hayat, bıkkın bir tevekkülle akmaya devam ediyor.

Öğleden sonra Filistin Kültür ve Enformasyon Bakanı Yasser Abed Rabbo ile görüşmek üzere Ramallah'a doğru yola çıkıyoruz. Kudüs'ü Ramallah'a bağlayan 20 kilometrelik yolda 2 İsrail, 2 Filistin kontrol noktası var.

Biz daha ilkinde takılıyoruz.

Bıyıkları yeni terlemiş bir İsrail askeri "Geçemezsiniz" diyor; "... ilerde çatışma var". Başıyla gösterdiği yerden dumanlar yükseliyor.

Bizden sonra arkamızdaki araba da çevriliyor. Bir ara pencere açıldığında tanıdık bir çehreyle karşılaşıyoruz.

Eski Bakan, barış görüşmelerinin Filistinli sözcüsü Hanan Ashrawi bu "Devleti"nin sınırlarından çevriliyor İsrail polisi tarafından...

Ramallah'a "sızabilmek" için Ashrawi'nin makam arabasıyla peş peşe ara yollara dalıyoruz. Bir patikadan geçip köşeyi dönünce erken döndüğümüzü anlıyoruz:

Eli taşlı yüzlerce Filistinlinin arasındayız; yani "intifada" denen şenliğin tam ortasında...

Kiminin yüzünde gaz maskesi asılı, kimininkinde kocaman bir tebessüm... Karşı mahallenin çocuklarıyla "yakan top" oynar gibiler.

Birden arabamızın tamponuna düşen bir gözyaşartıcı bombayı alıp bağıra çağıra atıldığı yere geri fırlatıyorlar. Çevremizde sloganlara bulanmış bir duman, genzimizde yanık bir tat ve gözümüzde yaşlarla giriyoruz Ramallah'a...

Modern bir şehir burası, Batı Kudüs'ün ticaret merkezi; ama Cuma tatilinde ıssız... Şehrin girişindeki hengâme birkaç yüz metre sonra tamamen geride kalıyor. Ramallah, kendi işine bakıyor.

Gösterişsiz Kültür Bakanlığı binasında birkaç yardımcısıyla bizi dostça karşılayan Yaser Abed Rabbo, bir kültür bakanından çok olgunlaşmış bir partizana benziyor. Kendisine, gece Katar televizyonundaki canlı yayında bağımsızlık isteyen Hamashılar ile tartışırken çok sinirli göründüğünü söylüyorum: "Halkın hisleriyle oynuyorlar" diyor genç bakan; yanındakilerden biri, "Daha elektrigimiz bile yok, ne bağımsızlığı" diye fısıldıyor.

Gerçekten de Filistin, siyasi kısıtlanmışlığının üstüne şimdi İsrail'in ekonomik kısılcasına da girmeye aday görünüyor. Ve "taban", Arafat'ı fazla uzlaşmacı bulan radikallerin sesine kulak kabartmaya başlıyor.

Biz bakanla görüşürken telefon çalıyor ve "Yasser'in acilen bütün bakanları Gazze'ye çağırdığı" haberi geliyor.

Görüşme bitiyor; hava kararıyor; dönüyoruz.

Kurşun ve taş yağmuru altında girdiğimiz ara bölge sakinleşmiş.

İzlenen "Kontrollü gerginlik, kontrollü yumuşama" politikasından dolayı "mesai bitmiş" demek daha doğru... Yanmış arabalar, delik deşik olmuş bidonlar ve isyanın simgesine dönüşen taşlar yol kenarına çekilmiş.

Arabamızın radyosu o günkü ölü sayısının dört olduğunu söylüyor.

Kenarda çocuklar yarınki çatışma için sapanlarının lastiğini onarıyorlar.

Bugün sağ kalmayı başardılar, yarın belki sıra onlarda...

Bu gece eskisinden daha dikkatli ve daha endişeli bakacağım ekrana... Onlardan birinin cesedini bayrağa sarılı geçerken görmemek için dua edeceğim.

Adı "barış diyarı" anlamına gelen şehre bir an önce barış gelmesini, bu kutsal mozağin dağılmamasını dileyeceğim.

... ehlen ve sehlen!..

İşgal En Büyük Terördür!

Ramallah - 2000

Geçen yıl Ramallah'ta evine konuk olduğumuz dostlardan biri Filistinli desinatör Nataşa'ydı.

Adını, Tolstoy'un "bir halkın istilacılara karşı direnişi"ni anlatan ünlü romanı Savaş ve Barış'ın kahramanından alan Nataşa, en çok 18 yaşındaki oğlu için endişelendiğini anlatmıştı:

"Okulu Kudüs'te, evimiz Ramallah'ta... Aradaki 20 kilometreyi gidip gelmek zulüm. Her giriş çıkışta İsrail polisi durduruyor. Artık evde tutamıyorum. Eskiden gitar isterdi benden, şimdi Kaleşnikof istiyor."

Bir başka portre:

Kudüs'teki muhteşem evinde yalnız yaşayan Hasan-keyfli bir emekli hâkim...

Nihad Jarallah'ın annesi Türk... Babası Osmanlı döneminde İstanbul Hukuk'ta okumuş.

Aile, Filistin toprağında Osmanlıyı da görmüş, İngilizleri de, Ürdünlüyü de, İsrailliyi de...

Anlatırken gözleri doluyor 80'lik Nihad Bey'in:

"Her gelen, bir öncekinden daha kötüydü. Ama yine de terk etmedim Kudüs'ü... Çünkü seviyorum ülkemi..."

"Bütün bu işgaller boyunca siz ne yaptınız?" diye soruyorum.

Acı acı gülüyor:

"Konuştuk. Sadece konuştuk. Biliyorsunuz 'Arap' demek 'ağzı laf yapan adam' demektir. Onlar yerleşti, biz konuştuk. Ve sonunda ülkemizi kaybettik. Bugün kendi ülkem, İsrail'in verdiği kimlik kartıyla girebiliyorum."

İsrail'den pasaport almak ağrına gittiği için Finlandiya'daki kızının çağrısına da uymamış Jarallah... Küsmüş, televizyon izlemez, gazete okumaz olmuş.

"Ama biliyorum, durum aynı" diyor, "İsrail yayılıyor, Araplar hâlâ konuşuyor. Umudum yok. Aruk tek isteğim, kendi toprağında ölebilmek".

İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un "düşman Arafat'ın izole edileceğini" açıklamasından sonra Ramallah'a giren İsrail tankları, Arafat'ın karargâhını çevirdi ve Filistin sorunu yeni bir aşamaya geldi.

Şaron, 11 Eylül'ün yarattığı yeni uluslararası iklimi fırsat bilerek, "konuşkan Araplar"ın "Beyrut zirvesi"nden çıkan barış planını askeri operasyonla yanıtlıyor.

Dünya kamuoyuna bu eyleminin "teröre karşı ulusal savunma refleksi" olduğunu anlatmaya çalışıyor.

Ancak dünyanın anlaması gereken bir başka gerçek var:

İşgal, en büyük terördür!..

Ve teröre karşı savunma refleksi olan halkların işgale, devlet terörüne karşı da meşru direnme hakkı vardır.

Defalarca işgallerle yıkılıp savaşlarla yanmış, ama hep direnmiş ve ayakta kalmış Kudüs, bunun en canlı şahididir.

İsrail'i destekleyen ABD, arada kıvranıp duran Türkiye, konuşmaktan başka bir şey yapamayan Arap dünyası ve ölüm tehdidi altında yaşayan ve kanın durmasını isteyen İsrail halkı unutmamalı ki;

Arafat, Ramallah'ta kendi deyimiyle "şehit" olsa da, Şaron Kudüs'ü yıkıp yeniden yapsa da, kendi toprağında esir düşmüş üç milyon Filistinli, "yakın tarihin bu en ağır ve en uzun işgali"nden kurtulana kadar...

Nataşa'nın oğlu okuluna ve gitarına,

Nihad Bey'in kızı babasına ve vatanına kavuşana kadar...

bu savaş bitmez!

Dirhemle Yılbaşı

Marakeş - 2000

“Global köy”ümüz, tarihinin en büyük partisini verdi yılbaşında...

Yerküre, “milenyum çılgınlığı” adı verilen bir eğlenceyle sallandı.

Ve şükür televizyona ki, milyonların bu şenliği evlerimize taşındı.

Gelişen uydu teknolojisi sayesinde gelmiş geçmiş en geniş katılımlı yılbaşı kutlamasına oturduğumuz yerden tanık olduk.

Malum, televizyon icat edildiğinden beridir, “ikame” yaşıyoruz hayatı... Eğlenmiyor, eğlenenleri izliyoruz. Spor yapmıyor, yapanları gözlüyoruz. Çocuklarımız oynamıyorlar artık, oynayanlara “bakıyor”lar.

Bu yılbaşı da çoğumuz için öyle oldu. Büyük seyir toplumunun milyarlarca müridi, dünyanın nasıl eğlendiğini izleyerek “eğlendiler” yılbaşı gecesi...

Tepkiler, “Adamlara bak ne güzel eğleniyorlar”dan, “Ya bunlarda hiç kafa yok. Şu soğukta, sokakta...”ya kadar geniş bir yelpazede dile getirildi.

Ama olup bitenle mümkün merteye ilgilenildi.

Nasıl Coşkun Aral'ın "Haberci"sini izleyince oralara "gitmiş gibi" oluyorsak, milenyum partisini gözleyince de davete "kaulmuş gibi" olduk.

Bu "miş gibi"lik yanılması, hayatın hiçbir yanına dokunmadan, ama her şeyi sanki başımızdan geçmiş gibi "yaşayabilmemizi" sağladı. Lakin "gibi"nin kendisiyle buluşmadık bir türlü; ekranın başından kalkıp eğlenemedik.

Bana gelince...

Ben "milenyum partisi"ne biraz alakasız bir yerden, Fas'tan katıldım.

İnsanlık 2000'li yılları karşılamaya hazırlanırken kulunuz, Afrika'nın kuzeybatı ucunda, Berberi, Arap, Afrika-lı kanşımı vahşi güzelliğiyle insanı büyüleyen Marakeş'in bir baştan bir başa pembeyle boyanmış evleri arasında, ilkbahar havasında Endülüs esintileri kokluyordu.

Eski şehir Medina'nın on Kapalıçarşı büyüklüğündeki devasa çarşısının labirentlerinde binbir baharatı peşpeşe koklayıp, bin bir haşaratı art arda gözleyerek kapattım (yüz)yılı...

Her damlası ayrı bir yaraya merhem olan bitki özlerinden masaj yaptırdım omzuma ve "çölde naneli çay" içtim.

Hayvanseverlere pek tavsiye edemeyeceğim bir tatildi. Medina çarşısının mütecaviz satıcıları, kâh gözleri bağlı bir şahini, kâh kafeste tutsak bir kertenkeleyi, kâh gözlerinin ferî sönmüş bir kaplumbağayı zorla satmak için yarı-sırken, bendeniz, kesik koyun başlarının oyulmuş gözlerle dizi dizi asıldığı kasap tezgâhları arasında çıkış yolunu bulmaya çabalıyordum.

Çarşının nihayetinde bütün ihtişam ve sefaletiyle gözler önüne serilen Cema el-Fna meydanı, bir ortaçağ pana-

yırı görüntüsünü özenle saklayarak konuklarını, zurna eşliğinde dans eden zehri alınmış kobraların gösterisiyle karşılıyordu. Dansçı kobralar ya da süslü su satıcılarıyla bir hatıra fotoğrafı çektirmeye kalkışanların yakasına, "Dirhem... Dirhem..." diye haykıran işportacılar yapışıyordu. Konuklara, (Fas para birimi) dirhemle sunulan bu manzara, size albümünüzün en pahalı fotoğrafını çekme fırsatı veriyordu.

Bir köşede yere bağdaş kurmuş masalcılar çevreyi saranlara bahtsız Şehrazat'ın öyküsünü anlatırken, ötede Berberi akrobatlar havada parende atıyorlardı.

Gün devrilip de cambazlar, hilebazlar, falcılar, masalcılar, tombalacılar, kol dövmeçileri oruç açmak için faaliyete ara verdi mi, meydana akşam güneşiyle birlikte açık havada iftar sofraları kuruluyor ve ezan sesi, uyuşturulmuş kobraları bile uyandıran bir mangal dumanının isisi içinden duyuluyordu.

Marakeş, iftarı şehri dumana boğan, ağız sulandırıcı bir yemek şöleniyle karşılıyordu. Berberilerin kıyafeti ile eski şehrin sefaleti öyle bir görüntü oluşturuyordu ki, meydanın hemen köşesine kurulmuş Fransız tatil köyüne 2000'i karşılamak için gelenler, balkonlarından baktıklarında 999'un bitip 1000 yılına girildiğini düşünebilirdi. Fransız tatil köyünü, meydandan ayıran duvarın iki yanı arasında en az 1000 yıl var gibi görünüyordu çünkü...

Yerküremiz saat farkı nedeniyle 2000'i değişik zamanlarda karşılayabildi; kimi üç saat önce, kimi beş saat sonra...

Ama daha önemlisi kimileri için mazide kalan 2000 yılı, global köyün kahir çoğunluğu için hâlâ uzak bir gelecek olmaya devam ediyor.

O gelecek gelene kadar, global köyün yoksul köylüleri, daha iyi yaşayanlara bakmaya ve “yaşamış gibi yapmaya” devam edecekler.

Fillerle Kahvaltı

Nairobi - 2001

Bu sabah bahçemde bir fil sürüsüyle uyandım.

Henüz dişi çıkmamış olan bızdık en önde, derisi yaşlı bir ağaç gövdesini andıran ihtiyar en arkada olmak üzere tam altı fil, sakın ve kocaman adımlarla su içmeye geldiler.

Ağızlarından yabancı bir uzuv gibi sarkan hortumlarını gölete daldırıp gürültülü şapırtılarla hararet giderdiler. İhtiyar, ufaklıklara nasıl düş alınacağını gösterdi; sonra ortanca fil suya atlayıp neşeyle serinlemeye çalıştı.

Sabah banyosu bitince bütün aile yemiden bir araya toplandı; ufaklık en öne geçti; tek sıra olup büyükbabanın işaretine kadar kımıldamadan durdular; o yürüyünce yine kuyruklarını keyifle sallayarak ve hantal adımlarıyla çimler üzerinde derin izler bırakarak ormana doğru yürüyüşe geçtiler.

Ürkek antiloplar su içmek için onların gitmesini bekliyordu; ancak yaklaşık 500 üyeli bir buffalo sürüsü tozudumana katarak gölete doğru koşturunca vazgeçip döndüler.

Burası, Afrika'nın orta yerinde, Kenya-Tanzanya sınırında bir harikalar diyarı...

Kara kıta, kiremite çalan bir toprak, yemyeşil bir orman okyanusu ve onları taçlandıran masmavi bir gökten oluşan üç katmanlı bir mucizevi dekor içine serpiştirilmiş binlerce canlıyla, yaşadığımız yerküreyi nasıl bir zenginlikle paylaştığımızı anımsatıyor bize...

Kainat, gözkamaştırıcı bir gövde gösterisi yapıyor.

Hayvanların salınıp, insanların jipten kafeslere tıkıldığı kocaman bir hayvanat bahçesi Kenya...

Minibüsümüz, kanatlarından ebruli ışıklar saçarak uçan kuşlar ve rengârenk beneklerle bezenmiş kelebeklerle kol kola girip hoplaya zıplaya dar patikalardan geçerken kalın çizgili elbiseleriyle hapishane kaçkınlarını andıran şirin zebralar, ince uzun bacakları üzerinde yaylanarak zıplayan ceylanlar, başı bulutlarda sevimli zürafalar, kocaman boynuzlu tembel gergedanlar geçiyor yolun iki yanından...

Canlanmış bir masal kitabının içine düştüğünüzü sanıyorsunuz.

Afrika, her köşebaşında bir sürpriz yapıp, her adımda başka bir sırrını ele vererek büyülüyor sizi; yeni tanıştığınız alımlı, esrarengiz bir dilber gibi...

Ama bu, yanıltıcı bir barış havası...

İlk şaşkınlığı atıktan ve gözünüzdeki elfun dağıldıktan sonra, huzurlu görünen bir ilişkinin arka bahçesine girer gibi, o sükûnetin içinde saklı vahşeti solumaya başlıyorsunuz.

Bir ağacın gölgesinde tembellik eden üç aslan, bir zürafanın kendilerine yaklaştığını görünce hareketleniyor. Dişi aslan sinsi adımlarla ona doğru seğirtiyor. Safari araçları telsizleriyle yaklaşan kapışmayı birbirine haber veriyor. Az sonra duyan gelmeye başlıyor.

Aslan tetikte, zürafacık olup bitenden habersiz...

Ellerinde kameralarıyla minibüslerin üzerindeki salkım saçak turistler aslanın avını parçalayışını görüntüleyebilmek için sabırsız bekliyor.

Bu merak, zamanla yerini yabanileşen bir kan görme arzusuna terk ediyor.

Aslanı avını dişlerken izleme tutkusu içten içe kemiriyor seyircileri...

Zürafanın zarafeti filan unutuluyor, acıma hisleri askıya alınıyor.

İnsanoğlunun ehlileşmemiş yanı ortaya seriliyor.

Kısa bir bekleyişin sonunda dişi aslan, uzaklaşan zürafaya canını bağışlayarak kan görmeyi bekleyen seyircileri hayal kırıklığına uğrattıyor.

Onlara bir "hayvanlık dersi" veriyor adeta...

Anlıyorsunuz ki, diğer tüm türlerle birlikte kendi soyundan olanlara da kıyacak kadar vahşileşebilen tek bir canlı yaşıyor yerkürede...

Onu biz hayvanların en gelişmiş ve en uygar sayıyor, içindeki yabaniliği güzel kıyafetler ve nazik jestlerle gizlemeye çalışıyoruz.

Kara kıta, ziyaretçilerini merakla peşinden koşturup ıssız ormanlar içine çekiyor ve en umulmadık köşede tuzaga düşürüp onları kendileriyle tanıştırıyor.

Ve insanoğlu kilometreler tepip görmeye geldiği yırtıcı hayvanların en vahşisini, kendi derinliklerinde saklı buluyor.

Belki de Afrika'yı asıl "dayanılmaz" kılan sır burada gizli...

Fareli Şehrin Kampanyacısı

Venedik - 1999

Venedik batıyor! Dünyanın en güzel şehri yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Romantizmin başkenti sulara gömülmek üzere... Umulmadık aşkların mabedinde düne kadar seranatlarıyla kenti büyüleyen gondolcular, şimdi elde kürek, kanalları işgal eden fareleri kovalıyorlar. Bu rüya kenti, her sabah turistlerin bıraktığı atıkların kâbusuyla pislik içinde uyanıyor ve eski güzelliği bile yaşlı dokusunun orasında burasında açılan yaraları gizlemeye yetmiyor.

Kentin nüfusu 68 bin... Yazın bazen ziyaretçilerin sayısı bu nüfusu aşıyor. Venedik yılda tam 12 milyon turisti ağırılıyor. (Yani Türkiye'nin geçen yılki turisti sayısından 2 milyon fazla.) Üstelik bu sayı her geçen yıl biraz daha artıyor.

Böyle giderse Venedik'in yok olacağını anlayan Belediye Başkanı Massimo Cacciari, dünyanın dikkatini bu soruna

çekmek için bir şeyler yapmaya karar verdi ve Benetton'un mucizevi reklamcısı Oliviero Toscani'yi yardıma çağırdı.

Aslında şehri, bugüne kadar yaptığı her reklam kampanyasıyla olay yaratan Toscani'ye emanet etmek başlı başına bir cesaret işiydi. Politikacıların yaklaşımını fazla akademik bulan Toscani, Venedik için son derece radikal önlemler almak gerektiğine inanıyordu. Benetton'la birlikte Treviso'da kurduğu ve dünyanın dört bir yanından yaratıcı gençleri bir araya getirdiği "Fabrika" adlı atölyeye kapanıp kampanyasını hazırladı.

Tanıtım için dünyanın dört bir yanından gazeteciler Venedik'e davet edildi.

Basın toplantısına birkaç gün kala, Toscani, elinde kampanya için bulduğu simgeyle Venedik Belediye Başkanı'nın kapısına dayandı:

Bu simge, bir tuvalet pompasıydı.

"Sayın Başkan"ın tepkisi "Tanrım bu ne!" demek oldu. Toscani, durumun vahametini bütün çıplaklığıyla sergileyebilmek için, Venedik'in kırmızı-beyaz boyalı ünlü kazıklarının ucuna bir plastik pompa kondurmuş ve şehrin geldiği noktayı bu simgeyle anlatmayı düşünmüştü. Başkan'a "Gelin şehrin aslandan simgesini bununla değiştirelim. Her tarafa bunları dikelim" dedi.

Başkan bu fikre itiraz etti. Ama daha sürprizler bitmemişti.

Toscani, Venedik için hazırladığı posterleri göstermeye başlayınca Başkan'ın gözlerindeki dehşet daha da büyüdü: Posterlerde bugüne dek en güzel haliyle teşhir edilen Venedik, bu kez bir fare leşi, dayak yemiş bir Venüs, öpüşen eşcinseller ve kentin en ünlü meydanında birbirini beceren köpeklerle tanıtılıyordu. Kentin simgesi aslan ise bir tuvalet kâğıdı rulosunun üzerine desen olmuştu.

Başkan, "Fikrinize saygım var ancak bu pompayı, fareyi, köpekleri ve tuvalet kâğıdını şehre astıramam" dedi. Tartışma çıkınca basın toplantısı iptal edildi.

Bir süre sonra Toscani ve Cacciari, diğer posterler üzerinden bir kampanya yapmakta anlaşılar. Gazeteciler basın toplantısı için 16 Temmuz günü Venedik'e davet edildi. Davetiyede "Şehir o güne dek batarsa toplantı iptal edilecektir" yazıyordu.

Ve beklenen basın toplantısı bir tekne de gerçekleşti.

Havai fişek ışıklarıyla yıkandığı bir hafta sonundan yeni uyanan Venedik, bu kez Toscani'nin deyişiyle "Yaşlı bir fahişe gibi donunu çıkarıp yaralarını gösterecek"ti.

Yol boyu gazetecilere, bir turisti rehberinin asla ağzından kaçırmayacağı bilgiler verildi. Şehirdeki evlerin yüzde 10'unu fareler basmıştı. Kentin vitrinlerini ya da 48. Venedik Bienali'ni gezenler fare figürünün nasıl moda olduğunu ve sanata damgasını vurduğunu kolayca görebilirdi.

Venedik, çoğu kalıp para harcamaya yanaşmayan gününbirlik ziyaretçilerin işgali altında yok oluyor, şehrin asıl sakinleri taşınıyor, gençler de burada kalmak istemediklerinden nüfus hızla azalıp yaşılanıyordu.

"Ne yapılması gerektiği" konusunda Başkan'la Toscani arasındaki görüş ayrılığı bu basın toplantısında ortaya çıktı. Toplantıya ayağında lastik terlikleri ve gözünde pembe gözlükleriyle katılan Toscani, turist sayısının sınırlandırılmasını önerirken, Başkan "Olmaz" dedi.

Gazeteciler, bazı kampanya fotoğrafları ve pompa konusundaki uyuşmazlığı sordular. Toscani pervasız bir edayla, "Herkes her yaptığını beğenmek zorunda değil. Başkan beğenmediyse kendi sorunu" yanıtını verdi. Başkan Cacciari ise, "Hazırlanan eserlere itirazım yok, sadece bazılarının şehre asılmasına itiraz ettim" dedi.

İşte ne olduysa o sırada oldu:

Basın mensuplarını taşıyan tekne kentin en önemli merkezi sayılan S. Marco Meydanı'na gelmişti ki, Toscani

muzip gözlerle "Sayın Başkan, size bir sürprizim var. Şuraya bakar mısınız?" dedi. Gösterdiği istikamette, S. Marco Kilisesi'nin açıklarındaki bir dubanın üzerinde 12 metre uzunluğunda bir tuvalet pompası yüzüyordu. Toscani, başkanın itiraz ettiği sembolü dev boyutlarda büyütüp seyyar hale getirmiş ve Başkan'ın basın toplantısının sürprizine dönüştürmüştü.

Genç başkan bu "tatsız sürpriz"i sineye çekti. Sonra da vapur duraklarına asılmış provokatif posterlerin sergisine dönüşen geziyi yarı yolda terk etti.

Basın toplantısından sonra görüştüğüm Toscani öfkeliydi. Politikacıların siyaset gereği cesur davranamadıklarını, oysa kendisinin "sırtında yumurta küfesi olmadığını", o yüzden de cesaretle sorunun adını koyabildiğini söyledi. Toscani'ye göre sorunun adı "turistlerin barbarlığı"ydı.

O günlerde kentin güzelim limanına demirlemiş dev yolcu gemisi Grand Princess'i örnek verdi ünlü reklamcı... Venedik'in o Rönesans atmosferine bilgisayar grafiğiyle eklenmiş gibi duran bu çirkin gemiyi "züccaciyeci dükkânına girmiş bir fil"e benzetti. "Şehrin canına okuyan bunlar..." dedi. "Para getirmedikleri gibi Venedik'i öldürüyorlar."

Rakamlar Toscani'yi doğruluyor.

Kayıtlara göre kente her gelen ziyaretçi, günde ortalama 250 bin lîre (yaklaşık 150 dolar) bozduruyor. Bu paranın çoğunu da yiyeceğe (ki çoğu McDonald's yiyor), şehir içi ulaşım ve aslında Çin'de üretilen Venedik camına harcıyor. Kültüre ayrılan paranın oranı yüzde iki... Çoğu tur organizatörü, turistleri bir günde gezdirip konaklatmadan götürüyor. Oysa turistlerin geride bıraktığı pisliği toplamak belediyeye yılda 10 milyon dolara pathyor.

Bu rakamlar, turizm uğruna sahilleri yağmalanan Türkiye'yi de ilgilendiren bir soruyla karşı karşıya bırakıyor Venedik'i...

"Para için kentlerimizi satmalı mıyız? Doğal güzelliklerin turizm uğruna yok edilmesine seyirci kalmalı mıyız?"

Venedik'e ayırdığı *Colors* dergisinin kapağında, "Venedik kaç?" diye soran Toscani, cevabı kendisi veriyor:

"Venedik'in bedeli yoktur. Bu şehir insanlığın ortak malı... Hepimize ait bir dünya mirası... Guernica tablosuna 'Benim' diyebilir misiniz? Onun da Venedik gibi benzeri yoktur, dolayısıyla benzersiz önlemlerle korunmak zorundadır. İşte o yüzden yeni bir anlayışa ve bu kez bir ekolojik rönesansa ihtiyacımız var."

Kampanyanın ana sloganı, "Venedik'ten yana / Venedik'e karşı" diye belirlenmiş. Lakin kampanya fotoğraflarına bakan biri rahatlıkla, Toscani'nin "Venedik'e karşı" olduğunu düşünebilir. Kendisi öyle düşünmüyor:

"Venedik'i seviyorsanız, Venedik'e karşı olmak zorundasınız. Bu kenti korumak için radikal düşünmek zorundasınız. 'Hem turist gelsin, hem Venedik yaşasın' diyemezsiniz. Bir şeyi korumak için başkalarından vazgeçmek zorundasınız. Bu bir seçim sorunu. Seçmek zorundasınız: Para mı, Venedik mi?"

Ben Venedik'i seçtim.

Pişman değilim.

Eski Kentler ve Eski Aşklar

Londra - 1998

Döneriz bir gün eski şehirlerimize de;
eski ilişkilerimize döndüğümüz gibi tıpkı;
biraz pişman, biraz naçar...

Bir zamanlar doludizgin bağlandığı tutkulu aşkları asla unutamadığı gibi insan, bir zamanlar koynunda tutkuyula yaşadığı şehirleri de unutamaz hiç...

Ondandır nereye gitse, vazgeçemediği kitaplar gibi, o şehirleri de götürmesi beraberinde...

Çünkü orada izleri vardır:

Havasında nefesi, metrosunda parmak izi, kaldırımında adımı, yastığında gözyaşı...

Kaç pozu çekilmiştir ünlü meydanlarında kim bilir, kaç ışıklı geceyi camı çekmiştir;

Dili, kaç posta pulunu ıslatmış, kaç parkta kaç kuğuya dert anlatmıştır.

Yaşadığı kenti kim bilir kaç kez sevmiş, ondan kaç kez nefret etmiştir insan...

Kaç kez kaçmış, kaç kez geri gelmiştir; upkî eski bir aşka döner gibi özleminden tutuşarak; biraz pişman, çokça naçar...

Londra'daydım...

Baktım, 25 yaşım yollarda; Heatrow'da ayrılığım, yalnızlığım Marble Arch'ta, köşebaşında...

Her sabah alacakaranlığında efkârla uyandığım bu kül rengi şehir, yalnızlığımın başkentiydi bir zamanlar...

Fırarımdı; gurbetim, hüznüm, hasretim...

Sürgünümdü; sığınağım oldu giderek...

Soğuk nezaketinden soğuk duşlar gibi ürperdiğim, yavuklu mektubu bekler gibi güneş beklediğim, kıyasıya nefret edip ölesiye sevdiğim, kara bulutlar, kara şemsiyeler, karabasanlar diyarı...

Metro rayları arasında farelerin, gece karanlığında fahişelerin, damlarında sılâya çevrili antenlerin cirit atığı ikinci kentim...

Gençliğimin orta yeri...

Bilemezsiniz nasıl tepeden tırnağa yabancıydım ona ilk gidişimde; nasıl baştan ayağa mutsuz... istikbalden umutsuz...

O yüzden epey vakit aldı, özenerek içeri baktığım kapılardan güvenle dışarı bakmam; onunla barışmam...

Ölsen bir yudum su vermezdi şehir; öylesine ilgisiz, öylesine merhametsiz...

Mahşeri kalabalığında alabildiğine sessiz...

Üşüyen bir ruh, kanayan bir yürekle arşınladım ıslak sokaklarını uzun süre... hoyrat kollarını açmasını bekledim.

Sonra bir bahar körpelğinde, aniden barışı benle...

Açtı sımsıkı örtülü kapılarını; verdi gizlediği sırlarını...

Kalın kurşuni kabukların altında ısıtılı bir inci buldum.

Yıkılmış dostluklar, kesilmiş bıyıklar, vaatkâr aşklarla ilk şehrim geri döndüm.

Hayatımda kendisinden öncesini, kendisinden sonrakilerden ayıran harikulade bir hudut çizgi oldu bu şehir...

Yeniden buluştuğumuzda aslında hiç ayrılmadığımızı fark ettim.

Anladım ki, severken vazgeçmek cinayettir.

Ve biz her suçlu gibi sonunda, cinayeti işlediğimiz yere, severken terk etmek zorunda kaldığımız şehre döneriz bir gün,

... upkî severken vazgeçtiğimiz eski bir sevdalının telefonunu çevirir gibi geceyarısı...

Yob Kuşığı

Londra - 2001

Londra'da önemli olduğu kadar yorucu bir toplantının ardından Camden Town'da bir diskoda aldık solluğu...

Görkemli bir tiyatro binasında kurulmuş olan Camden Place, konuklarını bir bilim kurgu filmi atmosferiyle karşılıyor. Sanki "büyük savaş" bitmiş ve yerle bir olan dünya, barbarların eline geçmiş gibi... Güzelim salon, sık localar, merdivenler belden yukarısı çıplak oğlanlar ve afrodizyak kızlarla dolu. Sahnedeki DJ monoton, armoniden yoksun, duygusuz bir müzikle sallıyor karanlık salonu... Parmak aralarındaki fosforlu çubuklarla kendilerini müziğin ritmine kaptıran sarhoş gençler dijital bir puta tapar gibi yeknesak dans ediyorlar.

Saniyede iki vuruş hızıyla insanın doğal kalp ritmini katlamayı vaat eden "Techno", dijital teknoloji çağının gündelik temposunu geceye taşıyor. Bu tempo, pistte elden ele gezen uyuşturucuların ve extacy türü uyarıcıların da katkısıyla sabaha dek sürüyor.

Çıkışta Londra, yolda patlatılan bira şişeleri, parçalanmış vitrin camları, ambulans ve polis sirenleriyle uyandırılıyor, derin "imparatorluk rüyası"ndan...

İngiliz Başbakanı Tony Blair'in iktidara gelir gelmez mücadele sözü verdiği tablo bu...

İngiltere -Türkçede "yoz kültür" diye adlandırılabilir- "Yob kültürü" ile baş etmeye çalışıyor..

"Yob" saldırgan, hasta ruhlu seraseriler için kullanılan bir argo tabir... İçki ve uyuşturucuyla karışığında vandalizme dönüşen tehlikeli bir kokteyl bu...

Üstelik sadece varoşa özgü bir kültür de değil. Geçen yıl Başbakan Blair'in rüşte ermemiş oğlu parkta ayyaş bulundu. Uyuşturucuyla mücadele eden İçişleri Bakanı'nın oğlu ise uyuşturucu satarken yakalandı.

"Yob kuşağı"nın bir başka belirgin özelliği cehalet... Geçenlerde Oxford Üniversitesi'nde yapılan bir anketin sonuçları, gençlerin kendileri dışındaki dünyadan tamamen bihaber olduklarını ortaya koydu.

Bencil bir "Önce Ben Kültürü", dünyanın ünlü eğitim kurumlarını bile çökertiyor.

Yeni çağın "yob"larını, 70'lerin "punk"larından ya da bugünün zengin zirvelerini ateşe veren anarşistlerinden ayıran da bu bilinçsizlikleri...

Cehaletle karışık bir şiddet tutkusu, onları yükselen ırkçılık hareketinin hazır kitaları haline getiriyor. İngiltere'de giderek güçlenen ırkçı parti ve geçen ay Asyalı göçmenlerin yaşadığı bölgede patlayan şiddet olayları bunun kanıtı...

Şimdi Blair hükümetinin gündeminde dışarda içki içmeyi men etmekten, 16 yaşından küçükler gece 9'dan sonra sokaka çıkma yasası koymaya, polise pubları kapatma yetkisi vermekten, techno partilerini yasaklamaya dek bir dizi önlem var.

Ancak sorunun kökeni polisiye olmadığı için çarenin de polisiye tedbirlerle bulunması imkânsız.

Bu ayyaş saldırganlığın, zayıflayan Britanya'nın mukemmel bir tezahürü olduğu kanısı yaygın. Artan işsizlik ve gelir dağılımında derinleşen uçurum, düşmanlık tohumlarını da beraberinde getiriyor.

Duyarsızlık ve cahillik kadar, İtalya'da küreselleşme karşısı yaşlıların uğruna öldüğü değerlerden yoksunluk da, Avrupa gençliğini batağa sürüklüyor.

Korkarım ki Avrupa antiglobal gösteride ölen Carlo'ların itirazını kurşunla basurdıkça, "yob"ların yobazlığına mahkûm olacak.

Saçları Gri Bulutlu Şehir

Londra - 2002

15 yıl önce, altı ay düşüp kalktuğım Londra'daydım geçen hafta...

Kolları yollardan bir kadim dost gibi kucakladı beni şehir...

Yürüdükçe hasret giderdik.

Tanıştığımız günkü gibiydi yine; beni örseleyen yıllar onu hiç değiştirmemişti:

Saçlarında aynı gri bulutlar, eteklerinde aynı ferah parklar, gecelerinde bildik koyu yalnızlıklar...

Eski günlerdeki gibi tıpkı; Time Out şehrin bütün sırlarım veriyor, Virgins'in hoparlöründen ritmik melodiler geliyor, metronun merkez hattı aynı hızla tanıdık meydanlara akıyordu.

Palace Theatre'da hâlâ Sefiller oynuyordu.

Sun, yine büyük puntolarla Saray'dan kraliyet dedikoduları veriyordu.

Asırlık Foyles, emektar kitap raflarını nihayet yenilemeye girişse de, yine aynı katının aynı köşesindeki aynı rafta, aynı kitaplar duruyordu.

Capital Radio aynı dalga boyundaydı yine...

Tottenham Pub'da siyah Guinness aynı bardakta, Wimbeldon'da kremalı çilek aynı tabakta, Soho'da kapuçino aynı tattaydı.

Ekmek parası olmayan yersiz yurtsuz dilenciler sokakta ellerinde kitapla uyuyordu eskisi gibi...

Ardına dönme dolap kurulan Big Ben dakikası yine...

Telefon kabinleri artık internet servisi verse de geleneksel kırmızı giysisini değiştirmemişti.

Sabahlara kadar film seyrettiğim Scala diskoya dönüşmüştü, ama şükür National Film Theatre yine repertuar filmler oynatıyordu.

Sabahlar yine sıırıslıklamdı, Regent's Park yine yemyeşil, Çin mahallesi yine kıpır kıpır...

Tanıdık kaldırımları, bildik sesleri, aşına köşebaşları ile yorgun anıları özenle saklayan bir elmas kutusuydu Londra...

İngiliz başkentine, gece çocuk parkı olarak bıraktığınız yeri sabah otopark olarak bulduğunuz bir şehirden geliyorsanız (benimki gibi), bu sadakate şapka çıkarmamanız imkânsızdır.

Nitekim, uzak kaldığım 15 yıl Londra'yı zerrece değiştirmezken, tatil yaptığım 15 gün Türkiye'yi alt üst etmeye yetmişti.

"Düş hekimi" Prof. Mazhar Alanson'un "5 dakkada değişir bütün işler" atasözünü doğrularcasına rayından çıkmıştı saati saatine uymayan ülke...

Şimdi ne oldu da, benim mütemadi metamorfozlar diyarımın delişmenliği, bana 15 yıl önce pek kasvetli görünen Londra'nın katıksız istikrarından daha sıkıcı göründü?

Yılların örsünde dövülmenin getirdiği bir muhafazakarlık mı bu?

Belki...

Belki de asıl yenilenmenin, her gece bir parkı yıkıp otopark yapmaktan ya da lider eskilerinin artan kumaşlarından yeni lider çıkarmaktan değil, yüzyıllar aynı kitapçının aynı rafında sergilenen kitapların içeriğini değiştirebilmekten ve o kitapları yersiz yurtsuz dilencilere bile okutabilmekten geçtiğini fark etmenin etkisi...

İstanbul'un arsız gecelerine, Ankara'nın entrika kulislerine alışmışlara pek biteviye görünse de her saat açık bir restoran, her daim sıcak bir dost omzu gibi Londra...

İnsanın önünde yaşanacak yıllar, yaslanacak omuzlar azaldıkça hepten kıymete biniyor galiba, bir zamanlar yaşanmış yıllar, yaslanılmış omuzlar...

New York Yalnızlığı

New York - 2001

Çağımızın kudret göstergesi çok katlı iş tapınaklarında, aynı binada çalışıp hiç tanışmayan 8-10 kişinin ite kaka bindikleri bir asansörde, omuz omuza yukarı doğru yükselirken birbirlerinden gözlerini kaçırmaya çalışarak ifadesiz yüzlerle bambaşka yönlere bakmaları size de komik gelmez mi?

Bakacak yer de yoktur pek; sadece geline katı gösteren ışıklı pano, hızla görünüp kaybolan kat kapıları, belki arkadaki aynadan yansıyan insan silüetleri...

... dar alandaki küçük topluluğa zıt bir sessizlik...

Sabah tazeliğinde uçuşan bir koku, bir kaçamak bakış, belki belli belirsiz bir temas konuşma isteğiyle doldurur içinizi... Ama asansör raconunda muhabbet hoş karşılanmaz. Medeniyet, "yol boyunca" yamınızdakiyle laflamak yerine başınızı öne eğip büroda bekleyen işleri düşünmenizi ister sizden...

Hele iki kişiyseniz durum daha da komikleşir.

Asansör kapısı açılır, “yol arkadaşı”nıza belli belirsiz gülümsersiniz. Sonra konuşması yasaklanmış iki modern köle gibi yere ya da havaya bakarak bu tesadüfi buluşmanın bitmesini beklersiniz.

Asırlardır aynı mekânda buluştuğu herkesle selamlaşıp konuşmaya alışmış insanoğlunun, çağımızda kendi soyuna yabancılaşmasının ve külliyen suskunlaşmasının en sembolik mekânıdır asansör...

New York'ta, kentin ve dünyanın betondan zirvesi Empire State'e tırmanan üç metrekarelik lüks asansörde görevli orta yaşlı bir zenci vardı.

Yolcular bindi; o mekanikleşmiş kolunu uzatıp, turistlere kenti panoramik izleme şansını veren 86. katın tuşuna bastı.

Sonra kayıtsızca yanındaki sarışın Alman kızla konuşmaya başladı. “Nereliydi, New York’a ne zaman gelmişti, burada ne yapacaktı, ne zaman geri dönecekti...”

Orta yaşlı zencinin peş peşe sorularına, kırık bir İngilizceyle kısa, yarım yamalak cevaplar verdi Alman genç kız...

Gözü, tepedeki ışıklı panonun rakamlarındaydı.

Her 5 saniyede bir, 10'ar 10'ar artıyordu katsayıları...

Bu hesapla en fazla 45 saniye sürdü zenci adam ile Alman kızın sohbeti...

Hepsi o!..

86. katta bir zil çınladı; kapı açıldı, asansör, taşıdığı turist kafilesini kusarken orta yaşlı zenci, aşağı inmek için bekleyen yeni kafileyi selamladı, yüzünde aynı biteviye tebessümle...

... yeni bir 45 saniyelik sohbetin kapısını aralar gibi...

Insanoğlu, uzun tarihinde belki de ilk kez bu kadar yakınen uzaklaşıyor birbirinden...

45 saniyelik tanışıklıklarda yalnızlığından soyunmaya çalışıyor.

Kalıcı dostluklar ve derin ilişkilerin yerini anlık karşılaşmalar ve uzun suskunluklar alıyor.

New York, göz alıcı cüssesi ve tükenmez telaşıyla yeni çağın gönüllü birbaşinalığının başkenti adeta...

Kentte herkes yabancı olduğundan kimse yabancılık çekmiyor.

Herkes farklı olduğundan, kimse kimsenin farklılığını fark etmiyor.

Ve kimsenin yalnızlığı diğerininkini azaltmaya yetmiyor.

Kent mi yalnızlaştırıyor insanları, insanlar mı kenti bir yalnızlıklar diyarına çeviriyor, bilinmez.

Belki de herkes gelirken yalnızlığını da getiriyor yanında.

Şairin dediği gibi; "Ben nereye gitsem, yalnızlığın başkenti orası..."

Güneş Adasına Yolculuk

Rodos - 2002

Macera turizmini mi seviyorsunuz?

Marmaris'ten bir katamarana binip Rodos'a gidin.

Tehlikenin sınırlarında gezeceksiniz.

Biz bayramda denedik. Bir saatlik deniz yolculuğunun sonunda, oturmaya çalışırken düşüp belkemiğini çatlatmış bir kadın, güvertede cıglık cıglığa sürüklenen üç çocuk, korkudan ve kusmaktan bitap düşmüş onlarca yolcu vardı.

Keyifli bir deniz yolculuğunu küçük çaplı bir Titanik faciasına çeviren şey, ani bir fırtına değil... "Ege jeti" denilen yeni icat deniz araçlarının tehlikeleri konusunda müşterilerini uyarmayan turizm acentesi ile o araçların sahibi firmanın günahı bu...

Küçük baş kurbanlık naklettiğini sanan bir kaptan, güvertedekiler uyarılıp içeri alınmadan dalgalara daldığı için, oradan oraya savrulan yolcular ciddi ölüm tehlikesi atlattı. En azından bir özür bekleyenlerse kaptanın fırçasına muhatap oldular.

Yolcular Alman olsa alacakları tazminatla ömür boyu tatil yapar, turizm firması da batmış olurdu. Henüz tüketici haklarının bilincine varmayan Türkler, işi "Allah korudu" diye geçiştirdiğinden bu sorumsuzluk devam edip gidiyor.

Rodos'a gelince...

Efsaneye göre Antik çağda bölgeyi 12'ye bölüp tanrılara dağıtan Zeus, Güneş Tanrısı'nı unutmuş. Bu unutkanlığının karşılığında da ona harikulade bir su perisi hediye etmiş. Güneş Tanrısı, evlenip çocuğa karıştığı bu su perisinin ölümlü olmasını kabullenememiş bir türlü... Ve onu ölümsüz kılmak için bir adaya dönüştürmüştü.

Güneş Tanrısı ve adası böylece sonsuza dek birlikte yaşamışlar. Tabii çocuklar da -turistlerle birlikte- bu adanın üzerinde...

Yılın 300 günü güneşli olduğu söylenen Güneş adası Rodos, 50 yıldır bir turizm cenneti sayılıyor.

400 yıllık Osmanlı egemenliğinden fazla bir iz kalmamış olsa da, Rodos şövalyelerinin kalesi gerçekten büyüleyici... Ancak 100 bin nüfuslu ada, konuklarına tarih ve güneş dışında da seçenekler sunuyor:

Kumar, eğlence, spor turizmi (dalgiçlık, golf, bisiklet, safari vs.), inanç turizmi (çocuk sahibi olmak isteyenler için kiliseler vs.), sağlık turizmi (şifalı sular, kaphıcalar vs.), film setleri (Anthony Quinn'in "Navarro'nun Topları" filmi burada çekilmiş) vs.

Rodos'ta ilk göze çarpan özelliklerden biri de restorasyon çalışmaları... Adanın tarihi varlığı baştan aşağı yenileniyor. Restorasyon alanlarının girişinde asılı tabelalar, milyarlarca Euroluk bu yenilenmenin finansörünün Avrupa Birliği olduğunu duyuruyor.

Yunanistan, tarihini Avrupa fonlarıyla onanyor.

Eskiden Türkiye'nin yılda 2.5 milyon turisti ağırlayan Rodos kadar olamadığı söylenirdi. Şimdi ise Yunanlılar, turisti Türkiye'ye kaptırdıklarından yakınıyor.

Rodos'u görünce bunun nedenini anlamak zor değil.

Yarım asırlık bu turizm tapınağı, her halde turiste doyduğundan hizmet sektöründe dökülüyor. Otellerden restoranlara, hatta dükkânlara kadar genel bir ilgisizlik, boşvermişlik göze çarpıyor.

Hemen karşı kıyıda görünen Türkiye, başta anlattığım türde hatalardan kaçınır, turisti yolunacak kaz gibi görmez, hizmet kalitesini yükselterek turizm seçeneklerini çeşitlendirirse Güneş Tanrısı ile su perisini çocuksuz bırakabilir.

Adrasan'da Adalet

Adrasan - 2000

Antalya'nın Adrasan beldesindeyiz bu bayram...

Akdeniz'in çam ormanları arasına gömülmüş bu şirin sahil beldesinde bir şeker bayramı sabahını izleyince, zamanla yitirdiğimiz şeyin ne olduğunu daha iyi anlıyor insan...

Gün ışığından önce başlıyor heyecan... Köyün yaşlıları daha gecedен Kumluca'dan kutular dolusu şeker taşıyor Adrasan'a... Sabah, bayram namazı sürerken köyün bütün çocukları cami avlusunda birikmeye başlıyor. Uzak çevre köylerden bile bu tören için gelenler var. Hepsi ceplerinde poşetle sabırsız bekliyor.

Namaz bitince, köyün erkekleri avluya genişçe bir çarşaf serip hazırladıkları her türden şekeri ortaya boca etmeye başlıyor. Herkesin parası yettiğince aldığı bademler, şekerlemeler, çikolatalar, lokumlar, bon bon şekerleri cami avlusunda karıştırılıp harmanlanıyor.

En ucuzu, en pahalısına karışıyor.

Bu işlem sırasında çocuklar etrafı çepeçevre sarıp, cep-
lerinden çıkardıkları poşetleri sallayarak sabırsızlıklarını
haber veriyor. Avlu, torba ve şeker hışırtısı ile telaşlanıyor
bir süre...

Şeker hazır olunca imam gelip kısa bir dua ediyor.
Sonra bir değnekçi, çocukları neşeyle "Amin... amin" diye
bağırıyor. Nihayet değnekçinin "Hayda!.." narası ile bek-
lenen an geliyor.

Birkaç görevli, ellerinde taslarla gelip şekerini sırayla
çocukların torbalarına dağıtıyor. Köyün bütün şeker varlı-
ğı adilane paylaşıyor; herkese badem, herkese çikolata,
herkese lokum...

Öyle bir adalet arayışı ki, hiçbir çocuğun en ufak bir
eziklik hissetmesine izin verilmiyor.

Öyle bir merhamet ki, hiç şeker getiremeyen ile en
çok getireni bir köy meydanında eşitliyor...

Öyle bir gelenek ki, yoksul dedesinin elinden tutup
10 kilometre ötedeki yayla evinden şeker törenine gelmiş
4 yaşındaki al mintanlı, mavi gözlü Eda'yı bayramda şe-
kersiz bırakmıyor.

Sanıyorum bayramı asıl bayram yapan ve daha önemlisi
"herkes için bayram" yapan bu adalet duygusudur.

Ve yine sanıyorum, günümüzün bayramlarını eski
bayramlar olmaktan çıkaran da bu duygunun yitirilmesi-
dir.

Bayram sabahı büyük kentlerin gösterişli pastaneleri-
nin önündeki şeker kuyrukları ile Adrasan'ın cami avlu-
sundaki şeker çocuklarını kıyaslayınca insan, geleneksel
adalet arayışının, yoksulu ezen bir gösteriş merakına feda
edildiğini hissediyor.

Oysa okulda çocuklara kıyafet serbestisi vermeyip tek tip giysi zorunluluğu getiren toplumsal mananın kökeninde bile, fukaranın kendini ezik hissetmemesine dönük bir hassasiyet vardır.

Nasıl ramazan, varsıl ile yoksulu "mümin" ortak paydasında buluşturan bir sabır sınavı ise, bayram da Adrasan'da bütün çocuklara şekeri eşit üleştiren bir hakkaniyet arayışı...

Türkiye aklını kullanırsa, çoktan kaçırdığını düşündüğümüz bir treni yakalayabilecek gibi görünüyor.

Orta vadede bu tabloyu gölgeleyebilecek tek başlığın "adalet" olduğuna inanıyorum ben...

Adalet sorunu, sadece adli bir kaygı olarak görülmemeli; asıl anlatmaya çalıştığım, adil bir gelir dağılımından fırsat eşitliğine, hakça paylaşım ilkesinden yaşamın her alanına hakkaniyet duygusunun hâkim olmasına kadar geniş bir adalet özlemi...

Cezaevleri krizinden Güneydoğu sorununa, insan haklarından ekonominin ıslahına kadar pek çok başlığın çözümünün bu "adalet" arayışında yatığına inanıyorum.

Önümüzdeki dönemin en önemli gündem maddelerinden biri bu olacaktır.

Şekeri eşit pay edebilecek miyiz?..

Bu bayram hakça bölüşmenin keyfini süren Adrasanlı çocukların gözlerindeki ışıltıyı görünce, o ışığın bütün ulusa yayılması özlemini duydum.

Siz duymaz mıydınız?..

Güneydoğu Turizmini

Turizm Bakanı 2000 yılı turizm sezonunu Mardin'de açtı:

"Güneydoğu turizm açısından büyük potansiyele sahip. Mardin'in Kudüs'ten farkı yok. Tanıtamadığımız için varlık içinde yokluk çekiyoruz" dedi.

Bir haftadır Mardin-Urfa-Diyarbakır üçgeninde gezerken, bu potansiyeli bizzat görme şansı buldum. Gerçekten de Mardin'de Kudüs izlerini görmemek, Urfa'daki gelişme karşısında heyecanlanmamak, Harran'daki turizm cazibesini fark etmemek mümkün değil.

Harran'ın genç ve başarılı Kaymakamı, sadece Harran'a yılda 25 bin turist geldiğini söylüyor.

Bölgede 1980 öncesi canlı olan "inanç turizmi", çatışmaların başlamasıyla tamamen durmuş. PKK'nın çekilmesiyle yeniden hareketlilik gözleniyor.

Her tarafta tur otobüsleri var. Bölge canlanmış Nereye gitseniz, kırık dökük bir İngilizce ile bir şeyler satmaya çalışan çocuklar görüyorsunuz.

Güneydoğu, turizmi keşfediyor adeta...

Ancak küçük bir sorun var.

O da "tanıtım sorunu" değil; bölgede turizm için alt-yapı yok.

Bir defa Diyarbakır, Urfa, Mardin uçaklarında yer bulmak imkânsız.

Karayolu ise sıkıntılı... Akşam 17.00'den sonra hâlâ Mardin-Midyat yolunda ulaşım "güvenlik gerekçesiyle" durduruluyor ve saat başı konvoyla geçiş izni veriliyor.

Geçen paskalya için bölgeye akm eden Süryaniler ciddi bir ulaşım sıkıntısı yaşadılar. Oysa askeri yetkililer, bölgede ciddi bir güvenlik tehdidi kalmadığını söylüyorlar. "Peki konvoy zorunluluğu ne zaman kalkacak?" diye sorunca, bölgeden bir mülki amir "bank yasağı" fıkrasını anımsattı.

"Kışlada bir bank boyanmış. Komutan '24 saat kimse oturmasın' diye emir vermiş ve bankın başına bir asker dikmiş. Aradan yıllar geçmiş.

Kışlaya gelen yeni komutan, bankın başında bir er beklediğini görüp, 'Ne bekliyorsun?' diye sormuş. O da 'Emir var' demiş ya..."

Güneydoğu'da şimdi gece ulaşım yasağını kaldıracak emir bekleniyor.

Hoş yollar açılrsa da geçilecek gibi değil. Harran'a asfalt 1999 yılında gelmiş. Midyat yolları çamurdan yürünmez halde...

Yine de gittiniz diyelim: Su içmek istesenez tesis yok. Bu yüzden de Harran'a gelen 25 bin turist tek kuruş bırakmadan gidiyor.

Harran Kaymakamı, buna çare bulmak için 500 milyon liraya bir kümbet ev kiralamış. İçini 2 milyarlık mas-

rafla döşeyerek otantik hale getirmiş ve bir büfeyle birlikte "Kültür Evi" olarak hizmete açmış.

Sonuç: Kültür Evi, ayda 2 milyar lira gelir getiriyor.

Aslında bu örnek bile, bölgedeki potansiyeli göstermeye yeter.

Lakin sorunlar burada bitmiyor: Yatacak yer de yok.

Urfa'da hiçbir otelde yatak bulmak mümkün değil. Midyat'ta zaten doğru dürüst otel yok.

Devam edelim: Turist olarak Mardin'e gittiniz ve canınız bir kadeh içki içmek istediye bu da mümkün değil. Ruhsath bile olsa hiçbir lokanta, içip dağıtan aşiret mensuplarının korkusuyla içki vermiyor çünkü...

Bir örnek daha: Turist olarak Mardin'i en iyi gören noktadan kentin bir fotoğrafını çekmek istediğinizde askeri lojmanların önünde nöbet tutan bir er, tüfeğini size doğrultup, "Fotoğraf çekmek yasak! Hemen uzaklaş buradan!" diye bağırıyor.

Bir de "inanç turizmi"ne özgü bir sorun var: Urfa'da daha 5-6 yıl önce bir kilise sessiz sedasız camiye çevrildi. Selahattin Eyyûbi camiinin kapısında "tamir tarihi" olarak gösterilen tarih, aslında bir inanç merkezine, bir kültürel mirasa el konuluşunun tarihi...

Daha da kötüsü, bölgede ne buna dur diyecek, ne turistlere mihmandarlık edecek ne de mevcut kültürel hazinayı tanıttacak bir bakanlık yetkilisinin bulunması; bu işi, tarihi eserlerin etrafında birikip üç beş cümleyi ezbere anlatan çocukların üstlenmesi...

Kendine "yılda 25 milyon turist" hedefi koyan Türkiye'nin, önce Harran'a gelen "25 bin"i memnun etmesi gerekiyor. Yoksa konaklamadan hepsini kaçırma ve "bir daha asla" dedirtme tehlikesi de var.

Bu eksiklikler giderilir de turizm potansiyeli uyandırılabilirse, gerçekten de bölgenin ekonomik ve sosyal canlanışına çok ciddi bir katkı sağlanabilir.

Turizm, yaraları sarabilir.

Ancak bunun için askerinden kaymakamına, vatandaşından otel işletmecisine kadar topyekûn bir anlayış değişikliği gerekiyor.

Aslında bölge halkında bu değişikliğin izlerini gözlemek mümkün:

Urfa'da birkaç ay önce bir sinema açıldı. Bu, dışa kapallılığıyla tanınan "Peygamberler şehri" için ciddi bir modernleşme adımı olarak kabul edildi. Urfa'da konuştuğum, manifaturacılık yapan bir genç, "Biliyor musunuz" dedi, "Her hafta gidip sinemadan üç bilet alıyorum. Ama karımı, çocuğumu alıp gitmem mümkün değil. Gören olsa ayıplarlar. Lakin, gidemesem de ertesi hafta yine alıyorum. Sırf sinema kâr etsin, kapanmasın diye... Çünkü ben gidemesem de ilerde çocuğumun o sinemaya gidebilmesini istiyorum. Urfa'nın ilelebet bir çiğ köfte şehri olarak anılması için o sinemanın yaşaması lazım".

Bölgede turizmden beklenen mucizenin ipucu işte bu sözlerde gizli...

"SON USTA" UYARIYOR

Harran Ölüyor!

Şanlıurfa - 2000

Ismail Pembegül 72 yaşında bir yapı ustası...

Harran'da yaşıyor.

Dünyaca ünlü kubbe evlerin bir kısmını 1950'lerde o yapmış. Çevredeki harabelerden, sur içinden 11. yüzyıldan kalma, pişmiş topraktan dört köşe taşlar toplamış. Onları üst üste ba-

samak şeklinde bacaya kadar dizmiş. Sonra üstlerini çamur ve samanla sıvamış ve "günde iki ev yaparak" yüzlerce kümbet inşa etmiş.

Yıllar yılı o evlerden birinde yaşamış İsmail Usta... Çocuklarını orada büyütmüş. 1956'da tam 3650 kümbet varmış Harran'da...

Lakin gel zaman git zaman devir değişmiş, elektrik gelmiş, tuvalet gerekmiş, evlere buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon girmiş.

Büyüyen çocuklar kümbetlerde yaşamaz olmuşlar. Bunun üzerine avlunun bir köşesine daha geniş yeni evler yapılmış. Kubbe evler depo, ahır ve ocak olarak kullanılır olmuş Orada yaşayan kimse kalmamış.

Türkiye, bu evlerin özgünlüğünü nice sonra anlamış ve bölgeyi SIT alanı olarak ilan etmiş. Her türden inşaat yasaklanmış.

Ancak bu kez de evler bakımsızlıktan çürümeye başlamış. Daha önce deposunu her yıl sıvayıp onaranlar, dokunamaz olmuşlar. Kümbetlerin sayısı 3650'den 620'ye inmiş.

Kendi yaptıkları ve içinde yaşadıkları evlerde en ufak bir tadilat yapamayan Harranlılar, topraklarını terk etmeye başlamışlar. Tek edilen evler zamanla çökmüş.

Şimdi Harran'da kalan bir avuç insan arasında o evleri yapan "son usta" da var. Ama taşını dizdiği, sıva sürdüğü evinden soğumuş iyice...

Selde yıkılan bahçe duvarını gösteriyor çaresizce... "Bak" diyor, "Bu duvarı ben yaptım. Şimdi onarabilmem için önce kaymakamlığa dilekçe vermem lazım. Kaymakam dilekçeyi vilayete yollar. Oradan Kültür Müdürlüğü'ne gider. Müze Müdürlüğü gelir keşif yapar. Dosya düzenler. Bu dosyanın 20-30 milyon masrafı olur, onu da bizden alırlar. Sonra dosya Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'na gider. Orada profesörlerden oluşan bir kurul üç ayda bir toplanır. Dosyayı karara bağlar. Uygun bulursa duvarı onarabilirim. Ama aradan bir yıl geçmiş olur. 'Bekleyene kadar bir saatte sıvayayım' dersen ağır cezada yargılanırsın. Halen ağır cezada böyle 120 dava var".

Peki ne olacak?

Pembegöl, "Ya diğerkleri gibi biz de göçeceğız. Ya da doğru dürüst yaşayabilmemizi sağlayacaklar" diyor.

Harran'ı kurtarmak için iki çare görünüyor:

Kümbetler devletleştirilerek veya özel sektöre devredilerek koruma altına alınacak ve içinde yaşayanlar desteklenerek kontrollü bir bakım yapmalarına izin verilecek.

Ya da kümbetlerinde yaşayanlara çevrede konut tahsis edip bölge tamamen boşaltılacak ve bir açık hava müzesi olarak korunacak.

Bir kümbet evi hayata döndürüp "Kültür Evi" haline getiren Harran Kaymakamı, ikinci seçenektan yana... "Sadece saman, çamur ve tuğla lazım. Biraz işçilikle ucuza hepsini kurtarabiliriz. Yeter ki karar alınsın" diyor.

Ne yapılacaksa bir an önce yapılması gerekiyor.

... son usta göçmeden, son ev çökmeden...

İki Diyar

Diyarbakır - 1995

Havai fişek, yüzlerce mumla aydınlatılan dev bir şamdan gibi patladı gökyüzünde ve ışık huzmeleri karanlıkta gedikler açarak salkım saçak süzöldüler yeryüzüne doğru... Fişekle şenlik kutlamaya alışkın olanlar, hayran hayran diktiler gözlerini ışıkların semadaki dansına... Lakin hayatı her patlamada irkilerek yaşamaya alışkın olanlar, korkuyla yere attılar kendilerini... "yine mi başlıyor" diye meraklanarak...

Diyarbakır Sanat ve Kültür Şenliği'ni daha iyi hangi görüntü anlatabilirdi?

Kültür Bakanlığı'nın "Kültür kaynaklı kalkınma" projesi kapsamında düzenlediği gezinin sürprizi bir Bülent Ersoy konseriydi. Geziye katılan gazeteciler, bu topraklarda belki de ilk kez silahın değil, sanatın konuştuğu bir toplumsal olayı izleyeceklerdi. İlk kez Diyarbakır mahreçli haberler kültür sanat sayfalarına girecek, ilk kez ağıt yakan analar yerine türkü yakan kızları ve oğulları görüntülenecekti.

Diyarbakır'ın yaşamla barışma töreniydi davetli olduğumuz...

Ama hangi Diyarbakır'ın?..

Sur diplerinde yalınayak beğelerin bir simidi dörde bölüp öğün savuşturduğu Diyarbakır'ın mı? Yoksa akşam ayazında Bülent Ersoy'la coşup nihavent melodiler mırıldanan Diyarbakır'ın mı?..

Bu iki diyar, birbirine öylesine uzak, öylesine yakın ki... Turkuyla yılgınlığın, hüzünle sevincin, umutla karanlığın bu kadar iç içe, bu kadar diz dize olduğu başka bir kent var mıdır acaba? Karanlık bir yoksulluğun dar sokaklarından geçip, konserin yapılacağı ısıltılı stadyuma vardığınızda anlıyorsunuz ki Diyarbakır ölüm ile yaşamın arasında bir yerde... Umudun eşiğinde...

Kentin nüfusunu hâlâ kimseler bilmiyor. Bölge Valisi'ne göre 700 bin, Belediye Başkanı'na göre 1.5 milyon, halka sorarsanız 2 milyona yakın... Köy boşaltmalarının ardından başlayan göç, zaten yoksul olan kentin 300 binlik nüfusunu bir anda 5'e katlamış. Bazı evlerde 3-4 aile bir arada barınıyor. Adeta bütün kent bir işportacı pazarına dönmüş. Yollarda yüzlerce çocuk, size küçücük bir satış yapabilmenin telaşında... Seyyar araba bolluğuna karşın müşteri yok. Japon çarşısı kan ağlıyor.

Konserlerin asıl müşterisi, Diyarbakır nüfusunun yaklaşık yüzde 10'unu oluşturan görevliler ve onların aileleri... Yani öğretmenler, memurlar, polis, asker çocukları...

Buna karşın Diyarbakırlıların da bu faaliyetten şikâyetçi oldukları söylenemez. Onlar da kentlerinin adının sadece kan aktığında akla gelmesinden bıkmışlar. Kentte sosyal hayat nisbeten rahatlamış. Eğlence yerleri dolu... Kasetçilerden sokağa Kürtçe şarkılar yayılıyor. Bakan ko-

nuşurken, ne surların üzerinde dürbünlü tüfekli özel tim görevlileri vardı ne de halkı çepeçevre kuşatan bir güvenlik çemberi... Hizbullah, giderek camilerde yoğunlaştırdığı “etkinlikler”ine devam etse de, asker ve polisle sürtüşme azalmış. Doğma büyüme Diyarbakırlı bir işadama, “Terör bitmedi aslında” diyor; “Ama ihraç ettik terörü... Büyük kentlere... Ankara’ya, İstanbul’a...”

Her kentin bir ihraç ürünü var. Diyarbakır’ınki de maalesef bu...

Ama yaşamın içindeki acıyı karikatürize ediyorlar artık. Kente yayın yapan 3-4 tane radyo ve televizyon istasyonu var. Bir radyo yapımcısı, en çok istek alan parçanın “Dağlara gel, dağlara” olduğunu söylüyor. PKK sempati-zanı Diyarbakırlılar bu türküyü isteyince, hemen özel tim görevlileri de arayıp kendi istek parçalarını yazdınıyorlarmış: “Dağlar seni delik deşik ederim...”

Türkülerin kavgası içten içe sürüp gitse de, “Kardeşlik Türküsü” dillerden düşmüyor. Bülent Ersoy’dan önce sahne alan bir türkücü, Mahsun Kırmızıgül’ün feryadını dillendirince stat ayağa kalkıyor: “Bir kardeş kardeşi vuruyor, ne diye/bir ana ağlıyor, evladım nerede...” Bakıyoruz, bütün statla birlikte Bölge Valisi de mırıldanıyor türküyü...

Lakin burası “iki diyar” ... Statlarda kardeşlik türkülleri söylene dursun, Diyarbakır DGM savcısı, Ankara ve İstanbul’daki meslektaşlarından geri kalmamak için çahşıyor. Kentin Refahlı belediye başkanı, Ankara’dan kaynaklanan “bölücülük”ten şikâyetçi... “Diyarbakır’a karşı öyle bir husumet var ki, gelen hakemler bile Diyarbakırspor maçlarında taraf tutuyorlar” diyor.

Biz bu “şike”nin küçük bir örneğine bizzat tanık oluyoruz. Öğleyin Diyarbakırspor’un, Batmanpetrol’le kupa maçı var. Gece de aynı stadda Bülent Ersoy konser verecek. Maç uzarsa stadın hazırlığı gecikecek. Heyetten deneyimli bir bürokrat hakeme ricaya gidiyor: “Mümkünse uzatmayın...”

Bu yüzden Ankara'ya hiç güveni kalmamış Diyarbakırlımn... Partileri kapalı... milletvekilleri içeride...

Ama bir yandan da Ticaret Odası Başkanı İstanbullu işadamlarından sonra, şimdi diğer kentlerden sanayicileri Diyarbakır'a davet ediyor ve bölgeye yatırım için meslektaşlarını iknaya çalışıyor.

Dedim ya, umut ile yılgınlık kol kola Diyarbakır'da... Lakin gerçek olan şu ki hayatın içindeki umut, düne göre biraz daha hızlı yeşeriyor bugünlerde... ve kardeşlik türküleri daha bir gür söyleniyor, namlular sussun, kardeşler kavuşsun diye... ıpkı Ahmet Arif'in yazdığı gibi: "Bilmezler nasıl aradık birbirimizi/Bilmezler nasıl sevdik/İki yitik hasret/İki parça can/(...) Saçları yüzümde kardeş, çocuksu/derimizin altında o ölüm namussuzu/ve Ahmet'in işi ilk rasgidiyor/ilktir dost elinin hançersizliği.../Ağlıyor yeşil..."

Adıyla Yaşayan Şehir

Diyarbakır - 2002

Hiç isminizi üzerinizde patlayıcı bir bomba gibi, bir veba mikrobunu gibi taşıdığınızı düşündünüz mü?

Bir an hayal edin:

Adınızı söylüyorsunuz ve o an karşıdakinin sizi potansiyel suçlu olarak gördüğünü hissediyorsunuz.

Plakanız olmasa aksanız, o değilse renginiz, hiç yoksa adınız ele veriyor "farkınız"ı... Anında dışlanıyor, horlanıyorsunuz.

Bu durumda isminize, kentinize, kimliğinize daha sıkı sarılmaz mısınız?

Bütün Türkiye'nin izlediği "Berivan" dizisinin adını çocuğuna veren Ardahanlı ailenin başına gelenler, "o coğrafya"nın nasıl ülkenin geri kalanından farklı koşullarda yaşadığını kanıtıyor.

Sizin hayal bile edemediğiniz şey, "ora"da hayatın bir parçası...

20'lik Kadri ile 13'lük Ayten 1950'de evlenmişler.

5 yılda 5 çocukları olmuş. 5'i de ölmüş.

Sonunda Sultan Şeyhmus'un türbesinden getirilen iki kuru inciri yiyip ilişkiye girmişler, bebek erkek doğarsa adını "Şeyhmus", kız doğarsa "Sultan" koyacaklarına dair adak adanmışlar.

Nihayet doğmuş beklenen bebek ve kulağına "Şeyh-mus" üflenmiş.

İşte bu isim, Şeyhmus'un kaderini belirlemiş.

Büyüyüp Mülkiye'yi bitirmiş, Kaymakamlık sınavına girmiş. Sınavda ona herkesinkine ek bir soru gelmiş:

"Adınızın anlamı?.."

"İşini en iyi yapan şeyh..."

Kazanmış sınavı... Ardından 12 Eylül gelmiş ve "Adı Şeyhmus, memleketi Diyarbakır olduğu için" alınmış görevden...

Sonrası, oradan oraya sürgünlük...

"İşini en iyi yapmasına" izin verilmemiş.

"İsmine aykırı yaşamak da ayrı bir güzellik" diyor bugün Şeymus Diken; son kitabı "Diyarbakır"da... (İletişim Yay., 2002).

O şimdi Diyarbakır'ın önemli yazarlarından biri... Aynı zamanda Belediye Başkanı'nın danışmanı...

Belediyenin girişimiyle düzenlenen Kültür-Sanat Festivalinin ikincisine katılmak üzere Diyarbakır'daydım.

Çeyrek asırlık bir açlığın ardından bereketli bir ziyafet sofrasına oturmuşçasına iştahlıydı Diyarbakırlılar... O panelden bu konsere, o söyleşiden bu filme koşturuyor, dinliyor, sorguluyor, alkışlıyorlardı.

Havada yarın umudunu soluyabildim Bunun kanın yüzlerce ayrıntı kaydoldu belleğime...

Havaalanında çocuğunu "Polis amca kızar" diye korkutan bir anneyi, "Çocuğa polisi öcü göstermeyin lütlen" diye uyarın polis memuru mesela...

Mesela "Dicle Üniversitesi'nde kulüp kurmamıza bile izin vermiyorlar, ama yılmıyoruz" diyen gözleri ışıklı gençler...

Mesela "OHAL kalkıyor. Şimdi Diyarbakır'a ekonomik OHAL lazım" diyen, Amerika'nın Ürdün'e uyguladığına benzer bir "etkin bölge" formülüyle gümrük indirimi öneren Diyarbakırlı tekstilci...

Mesela "Türkiye güvercinse, Diyarbakır onun kanadıdır. Kanadı kırık bir güvercin uçabilir mi?" diye soran 13 yaşındaki o Kürt kızı...

Bazı akıllı evveller hâlâ isim yasaklayadursun, Diyarbakır'da ana babalar inadına Şeyhmus koyuyor oğullarının adını... "işini iyi yapsın" diye...

Diyarbakır "ismiyle" yaşıyor, istikbale kanat açıyor. Onun kanadı kaynarsa, yarın hep birlikte uçabiliriz.

“Ez Gelek Heşte Dıkım”

Hakkâri - 2000

Van uçağında, bir solukta yeniden okudum Hakkârili bir dost yazarın, Muhsin Kızılkaya'nın “Bende Mahfuz Fotoğraflar”ını...

Çocukken havada bir uçak gördüler mi, “Allah'ın eşeği” diye tekerleme söylerlermiş. O eşeğe binip “Van denizi”ne huzme huzme yağan bir güneş altında indik Güneydoğu'ya...

Tirişim yaylasını sağımıza aldık, Hakkâri'ye doğru yola çıktık. Teypte “Dağlarıma bahar gelsin, dur ben öleyim” diyen Ferhat Tunç'un sesi jandarma kontrolleriyle kesildi ikidebir... Yaşar Seyman, Diyarbakır türküleri söylerken Hakkâri dağlarından başımızı eğerek geçtik, bulutlara değmemek için...

“Sürgüne” gidiyoruz.

Paris Kültür Ataşeliği'nden Hakkâri Kültür Müdürlüğü'ne “tayin olan” Vecdi Sayar'ın, Zap suyu üzerine kurduğu dostluk köprüsünden geçip dolandırıcılık ve riya

haberlerinin başkentinden yoksulluğun ve insan sıcaklığı-
nın başkentine, Hakkâri'ye gidiyoruz.

O Hakkâri ki en yoksulu 72 şehrin...

Kim bilir kaç vakittir bağırmiş dinletememiş, oy ver-
miş seçtirenememiş, isyan etmiş ezilmiş.

Sümbül dağı şahit; türküsünü dahi söyletmemişler ken-
di dilinde...

Ne okulunda öğretmen ne hastanesinde doktor ne kav-
şağında trafik lambası... "Hizmet" diye gördüğü, Berçelan
yaylasına döşenmiş mayınlarla süngüsü, kurşunu, tüfeği,
tankı devletin...

Hani Yılmaz Erdoğan "Dostluk, senin parmağın kesil-
diğinde benimkinin kanamasıdır" der ya, buralarda kesil-
miş bir parmaktandı, uzaklarda kanamamızın hiç durma-
ması...

Ağır bir hastalıktan yeni kurtulmuş gibiydi Hakkâri...

Kanaması durunca, kan yürümüş yüzüne; yorgun be-
deni dirilmiş, solgun benzine al, ürkek gözlerine umudun
tebessümünü vurmuş.

Çektiği onca çilenin ardından şimdi böyle dimdik kal-
kıp yürüdüğüne, oynayıp güldüğüne inanamaz gibi kıpır
kıpır, coşkulu...

Kimi yerel yöneticilerin de katkısıyla bölgede tansi-
yon bir hayli düşmüş.

İki yıl öncesine kadar geceleri kurşunların uçuştığı,
akşam 7'den sonra gezinmenin hayal olduğu Bulvar Cad-
desi'nde gece yarılarna kadar kadınlı erkekli gruplar dola-
şıyor bugün...

1960'larda Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının Zap suyu
üzerine kurduğu köprüyü yıkmışlar. Şimdi yeni kurulan
"kültür köprüsü"den ilk geçenler, sayıları 100'ü bulan si-

nemacı, tiyatrocu, siyasetçi, ressam, şair, türkücü, yazar oldu.

Büyük şehirden marifet sergilemeye gelmiş ya da müjdeli barış haberleri getirmiş heyecanlı çocuklardan koca bir kumpanya gibiydik.

Yıllar yılı sadece silah taşıyan konvoyların ardından, ilk kez kendisine şiir, türkü, yazı, getiren bir konvoy görünce bağrına bastı Hakkâri, çiçek açtı.

Tarife gelmez, göz yaşartıcı bir karşılamada yüzlerce çift kocaman göz sımsıcak güldü, yüzlerce çift dost eli uzandı gelenlere doğru... rengârenk yerel giysiler içinde kızlar zılgıt çektiler ve “heyran” olduk birbirimize...

Çoğunuz “*I love you*”yu bilir, şarkısını söylersiniz de, şurada kaç nesildir birlikte yaşadığınız Kürtlerin dilinde “Seni çok seviyorum”un nasıl denildiğini merak bile etmemişsinizdir.

Nihayet bu gezide ben, her dilde kulağa en güzel gelen sözcüklerin Kürtçesini bu güzel insanlardan duydum ve yazının başlığına koydum.

İlk gece, kapalı spor salonunda başlayan şölende her üç Hakkâriliden birinin oyunu almış HADEP’li Belediye Başkanı Hüseyin Ümit, inanmaz gözlerle “İlk kez oluyor Hakkâri’de böyle bir şey” diye gülümsüyordu.

Salondaki coşkuyu görünce “Niye onca kan dökülmeden kuramadık ki bu köprüyü” diye sızladı içim... Hem niye şehrin Valisi, Emniyet Müdürü, Alay Komutanı gelip katılmamışlardı ki bu şölene?... Bölgede hayatın normalleşmesi kime ne zarar verirdi ki? Ankara’nın “Kapıları açın” emrine hâlâ kim, niye ayak diriyordu? Niyeydi, herkesin hasretle beklediği Ferhat Tunç’u şehre sokmamak için bunca telaş?

Sonunda Melike Demirağ çıkıp da “Arkadaş”a başlayınca, bütün o kanlı mazi, doktor için İran’a gitmeler, sınır ticaretine konan yasak, MHP’li idareciler geride kaldı. Hakkâri’li gençler, Bulutsuzluk Özlemi ve Moğollar’ın müziği eşliğinde bütün oynayamadıkları yılların acısını çıkarırcasma doludizgin oynayıp zıpladılar.

Üç yıl önce olsa salonu yerle bir edecek “isyankâr” dizelere kulak asılmadı pek... Gecenin en çok alkışlanan sözcüğü “Barış” oldu. Ve salon, asıl duymak istediği mesajı, Bulutsuzluk Özlemi’nin bir şarkısında buldu:

“Ne olursa olsun... yaşamaya mecbursun!..”

İki Hakkâri

Hakkâri - 2001

İki Hakkâri var:

Birinin gözleri istikbale dikili;

... diğeri maziden zerrece ders almamış gibi...

15 yıllık kâbustan uyanmış bitap bir hasta ilk Hakkâri; yaraları hâlâ kanasa da yüzü gülüyor.

Öbürü yılgın: İş anıyor, aş anıyor, şefkat anıyor.

Tepeden turnağa ümide kesebilir bu şehirde insan... Veya ömrünce biriktirdiği cümle ümidi burada bırakıp gidebilir.

... öylesine zengin, öylesine bitkin...

Hakkâri-Van otoyolunda dura kalka koşturan bir arabada yazıyorum bu yazıyı... Bir saat içinde beşinci çevirme bu... beşinci açılışı bagajın; kimliğin beşinci yoklanması...

“Alıştık artık, aranmazsak yadırgarız” diyen şoförümüz askerdeki 80 doğumlu oğlunu anlatıyor: “Olağanüstü hal çocuğu. Normal hayat görmedi hiç” diyor.

Ama olsun!..

Bir tesellisi var şimdi: Bulvar caddesinde, Şahin tepesinde geceyarısına kadar gezip oturabiliyorlar artık... Gece, kayıt kuyutla da olsa arabayla şehirden çıkabiliyorlar.

“Üstelik bu Pazar Berçalan’a pikniğe gideceğiz” diyor.

Cennet yaylası Berçalan, Hakkârilinin 15 yıldır girelemeyen düş ülkesi... İlk kez bu yılki festivalde açılacaktı bu cennetin perdesi...

Şoförümüz Hakkâri’ye dönünce öğrendi ki, Alay komutanı yasaklamış pikniği...

Maalesef bu Pazar, ikinci Hakkâri yendi birinciyi...

Yoksulluk kol geziyor şehirde... Dağda elektrik var, evde su yok; asfaltsız caddeler toz içinde...

Sinema filmsiz, hastane hekimsiz, okulda öğretmen fedakâr, ama tecrübesiz... Sınıflar 40 kişi... 40’i da hırçın öğrencilerin, 40’i da öfkeli...

Bebe ölümünün, çığ felaketinin başkenti Hakkâri...

Köprü kuramamış devlet, doktor, iş, aş verememiş, ama yazabilmiş Başkale girişinde bir dağa kocaman harflerle:

“Tek vatan, tek millet, tek dil” diye...

“Vatan” yoksul, “millet” sefil; ve cümle âlem biliyor ki oralarda konuşulan “dil” tek değil.

Ama olsun!

Sürgünden döndü ya dilleri... Serbest artık teypte, perdede, sokakta... Belki duyulur yakında radyoda, ekranda, okulda...

Rojin söyleyecekti statta... Komutan demiş ki, "Tek kelime Kürtçe duyarsam, durdururum konseri"...

Dünya tatlısı bir gençle tanıştım. Hakkâri Lisesi'ni yeni bitirmiş.

Geçen yıl o liseden sadece üç kişi kazanabilmiş üniversiteyi, gerisi okeyde... Bizimkinin gözü ODTÜ ya da Boğaziçi'nde...

Mezuniyet töreni için önce okul müdürüne, sonra vilayete yazmışlar. Oradan Milli Eğitim'e, Tugay'a, Emniyet'e... Bir sürü sorgu sualden sonra "Yasak" demiş bir yetkili...

"Ölürüz vazgeçmeyiz" diye diretmiş çocuklar, "... bu bizim mezuniyet törenimiz". Ağlaya ağlaya koparmışlar izni...

Lakin balo gecesi aniden kesilivermiş salonun elektriği...

"Ama olsun" diyor bizim oğlan; "Biz de inat ettik; karanlıkta iki saat halay çektik."

Belediye 7 aydır para ödeyemiyor işçisine... Bir de üstüne, SSK, borç karşılığı el koymuş banka hesaplarına... Boşaltılmış köyler, göçmüş aileler perişan. Şehre ambargo sürüyor. Çeşme başında toplanmış kaçak mazot tankerlerini gösterip, "İşte bizim sanayi bölgemiz" diye gülümsüyor bir yetkili...

Ama olsun! Hiç olmazsa belediye HADEP'li... İlk kez kendi seçtiği bir başkanla yönetiliyor Hakkâri...

Her şeye rağmen ışık ışık gençlerin gözleri; çiçek çiçek...

“Biter bir gün acılarım” diye türkü söylüyor Umut adlı  ocuklar...

Dedim ya, iki Hakkâri var:

Biri yılgın, biri diri. Ama filmin sonu belli:

Umut’un Hakk risi, diğeri yenecek.

Er ya da geç, Berçalan’da barış yeşerecek.

Şehir ve İnsan

Şehirlerin de gizli bir iç dünyası var mıdır ki insanlar gibi...

Gündüzleri farklı mıdır gecelerinden?..

Kendilerinden olana ayrı, yabancılara ayrı yüzlerini mi gösterirler?

Acı çekerler mi bu ikiyüzlülükten?..

Herkes yatıp da el ayak çekildiğinde gecenin kaftanına sığınıp bambaşka bir kente mi dönüşürler?

Şeytana uyarlar mı baştan çıkarıldıklarında?..

Işıklı caddeleri, görkemli meydanları, gurur abideleri kadar, dumanlı batakhanelerini, belalı izbelerini, sefil hemşehrilerini de kendilerinden sayarlar mı?

Giderler mi sevdiklerinin peşinden, gerçekten?..

Gazetede küçücük bir haber, Konya'da beş ayda beş bin porno CD'si ele geçirildiğini yazıyordu. Daha önce de

porno dergilerin en çok Konya'da satış yaptığı duyurulmuştu.

Bir de, Türkiye'nin en çok rakı tüketen kenti seçilmişti Konya...

Ben son birkaç yılda birkaç kez gittim "taassubun başkenti"ne...

Her daim capcanlı olmuş ticari hayatın dünyaya açılmasıyla ve üniversitenin ağırlık koymasıyla kentin o bilinen mahcubiyetinden nasıl sıyrılmakta olduğunu gözlerimle gördüm.

Gündüzlerini ayıplar, dualar ve yasaklarla sınırsız kuşatan şehir, akşamları kuytularda ihlalin kostümlerine bürünüyor ve gün ışıyınca dek günahın baştan çıkarıcı çağrısına teslim oluyordu.

Küçücük istatistikî veriler, Konya'nın bu gizli iç dünyasından ilk sinyalleri veriyor ve dört duvar arasında kısıtlanmış bir evren, şimdi fütursuzca kendini dışavuruyor.

Konya, tarihi ile istikbali arasında kendini arıyor.

Yasaklar isyanları tetikler oysa...

"Bastırılmış duygular dört duvar arasında olmadık patlamalara yol açar" diyor uzmanlar.

Demek upkı insanlar gibi muzafer maskeleri ve örtbas edilmiş zaafı oluyorum kentlerin de...

O zaafının yol açtığı pişmanlık, kimi zaman otoriter bir dayılanma, kimi zaman muhafazakâr bir iç kapanma, kimi zaman da dünyevi zevkleri yok sayma şeklinde tezahür ediyor.

Ve kent, gece baştan çıkarılmasının bedelini, gündüz hepten urbalarına kapanarak ödüyor.

Bizler de öyle değil miyiz?

Yüzümüzden yansıyan parıltılı caddelerin kuytularında bıçak bileyen zaatlar, gün battığında küfürlü ve acımasız bir yobazlığın perdesini açmıyor mu?

O ışıklı caddelerin olduğu kadar bu sefil izbelerin de sahibi biziz.

Tıpatıp bize benziyor kentlerimiz...